

Erosta yhteistyövanhemmuuteen

– kokemuksia Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmästä

Anna Sorro (10980)

SSOS1317 Pro gradu -tutkielma

Kevät 2014

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Erosta yhteistyövanhemmuuteen. Kokemuksia Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmästä

Tekijä: Anna Sorro

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ_X_Sivulaudaturtyö__Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 89

Vuosi: 2014

Tiivistelmä:

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä välineitä vanhempi on saanut Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmästä yhteistyövanhemmuuden toteuttamiseksi ja miten ryhmään osallistuminen on heijastunut yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa. Vanhemman neuvo on ammatillisesti ohjattu suljettu ryhmä eronneille tai eropäätöksen tehneille vanhemmille, jotka haluavat pohtia oman ja yhteisen vanhemmuuden säilymistä eron jälkeen. Ryhmän toiminnan lähtökohtana on lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin turvaaminen tukemalla vanhempia yhteistyövanhemmuuteen. Yhteistyövanhemmuudessa on kyse siitä, että eronneet vanhemmat ymmärtävät ja hyväksyvät toisen vanhemman merkityksen ja arvon lapselle, tukevat toistensa suhteita lapseen ja tekevät yhdessä sekä toisiaan kunnioittaen lapsen edun kannalta parhaat ratkaisut. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä on osa ryhmämuotoisia eropalveluita, joita Rovaniemen kaupunki ja Lapin ensi- ja turvakoti ovat alkaneet järjestää vuoden 2012 keväästä saakka perinteisten eropalveluiden rinnalla. Tässä tutkimuksessa on annettu ääni kuudelle ryhmään osallistuneelle vanhemmalle. Ryhmän antia ja sen heijastumista yhteistyöhön lapsen toisen vanhemman kanssa on tutkittu heidän kokemustensa kautta.

Tutkimuksesta selviää, että haastateltavat ovat saaneet ryhmästä välineitä asennemuutokseen, vuorovaikutukseen ja toimintakäytäntöihin. Asennetason muutoksen seurauksena toinen on vanhempi on pystytty näkemään vanhemman roolissa entisen puolison sijaan, mikä on auttanut ymmärtämään toisen vanhemman merkityksen lapselle. Lisäksi ryhmä on antanut itsevarmuutta ja vahvistanut uskoa omaan vanhemmuuteen. Vuorovaikutuksen osalta ryhmästä oli saatu välineitä omaan viestintään. Konkreettisia vinkkejä olivat toisesta vanhemmasta puhuminen isänä tai äitinä, nollatoleranssi pahan puhumisesta toisesta vanhemmasta lapsen kuullen, vuorovaikutuksen sisällöllinen pitäminen lapsen asioissa, neutraali kielenkäyttö ja tekstiviestin hyödyntäminen yhteydenpitovälineenä. Toimintakäytäntöihin liittyvissä välineissä on kyse ymmärryksestä pitää huolta lapsen ja toisen vanhemman tapaamisista sekä joustavasta suhtautumisesta ja halusta mahdollistaa toisen vanhemman ja hänen sukulaistensa tiivis läsnä olo lapsen arjessa. Edellisten lisäksi ryhmästä saatiin vertaistukea muilta samassa tilanteessa olevilta vanhemmilta. Vertaistuki välineenä toteutui sekä ryhmän toiminnan aikana että sen jälkeen, kun haastateltavat jatkoivat omaehtoisia kokoontumisia.

Tutkimus osoitti, että heikoiten ryhmästä saatuja välineitä pystyivät hyödyntämään ne kaksi haastateltavaa, joiden yhteistyö toisen vanhemman kanssa kaipasi kaikista kipeimmin kohennusta. He eivät pystyneet hyödyntämään ryhmästä saamiaan välineitä juuri lainkaan yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa, koska yhteistyötä ei ollut. Heidän kohdallaan yhteistyövanhemmuus oli piilossa yhteistyösuhteen puuttuessa. Parhaiten ryhmästä saatuja välineitä pystyivät hyödyntämään ne neljä haastateltavaa, jotka olivat jo ennen ryhmää olleet edes jonkinlaisessa yhteistyössä toisen vanhemman kanssa. Heidän kohdallaan ryhmään osallistuminen vahvisti haastateltavan henkilön puolelta yhteistyökykyä entisestään. Kaikille haastateltaville oli yhteistä se, että he toivoivat tiiviimpää yhteistyötä toisen vanhemman kanssa. Tämä kertoo siitä, että yhteistyövanhemmuus oli vasta alkutekijöissä niidenkin vanhempien osalta, joilla oli yhteistyötä toisen vanhemman kanssa. Yhteistyövanhemmuus oli kaikkien haastateltavien toiveissa.

Avainsanat: ero, yhteistyövanhemmuus, vertaistukiryhmä

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_x_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi_x_

(vain Lappia koskevat)

Sisälllys

1 Johdanto	1
2 Tutkimuksen toteuttaminen.....	5
2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksen eteneminen.....	5
2.2 Tutkimuksen paikantaminen	7
2.3 Tutkimusaineisto ja -menetelmät.....	9
2.4 Tutkimuksen etiikka	11
3 Erosta yhteistyövanhemmuuteen	15
3.1 Ero kriisinä.....	15
3.2 Eron juridiikka	18
3.3 Yhteistyövanhemmuuden käsite	22
4 Käsitteet vertaistuki ja vertaistukiryhmä.....	25
4.1 Käsitteiden määrittely.....	25
4.2 Vertaistukiryhmän toiminnan lähtökohdat	27
4.3 Vertaistukiryhmien suhde ammatilliseen toimintaan	30
4.4 Vertaistukiryhmät eroauttamisen muotona.....	33
5 CASE Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä.....	36
5.1 Ryhmämuotoisten eropalveluiden kehittäminen Rovaniemellä.....	36
5.2 Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toimintamalli	38
5.3 Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toiminta Rovaniemellä	41
6 Yhteistyövanhemmuuden ytimessä	43
6.1 Vuorovaikutus	43
6.2 Asenteelliset tekijät	48
6.3 Toimintakäytännöt.....	53
6.4 Vertaistuki	56
7 Yhteistyövanhemmuutta rakentamassa	63
7.1 Yhteistyövanhemmuus piilossa	63
7.2 Yhteistyövanhemmuuden juurilla.....	68
7.3 Yhteistyövanhemmuus toiveissa	72

8 Pohdinta.....	76
LIITE 1. Haastattelurunko	82
LIITE 2. Tiedot haastateltavista.....	83
Lähteet.....	84

1 Johdanto

Tämä pro gradu -tutkielma kietoutuu ero -ilmiön ympärille. Tutkimuksen aiheena on eronneiden vanhempien kokemukset vanhempien välistä yhteistyötä vahvistavasta Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmästä ja ryhmään osallistumisen heijastuminen yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa. Erolla ei viitata vain avioeroihin, vaan myös avoeroihin, sillä avoliitto on hyvin yleinen perhemuoto tänä päivänä toisin kuin vielä parikymmentä vuotta sitten (vrt. Kääriäinen ym. 2009, 13). Kipinä ero -teemaa ja erityisesti eroperheiden auttamista kohtaan syttyi kohdallani keväällä 2012, jolloin suoritin sosiaalityön opintoihin kuuluvan ensimmäisen työssäoppimisjakson Rovaniemen kaupungin perhepalveluksessa. Olin tällöin mukana kehittämässä TUKEVA 2 -osahankkeen puitteissa ryhmämuotoisia eropalveluita Rovaniemen kaupungissa. Suunnittelin, markkinoin ja toimin ohjaajana yhdessä kokeneen sosiaalityöntekijän kanssa 12–15 -vuotiaille vanhempiensa eron kokeneille nuorille suunnatussa vertaistukiryhmässä. Tämän tutkimuksen kautta pääsin lisäämään tietämystäni eroilmiöstä ja kehittymään mahdollisena tulevaisuuden eroauttajana.

Ero on ilmiö, jonka yleisyyttä on kauhisteltu aina – myös silloin, kun niitä otettiin vielä huomattavasti nykyistä vähemmän. Avioerot huolestuttavatkin ihmisiä yleistyessään, sillä niihin liittyy epämääräinen pelko siitä, että asiat ovat menossa huonoon suuntaan. Perheen hajoamisen katsotaan usein vaikuttavan erityisen kielteisesti lapsiin. (Jallinoja 2000, 149–151.) Lapsiperheen ero, avio- tai avoero, on suuri riski lapsen hyvinvoinnille etenkin eron alkuvaiheessa, jolloin vanhempi ei usein pysty näkemään lapsen etua, vaikka haluaisikin. Lapsen hyvinvointi ja kasvu voivat vaarantuvat, jos lapsen tarpeisiin ei kiinnitetä riittävää huomiota. Niin kutsutun tavallisen perheen erossa, johon ei liity suurta dramatiikkaa, lapsen riskejä ja menetyksiä voi olla vaikea nähdä. Lapsen tarpeiden laiminlyöminen ei välttämättä näy ulospäin tai vaikutukset voivat näkyä viiveellä. Pahimmillaan lapset kuitenkin kantavat mukanaan vanhempien hoitamattomien erojen kielteisiä seurauksia pitkälle aikuisikään. (Koiso-Kanttila 2009a, 26.) Puhuttaessa eron seurauksista lasten elämään, on huomattava, että erossa ei lähellekään aina ole kyse ydinperheen erosta eli siitä, että ero tapahtuu sellaisessa perheessä, johon kuuluvat lapset sekä heidän biologiset vanhemmat. Ero on hyvin moniulotteinen ilmiö ja se

koskettaa sekä avio- että avopareja, samaa sukupuolta olevia pareja, ydinperheitä ja erilaisia uusperheitä, joissa aikuisilla voi sekä omia että yhteisiä lapsia tai vain omia lapsia. (esim. Kontula 2013, 29–30; Lastensuojelun keskusliitto 2011, 10.)

Suomi on avioerotilastojen huipulla Euroopan maista (Avomaa 2008, 11). Avioerojen määrä on kolminkertaistunut Suomessa viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana. Vuonna 2012 Suomessa solmittiin 28 878 avioliittoa. Samana vuonna päättyi 13 040 avioliittoa ja vanhempien avioeron koki noin 30 000 lasta. Avioerojen määrä on pysynyt lähes samana 1980-luvun lopulta lähtien, jolloin avioeron hakeminen helpottui lakimuutoksen myötä. Laista poistettiin tällöin eroon syylliseksi osoittaminen ja siihen liittyvät sanktiot sekä pakollinen asumuserosovittelu. Todellisuudessa erojen määrä on vielä huomattavasti suurempi, sillä tilastoissa ei ole mukana avoliitossa eläneet parit, joiden eroista ei ole saatavilla tarkkoja lukuja. Avoliittojen suuresta määrästä kertoo avioliittojen määrän lasku. Avioliittojen määrä on vähentynyt tasaisesti 2000-luvulta 1960-1970 huippuvuosista, jolloin avioliittoja solmittiin yli 40 000 kappaletta. Avioliittoinstituution murtumisesta kertoo myös se, että nykyisin yli puolet esikoislapsista syntyy avioliiton ulkopuolella. Arvioiden mukaan erot ovat jopa kolme kertaa yleisempiä avo- kuin avioliitoissa. Kaikista yleisempiä erot ovat sellaisissa avio- ja avoliitoissa, joissa lapset ovat toisen puolison, eikä aikuisilla ei ole yhtään yhteistä lasta. Toki kaikkiin eroihin ei liity lapsi lainkaan. (Kontula 2013, 22; 28–29; Tilastokeskus 2012, 1–7; Koiso-Kanttila 2009a, 26; Kääriäinen ym. 2009, 11.) Joka tapauksessa kun otetaan huomioon avioerojen määrä ja tilastojen ulkopuolelle jäävät avoerot, voidaan todeta, että erosta on tullut ilmiö, joka koskettaa vähintään välillisesti jokaista suomalaista. Jos ei ole kokenut omakohtaisesti eroa joko vanhemman tai lapsen roolissa, löytyy tuttavapiiristä lähes aina ihmisiä, jotka ovat eron kokeneet. (Kääriäinen ym. 2009, 11; Hokkanen 2005, 9.)

Erojen syyt ovat moninaiset. Tiina Hokkanen (2005, 71–78) käyttää käsitettä erityiset epäluottamuksen lähteet viitatessaan eroon johtaneisiin tekijöihin. Tällaisia erityisiä epäluottamuksenlähteitä ovat päihitteet, väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö. Erojen syyt voivat olla myös niin sanotusti kevyempiä. Tunteet kumppania kohtaan ovat voineet kuolla ja yhteiset unelmat hävitä. Arkinen elämä kuten työelämän paineet, työttömyys, yhteisen ajan vähyys, taloudelliset huolet tai perhettä koskevien vastuiden epätasainen jakautuminen voivat aiheuttaa loven parisuhteeseen. Erojen syistä puhut-

taessa keskustelu kääntyy usein myös vuorovaikutukseen liittyneisiin ongelmiin. Esimerkiksi puhumattomuus voi synnyttää epäluottamusta kumppania kohtaan ja siten tuskastumista sekä ahdistavan ilmapiirin perheen sisällä. Kuuntelun taidon puute, jatkuva riitely ja toisen arvostelu voivat johtaa tilanteeseen, missä puoliset kokevat vieraantuneensa toisistaan. Parisuhteeseen heijastuvat myös perheen kehityskriisit kuten ensimmäisen lapsen syntymä, mikä voi tuottaa vaikeuksia tasapainoiltaessa lapsen, omien ja parisuhteen tarpeiden välillä. Toisaalta eron taustalla voivat vaikuttaa yksilön henkilökohtaiseen kasvuun ja kehitykseen liittyvät tekijät kuten pohdinnat elämän rajallisuudesta sekä ainutkertaisuudesta. (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 5–6; Kääriäinen 2009a, 56–59; 62–65.)

Erolla on lapsiperheelle monenlaisia seurauksia. Ero tarkoittaa vanhempien välisen parisuhteen päättymistä ja tätä kautta perheen purkautumista sekä sitä, että sosiaaliset suhteen joutuvat käymistilaan. Erotilanteessa laki velvoittaa vanhempia sopimaan, kenen luona lapsi asuu, miten lapsen huolto järjestetään, miten lapsi tapaa erossa asuvaa vanhempaansa ja miten lapsen riittävä elatus turvataan. (Castren 2009a, 18; HTL 8.4.1983/361; ElatusL 5.9.1975/704.) Mitkään sopimukset eivät kuitenkaan ole hyviä ja toimia elleivät vanhemmat luota toisiinsa ja tue toistensa vanhemmuutta. Lapsen selviämisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, miten vanhemmat toteuttavat eron käytännössä, millaiseksi vanhempien keskinäinen suhde muotoutuu ja onnistuvat vanhemmat pitämään lapsen etusijalla eroon liittyviä ratkaisuja tehdessään. (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 17; 31.) Lapsen menetykset ovat usein seurausta siitä, että vanhemmat eivät osaa työstää eron jälkeistä parisuhdettaan ja rakentaa uudenlaista yhteistä vanhemmuutta eron jälkeen (Koiso-Kanttila 2009a, 26).

Ero siihen liittyvine seurauksineen voi aiheuttaa tilanteen, jossa lapsiperhe tarvitsee ulkopuolista apua. Lakisääteisiä palveluita eroperheille ovat perheasiainsovittelupalvelu ja lastenvalvojan palvelut. Perheasiainsovittelussa on kyse avioliitto- ja sosiaalihuoltolain mukaisesta palvelusta, jossa pyritään ratkaisemaan perheiden sisäisiä ristiriitaisuuksia ja oikeudellisia asioita kiinnittämällä huomiota erityisesti lapsen asemaan. Sovitteluistuntoon voi osallistua koko perhe yhdessä tai yksittäisiä perheenjäseniä ja lisäksi mahdollisia muita perheelle läheisiä henkilöitä. Sovittelussa pyritään jäsentämään tilannetta eri näkökulmista, autetaan vanhempia yhteistyöhön lasta koskevien asioiden hoitamisessa ja tähdätään lasta koskevien sopimusten tekemiseen. (Seppänen 2012;

SHL 17.9.1982/710; AL 13.6.1929/234.) Huolto-, tapaamis- ja elatussopimukset vahvistetaan lainvoimaisiksi lastenvalvojan luona. Sopimukset tehdään usein aluksi neljästä kuuteen kuukauteen, minkä jälkeen vanhemmat tekevät pidempiaikaiset sopimukset erotilanteen jo hieman selkeydyttyä (Nurmela 2013).

Lakisääteiset eropalvelut on nähty riittämättöminä nykytilanteessa, jossa erosta on tullut joukkomittainen ilmiö. Lisäksi palveluiden sisällöllisen painopisteen on koettu olevan väärässä paikassa. Viranomaisien on kritisoitu keskittyvän liiaksi sopimusten tuottamiseen eroperheen psykososiaalisten tarpeiden jäädessä liian vähälle huomiolle. Pelkkä ammatillinen tuki ja teoreettinen tieto voivat myös jäädä asiakkaalle etäisiksi ja tulla vahvistaneeksi yksin selviämisen ajatusta. (Koiso-Kanttila 2009a, 27; Koiso-Kanttila 2009b, 3.) Eroperheiden hätään on herätty valtionhallinnon tasolla asti. Vuoden 2011 hallitusohjelmassa korostetaan vanhemmuuden tukemista ja vanhempien parisuhdeneuvonnan sekä erosovittelun kehittämistä ja lisäämistä. Valtakunnan tason perhepolitiikan tavoitteena on luoda lapsille turvallinen kasvuympäristö palveluita ja erilaisia etuuksia kehittämällä. Huolen taustalla ovat muun muassa lehdissä toistuneet otsikot perheiden pahoinvoinnista ja erotilanteiden riitaisuudesta. (Nurmela 2012, 14; Hallitusohjelma 2011, 62.)

Lastensuojelun keskusliitto on taho, joka on ottanut vakavasti vastaan haasteen lasten hyvinvoinnin turvaamisesta erotilanteissa. Lastensuojelun keskusliiton alaisuudessa vuosina 2005–2009 toteutetussa Neuvo -projektissa kehitettiin pääkaupunkiseudulla uudella tavalla eronneiden vanhempien keskinäistä sovinnollisuutta ja yhteistoimintaa edistäviä palveluita ja toimintamuotoja. Neuvo -projektissa kehitettyjä keskeisiä palveluinnovaatioita olivat eronneille vanhemmille suunnattu Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä ja kertaluonteinen eroneuvoilta. Vaikka neuvon palvelut oli tarkoitettu vanhemmille, oli katse käännetty nimenomaan lapsen näkökulmaan ja lapsen etuun erotilanteessa. (Koiso-Kanttila ym. 2009.) Hankkeen päätyttyä projektissa kehitettyjen toimintatapojen juurruttamista jatkettiin Neuvokeskus -projektissa. Tällä hetkellä Neuvokeskus toimii ensi- ja turvakodin alaisuudessa ja koordinoi Neuvo -projektissa kehitettyjä eropalveluita. Uudenlaiset eropalvelut kuten Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toiminta ovat levinneet laajalle aina Helsingistä Rovaniemelle. (Lastensuojelun keskusliitto 2014; Ensi- ja turvakotien liitto 2014.)

2 Tutkimuksen toteuttaminen

2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksen eteneminen

Tämä on tutkimus vertaistukiryhmän merkityksestä eron jälkeiselle vanhemmuudelle ja erityisesti vanhempien väliselle yhteistyölle. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä annettavaa Rovaniemen kaupungin ja Lapin ensi- ja turvakodin yhteistyössä järjestämällä Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmällä on eronneen vanhemman kyvyille olla yhteistyössä lapsen toisen vanhemman kanssa. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä on ammatillisesti ohjattu suljettu ryhmä eronneille tai eropäätöksen tehneille vanhemmille, jotka haluavat pohtia oman ja yhteisen vanhemmuuden säilymistä eron jälkeen. Ryhmän toiminnan lähtökohtana on lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin turvaaminen tukemalla vanhempien välistä yhteistyötä ja yhteistä kasvatuskumppanuutta. (Mykkänen-Hänninen 2009, 13.)

Tutkimuksen kohteena olevat vanhemmat ovat osallistuneet Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmään kevään 2012 ja syksyn 2013 välisenä aikana. Ryhmiä on toteutettu tällä aikavälillä yhteensä viisi. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toiminta-ajatukseseen kuuluu se, että samaan ryhmään voi osallistua vain toinen eroperheen vanhempi. Toivottavaa on se, että vanhemmat osallistuvat eri ajankohtina toteutettuihin ryhmiin. (mt., 13). Rovaniemellä järjestettyihin viiteen ryhmään on osallistunut yhteensä 23 vanhempaa. Näiden joukossa on kaksi entistä pariskuntaa eli neljä vanhempaa. Koska valtaosasta eroperheitä vain toinen vanhempi on osallistunut ryhmään, päädyin rajaamaan nämä kaksi entistä pariskuntaa tutkimuksen ulkopuolelle. Lisäksi päätin keskittyä tarkastelemaan nimenomaan ryhmään osallistuneen vanhemman vanhemmuutta ja hänen yhteistyökykyään sekä vanhemmuuden kehittymistä ryhmään osallistumisen myötä.

Pohdin ryhmän antia ja sen heijastumista yhteistyöhön lapsen toisen vanhemman kanssa ryhmään osallistuneiden henkilöiden kokemusten kautta. Kokemusten tutkiminen edellyttää omien ennakkoluulojen poissulkemista sekä sitä, että tutkija välttää tekemästä yleisiä tulkintoja ja laajoja viittauksia muuhun tutkimukseen. Tilastot ja yleistävät kuvaukset hävittävät alleen yksilöt liittämällä heidät laajempiin yhteyksiin.

(Kääriäinen 2009a, 10–11.) Tässä tutkimuksessa eron jälkeistä vanhemmuutta ei tarkastella yhteiskunnallisena ilmiönä, vaan pikemminkin yksilötasolla yksittäisten eron kokeneiden ihmisten omakohtaisten kokemusten kuulemisen ja tulkitsemisen kautta. Tällä tavoin eron jälkeinen vanhemmuus näyttäytyy paljaana, henkilökohtaisena ja ainutkertaisina kokemuksina ilman ylimääräisiä liittymäpintoja ja selittelyä. (vrt. mt., 10–11.)

Tutkimustehtävä rakentuu kahden kysymyksen varaan. Tutkimuksen tehtävänä on selvittää,

1) Mitä välineitä vanhempi on saanut Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmästä yhteistyövanhemmuuden toteuttamiseksi? ja

2) Miten ryhmään osallistuminen on heijastunut yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa?

Tutkimus etenee siten, että siirryn tutkimustehtävästä tutkimuksen paikantamiseen (2.2) ja sitä kautta esittelemään tässä tutkimuksessa käytettyjä tutkimusmenetelmiä sekä aineiston keruun että aineiston käsittelyn osalta (2.3). Lisäksi pohdin tämän luvun lopussa tutkimuksen tekemiseen liittyneitä eettisiä kysymyksiä ja haasteita (2.4). Tämän jälkeen lähdän avaamaan eron jälkeiseen vanhemmuuteen liittyvää keskustelua ja tuon kahdessa seuraavassa pääluvussa esille tutkimuksen keskeiset käsitteet, yhteistyövanhemmuuden ja vertaistukiryhmän. Kolmas luku keskittyy ero -ilmiön ja eron jälkeisen vanhemmuuden tematiikkaan. Luku rakentuu ajallisesti eroprosessin vaiheiden mukaisesti siten, että tarkastelen ensiksi eroa kriisinä ja tuon esille eron alkuvaiheeseen liittyvää problematiikkaa esimerkiksi taloudellisten kysymysten, sosiaalisten suhteiden ja tunnemyllerryksen osalta (3.1). Tästä siirryn eron juridiikan ja erityisesti lasta koskevien sopimusten käsittelemisen (3.2) kautta määrittelemään yhteistyövanhemmuutta, jolle sopimukset luovat perustan (3.3). Neljäs luku käynnistyy vertaistuen ja vertaistukiryhmän käsitteiden määrittelemisellä (4.1). Käsittelen myös vertaistukiryhmän toiminnan teoreettisia lähtökohtia (4.2), vertaistukiryhmien suhdetta ammatilliseen toimintaan (4.3) ja erityisesti eroauttamiseen liittyviä erilaisia vertaistukiryhmiä

(4.4). Tämän jälkeen esittelen Rovaniemellä kehitettyjä uusia ryhmämuotoisia eropalveluita (5.1) ja erityisesti Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toimintamallia (5.2) sekä toimintaa Rovaniemellä (5.3).

Teoreettista osuutta seuraavat tutkimuksen tulokset. Analyysiosuus jakaantuu kahteen alalukuun tutkimuskysymysten mukaisesti. Analysoin ensiksi sitä, mitä välineitä vanhemmat ovat saaneet ryhmästä. Alaluvut rakentuvat teemoittelemieni välineiden mukaan vuorovaikutukseen (6.1), asenteellisiin tekijöihin (6.2), toimintakäytäntöihin (6.3) ja vertaistukeen (6.4). Tämän jälkeen vastaan siihen, miten ryhmään osallistuminen on heijastunut yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa. Ensimmäinen alaluku kuvaa niiden haastateltavien yhteiskykyä, jotka eivät ole hyödyntäneet ryhmästä saamiaan välineitä yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa (7.1). Toisessa alaluvussa puolestaan kuvaan välineiden hyödyntämistä käytännön yhteistyöhön (7.2) ja kolmannessa alaluvussa toiveikkautta yhteistyöhön (7.3). Tutkimuksen lopuksi vedän yhteen tutkimuksen keskeiset tulokset, pohdin niitä ja esitän johtopäätökset, jotka tutkimuksen tulokset herättävät (8. luku).

2.2 Tutkimuksen paikantaminen

Tutkimuksen kohteena ero asettuu keskelle ihmisten elämää. Ero on niin yleinen ilmiö, että se koskettaa vähintäänkin välillisesti ystävien tai sukulaisten kautta jokaisen ihmisen elämää. Tästä syystä ero myös kiinnostaa monia eri tieteenaloja. Eri tieteenalat tuovat omat erityiset lähestymistapansa, käsitteensä, teoriaperinteensä ja tutkimusmetodinsa erotutkimukseen, mikä tekee siitä moniäänistä ja säröistä. Toisaalta myös ero ilmiö itsessään on hyvin moniulotteinen. Vaikka tilastoista saatetaan tunnistaa joidakin säännönmukaisuuksia ja keskivertotapauksia, liittyy eroihin paljon ainutkertaisuutta, perhekohtaisuutta ja erityisyyttä, minkä vuoksi yhtenäisen kuvan rakentaminen eroprosessista sekä mikro- että makrotasolla on haastavaa. Vaikeudet koskevat paitsi erojen syntymekanismien, ilmenemismuotojen ja vaikutusten tunnistamista yksilö-,

perhe- ja yhteiskuntatasolla myös eroauttamiseen liittyvän palvelujärjestelmän ja työmuotojen tutkimista ja kehittämistä. (Kääriäinen ym. 2009, 11–12.)

Paikannan oman tutkimuksen perhetutkimuksen kentälle ja erityisesti vanhemmuuden tutkimukseen. Tutkimus liittyy oleellisesti lapsiin, sillä tutkimuksen kohteena ovat kokemukset ryhmästä, joka tähtää nimenomaan lasten tarpeiden ja hyvinvoinnin turvaamiseen. Tästä huolimatta tutkimuksessa on annettu ääni eronneille vanhemmille, jotka puhuvat lapsistaan puhuessaan vanhemmuudesta. (vrt. Kääriäinen 2009a, 12.) Näkökulmavalinta tuntui luonnolliselta, sillä juuri vanhemmat ovat niitä, jotka ovat osallistuneet Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmään. Toisaalta toisessa yhteydessä olisi hyödyllistä selvittää myös lasten kokemuksia eron jälkeisestä vanhemmuudesta ja vanhempien yhteistyöstä. Tällöin saataisiin tarkempaa tietoa siitä, miten vanhempien eron jälkeinen yhteistyö tai sen puute käytännössä näkyy ja tuntuu lapsen arjessa.

Tutkimuksessa on kyse vanhempien kokemusten tulkitsemisesta. Tutkimuksessa analysoidaan vanhempien henkilökohtaisia ja ainutkertaisia kokemuksia eron jälkeisestä vanhemmuudesta ja Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän merkityksestä sekä avataan aihepiiriin liittyvää teoreettista keskustelua, joka antaa valmiuksia vanhempien kokemusten tulkitsemiseen. Tutkimuksessa ei haluta liiaksi yleistää vanhempien kokemuksia ja suhteuttaa niitä laajempaan teoreettiseen keskusteluun unohtaen niiden ainutlaatuisuus. Tutkimuksen tuloksilla voidaan kuitenkin ajatella olevan myös laajempaa merkitystä. Tutkimuksen tulokset voivat hyödyttää erityisesti Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toiminnasta vastaavia ohjaajia ja kuntaorganisaatioita, jotka järjestävät ryhmiä osana muita eropalveluita.

Ryhmään osallistuneiden vanhempien kokemukset antavat vihiä siitä, miten ryhmän toiminta on saavuttanut sille asetetut tavoitteet ja miten ryhmän toimintaa voidaan tulevaisuudessa kehittää. Viime kädessä tutkimus hyödyttää myös ryhmään osallistuvia asiakkaita, jotka hyötyvät ryhmän toiminnan kehittämisestä. En ajattele, että tulkitsemi kokemukset kuvaavat jotenkin aukottomasti Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toimintaa. Tässä tutkimuksessa esitetyt kokemukset kuuluvat haastattelemilleni henkilöille ja ne avaavat erilaisia näkökulmia ryhmän toimintaan ja eron jälkeiseen vanhemmuuteen. Jatkossa ryhmään osallistuvat vanhemmat voivat kokea ryhmän merkityksen erilaisena ja nostaa esille sellaisia seikkoja, joita tässä tutkimuk-

sessä ei tule ilmi. Koska ryhmillä on ollut ja tulee olemaan Rovaniemellä monia eri ohjaajia, voivat kokemukset vaihdella myös sen mukaan, kenen ohjaamaan ryhmään on osallistunut. Lisäksi on hyvä muistaa, että kokemukset ryhmästä voivat olla toisentyypisiä muissa kaupungeissa. Yhtä kaikki asemoin tämän tutkimuksen perhetutkimuksen kenttään kuuluvaksi vanhemmuuden tutkimukseksi, jonka tuloksia voidaan hyödyntää palvelujärjestelmän kehittämiseen - tässä tapauksessa erityisesti Rovaniemen kaupungin eropalveluiden kehittämiseen. Tulevaisuudessa palautetta voidaan kerätä Rovaniemellä myös niiltä ryhmiltä, jotka toteutetaan tämän tutkimuksen jo valmistuttua. Tämä palaute täydentäisi tässä tutkimuksessa kuultavia kokemuksia ryhmästä saadusta yhteistyövanhemmuuden toteuttamista helpottavista välineistä.

2.3 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Aineistonkeruun menetelmänä olen käyttänyt teema- ja puolistrukturoidun haastattelun välimaastoon sijoittuvaa yksilöhaastattelua. Teemahaastattelulle on tyypillistä se, että haastattelun aihepiirit eli teemat ovat etukäteen tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymysten muoto ja järjestys ovat kaikille samat, mutta haastateltava saa vastata niihin omin sanoin. (Hirsjärvi 1997, 204–205; Eskola & Vastamäki 2010, 26–29.) Käyttämäni haastattelurunko sisältää kolme yleistä teema-alueita: 1) taustatiedot, 2) eron jälkeinen vanhemmuus ennen ryhmään osallistumista ja 3) ryhmän anti ja merkitys yhteistyövanhemmuuden toteuttamisen kannalta (LIITE 1). Haastattelurunko muodostui sekä avoimista teemoista että valmiiksi muotoilluista kysymyksistä. Valmiiksi mietityt kysymykset takasivat sen, että kaikki teemat tulivat käsitellyiksi. Haastattelut eivät kuitenkaan edenneet orjallisesti haastattelurungon mukaisesti, vaan haastattelutilanne oli vapaa- muotoinen ja keskustelunomainen teemahaastattelulle ominaiseen tapaan. (vrt. Eskola 2007, 33.)

Keräsin aineiston 20-26.3.2014. Aineisto koostuu kuudesta noin tunnin mittaisesta haastattelusta. Haastateltavien valinnassa sovelsin harkinnanvaraisen otannan periaatetta. Harkinnanvaraisessa otannassa tai näytteessä on kysymys tutkijan kyvystä raken-

taa tutkimukseensa vahvat teoreettiset perusteet, jotka osaltaan ohjaavat aineiston hankintaa (Eskola & Suoranta 1998, 18). Tässä työssä harkinnanvarainen otanta viittaa lähinnä aineiston edustavuuteen: pyrin valitsemaan haastateltavat siten, että haastateltavien joukko on riittävän monimuotoinen. Haastattelemieni henkilöiden joukossa oli viisi naista ja yksi mies, mikä vastaa Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmiin osallistuneiden henkilöiden sukupuolijakaumaa. Lisäksi valitsin haastateltavat henkilöt sen mukaan, minä ajankohtana he ovat osallistuneet ryhmään. Haastateltavieni joukossa on kolme vuonna 2012 ryhmään osallistunutta ja kolme vuonna 2013 osallistunutta (LIITE 2). Koska haastateltavat ovat osallistuneet ryhmiin eri aikoina, ovat myös ryhmän ohjaajat vaihdelleen.

Keräämisen jälkeen purin aineiston tekstimuotoon. Laadullisen aineiston analyysissä seuraava tehtävä sen jälkeen, kun aineisto on kerätty, purettu tekstiksi ja valmisteltu teknisesti käsiteltävään muotoon, on aineiston järjestäminen. Aineiston järjestäminen tapahtuu teemoittelemalla. Teemoittelu on suositeltava aineiston analysointitapa pyrittäessä ratkaisemaan jotakin käytännön ongelmaa. Teemoittelemalla tekstimassasta voidaan poimia sen sisältämät keskeiset aiheet ja erottaa ne, jotka ovat tutkimusongelman kannalta oleellisia. Nostamalla aineistosta esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja, on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa. (Eskola & Suoranta 1998, 151; 175–176; 179.)

Tässä tutkimuksessa teemoittelua ei käytetty pelkästään aineiston järjestämisen apuvälineenä, vaan valitsin teemoittelun myös varsinaiseksi analyysimenetelmäksi. Aineistosta nousi esiin neljä teemaa, välineitä, jotka haastateltavat ovat saaneet ryhmästä yhteistyövanhemmuuden toteuttamiseksi. Nämä teemat ovat vuorovaikutus, asenteelliset tekijät, toimintakäytännöt ja vertaistuki. Teemat siis syntyivät aineistolähtöisesti ja kuva ryhmästä saaduista välineistä konstruoitui vähitellen, kun nostin eri teemoihin liittyvät tekstinpätkät esiin ja yhdistelin ne toisiinsa. Lisäksi aineistosta nousi esille kolme erilaista teemaa liittyen välineiden hyödyntämiseen yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa. Kaksi yhteistyöhön liittyvää teemaa jakaantui sen mukaan, onko haastateltava hyödyntänyt ryhmästä saamiaan välineitä vai ei. Kolmas teema puolestaan liittyi toiveikkuuteen yhteistyövanhemmuudesta.

Analyysin syvyyden varmistamiseksi olen erotellut eri välineisiin liittyviä keinoja tarkasti. Vuorovaikutukseen liittyvät välineet koskevat lapsen kuullen tapahtuvaa vuorovaikutusta, vanhemman ja lapsen välistä toiseen vanhempaan liittyvää vuorovaikutusta, vanhempien keskinäistä vuorovaikutusta, kun lapsi ei ole kuulemassa ja kuuntelemisen taitoa. Asenteellisten tekijöiden osalta erotin toisistaan toiseen vanhempaan ja omaan vanhemmuuteen suhtautumisen. Toimintakäytäntöihin liittyvät välineet jakautuvat ymmärrykseen lapsen ja toisen vanhemman välisten tapaamisten, toisen vanhemman osallisuuden, vanhempien välisen joustavan toimintatavan sekä sukulaisten merkityksestä lapselle. Vertaistuen osalta olen puolestaan pohtinut sekä ryhmän aikana koettu yhteenkuuluvuuden tunnetta että ryhmän jälkeen jatkunutta spontaania vertaistukea.

Teemojen ympärille kerättyjen tekstimassojen jakaminen tasoihin ja pelkät teemoittain järjestetyt sitaattikokoelmat eivät takaa riittävän syvää analyysiä ja tulkintaa. Onnistunut teemoittelu vaatii aina teorian ja empirian vuorovaikutusta sekä niiden lomittumista toisiinsa tutkimustekstissä. (Eskola & Suoranta 1998, 176). Olenkin liittännyt tekstiin erilaisia yhteistyövanhemmuuden ja vertaistukiryhmän käsitteitä koskevia tulkintoja ja pohtinut haastateltavien kokemuksia ryhmästä suhteessa näihin tutkimuksen keskeisiin käsitteisiin. Tarkastellessani erilaisten välineiden heijastumista yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa, olen edelleen pitänyt teoreettisen ulottuvuuden lähellä ja löytänyt erilaisia kytkentöjä aineiston ja teorian välillä.

2.4 Tutkimuksen etiikka

Sosiaalityön tutkimus kokonaisuutenaan kuuluu ammattieettisen sääntelyn piiriin ja eettisten kysymysten hallinnan tulee olla osa jokaisen tutkijan, myös pro gradua työstävän opiskelijan, ammattitaitoa (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 52). Etiikka liittyy tilanteisiin, joissa ihminen pohtii suhtautumistaan omiin ja toisen tekemiseen; siihen mitä voi sallia, mitä ei ja miksi. Konkreettisesti etiikka on läsnä sellaisissa tilanteissa, joista selviytymiseen ei ole olemassa vain yhtä yksiselitteistä ratkaisua. Eettinen ajattelu on kykyä pohtia omien ja yhteisön arvojen kautta sitä, mikä on oikein ja mikä väärin. (Kuu-

la 2011, 21; 58.) Etiikka voidaan näin ollen ymmärtää arkista päätöksentekoa tukevana taitona, joka ilmenee arjesta nousevien kysymysten ja väittämien muodossa (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 22).

Eettiset kysymykset kattavat koko tutkimusprosessin aina aiheen valinnasta tutkimuksen tulosten vaikutuksiin saakka. Eettiset kysymykset liittyvät esimerkiksi tutkimuskohteen ja menetelmän valintaan, aineiston hankintaan, tieteellisen tiedon luotettavuuteen, tutkittavien kohteluun, tutkimustulosten vaikutuksiin ja tiedeyhteisön sisäisiin toimintaperiaatteisiin. (Kuula 2011, 11.) Tutkimustyön käynnistymiseen ja aiheen valintaan liittyvät eettiset haasteet pakottavat tutkijan heti tutkimusprosessin alkuvaiheessa pohtimaan esimerkiksi sitä, kokeeko tutkija olevansa pätevä tekemään tutkimuksen, mahdollistavatko käytettävissä olevat laitteet, taustatieto ja muut resurssit tutkimuksen suorittamisen, onko tutkimusaihe hyödyllinen ja innovatiivinen ja jos on, niin kenen kannalta, kuka tutkimuksen rahoittaa ja miten tutkimus vaikuttaa omaan maineeseen tutkijana. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 53–60.) Oma tutkimukseni edustaa tilaustutkimusta siinä mielessä, että en ole määritellyt tutkimusaihettani itsenäisesti. Tiedustelin sosiaalityön opintoihin kuuluvan työssäoppimisjaksoni ohjaajalta mahdollista graduaihetta, joka liittyisi työssäoppimisjaksoni sisältöön eli ryhmämuotoisten eropalveluiden kehittämiseen Rovaniemen kaupungissa. Minulle ehdotettiin aiheeksi Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän vaikuttavuuden tarkastelua. Otin ehdotuksen vastaan, mutta määrittelin jälkepäin itse tutkimustehtävän. Sanouduin irti vaikuttavuuden tutkimuksesta ja päätin nostaa keskiöön ryhmään osallistuneiden ihmisten kokemukset, joita voidaan toki hyödyntää ryhmän toimintaa kehitettäessä.

Tutkimukseni aihevalintaa voi pitää eettisenä, koska aihe on kiinnostava, innovatiivinen ja tuore. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmien toiminnan tutkiminen on tärkeää, jotta nähdään, vastaavatko ne perinteisiä palveluita paremmin ihmisten tarpeisiin. Lisäksi tarvitaan tietoa siitä, mihin suuntaan ryhmien toimintaa kannattaa jatkossa kehittää. Graduni tutkimustulosten voi ajatella hyödyttävän laajaa joukkoa; sekä Vanhemman neuvo -ryhmien ohjaajia ja toteuttajaorganisaatioita että lopulta asiakkaita, jotka hyötyvät ryhmään kohdistuvasta kehittämistyöstä. Koen olevani pätevä aihepiirin tutkimiseen, sillä olin ensimmäisellä työssäoppimisjaksollani mukana kehittämässä eroperheille suunnattuja vertaistukiryhmiä Rovaniemellä ja toimin itse ohjaajana vanhempiensa eron kokeneille yläasteikäisille nuorille suunnatussa vertaistukiryhmässä.

Gradun työstämisen aikaan olin samalla toisella työssäoppimisjaksolla lastenvalvojana, jolloin sain puolestaan valmiuksia ymmärtää eroryhmiä osana muita eropalveluita. Lisäksi perehdyin tällöin laajasti eroon liittyvään juridiikkaan ja erityisesti lapsia koskeviin sopimuksiin, jotka muodostavat perustan eron jälkeiselle yhteistyövanhemmuudelle. Toisaalta sidokseni organisaatioon, jonka toimintaa graduni koskettaa, nostaa esille myös eettisiä haasteita esimerkiksi puolueettomuuden suhteen. Ehdoton eettinen vaatimus, johon olen sitoutunut, on se, että totuuden saavuttaminen on tutkimukseni perimmäinen tavoite. En antanut muiden tekijöiden kuten halun miellyttää tai halun saada hyvä palaute työssäoppimisjaksolta, vaikuttaa millään tavalla tutkimukseni suorittamiseen.

Olen kerännyt ja käsitellyt tutkimusaineiston eettisten vaatimusten mukaisesti. Haastattelututkimuksessa haastatteli joutuu usein tilanteeseen, jossa haastateltava paljastaa hänelle arkaluontoisia asioita. Kun ihmisten yksityisyys on tavalla tai toisella tutkimuksen kohteena, tulee tutkijan hallita hyvät tieteelliset käytännöt ja yksityisyyden suojan perusasiat. (Mäkinen 2006, 95; Kuula 2011, 75.) Tutkimusaineiston keräämisen lähtökohtana pidin tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittamista (Kuula 2011, 80; HeTil 22.4.1999/523, 8§). En painostanut Vanhemman neuvo -ryhmiin osallistuneita henkilöitä osallistumaan tutkimukseeni, vaan kunnioitin heidän oikeuttaan kieltäytymiseen. Informoin tutkittavia tutkimuksen sisällöstä ja kerroin mahdollisuudesta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen (HeTil 22.4.1999/523, 24§; 30§). Itse haastattelutilanteessa pyrin olemaan puolueeton. En ohjaillut tilannetta liikaa, mutta pidin huolen siitä, että haastateltava pysyy asiassa. Haastattelutilanteessa pyysin haastateltavalta lupaa haastattelun nauhoittamiseen ja kerroin hävittäväni tallenteen tutkimuksen valmistuttua (Mäkinen 2006, 96). Aineistoa analysoidessa turvasin tutkittavien anonymiteetin. En luovuttanut analysointivaiheessa aineistoa muiden käyttöön ja viessäni tämän tutkimuksen painoon, hävitin tutkimusaineiston lupaukseni mukaisesti. (HeTil 22.4.1999/523, 6–9§; 34§.)

Tutkimusraporttia kirjoittaessa olen pyrkinyt yksiselitteisyyteen ja lukijaystävällisyyteen. En johdattele lukijoita tarkoituksella harhaan tai esitä tarpeettomia kärjistyksiä. Tutkimusraporttini on muutenkin luotettava ja perustuu keräämäni aineistoon. Tuon tekstissä ilmi tutkimuksen tuloksiin vaikuttaneet tekijät kuten tutkimusmenetelmät ja -aineistot. Lisäksi kerron kytköksestä aiheen antaneeseen organisaatioon ja sitoumuk-

sestani tieteen ehdottomaan vaatimukseen totuuden saavuttamisesta ulkopuolista intresseistä huolimatta. Suojelen tekstissä tutkittavia henkilöitä, enkä esitä raportissa heidän nimiä tai muita sellaisia tietoja, joista tutkittavat henkilöt pystyttäisiin jäljittämään. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 101–102; 109–111; Kuula 2011, 201–204; HeTil 22.4.1999/523, 32§.)

Olen suhteuttanut oman tutkimukseni tuloksia muuhun tieteelliseen keskusteluun ja antanut näin tunnusta muille tutkijoille. Tekstini ei missään nimessä sisällä plagiointia ja olen tehnyt huolellisesti viittausmerkinnät, jotka erottavat omat pohdintani lainatuista ajatuksista. Olen pitänyt kiinni tiukasti toisten julkaisuihin viittaamisen pääperiaatteesta, jonka mukaan muiden ajatuksia ei saa esittää omina. Muiden tutkijoiden ajatuksiin tukeutuessa olen kuitenkin pyrkinyt kriittisyyteen. Olen pohtinut lähteiden arvovaltaisuutta, ajankohtaisuutta, aitoutta ja puolueettomuutta. Lisäksi olen hyödyntänyt vain alkuperäisiä lähteitä. Internetistä löytyvien lähteiden käyttökelpoisuuden suhteen olen ollut erityisen kriittinen. (Mäkinen 2006, 123–131; Clarkeburn & Mustajoki 2007, 103–104; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002, 3–5; TekOikL 8.7.1961/404, 1§.)

3 Erosta yhteistyövanhemmuuteen

3.1 Ero kriisinä

Eroaminen voi tapahtua pitkän harkinnan tuloksena tai täydellisenä yllätyksenä. Kääriäisen (2009a, 36–46) mukaan perinpohjaisesti eroaan pohtivat vanhemmat epäröivät eroa ja siitä johtuvia seurauksia lasten hyvinvoinnin ja tulevaisuuden näkökulmasta. Yllättävän eron taustalla voi puolestaan olla esimerkiksi puolison pettämisen paljastuminen, minkä aiheuttama tunnekuuhu johtaa pikaiseen parisuhteen purkautumiseen. Riippumatta siitä, onko eron taustalla puolison uskottomuus tai vaikkapa päihteiden käyttö, on ero kriisi, jossa eletään vahvojen tunteiden keskellä. Vanhempien omat tunteet voivat olla niin voimakkaita, etteivät he pysty ajattelemaan lapsen tilannetta ja tarpeita erokriisin keskellä. Pelkästään sen selvittäminen, mitä parisuhteessa on tapahtunut, on yksistään iso asia. Kun samanaikaisesti yritetään ratkaista lasten huoltoon ja vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä, on kyseessä erittäin haastava vahvoja tunteita sisältävä ja minuutta kyseenalaistava tilannetta.

Tunnetasolla ero on puolisoitten näkökulmasta prosessi, joka käynnistyy eropohdinnasta ja päättyy erosta toipumiseen. Eron alkuvaihetta kuvataan monesti katastrofina, joka alkaa, kun eropäätöksen tehnyt puoliso ilmoittaa eroaikeistaan kumppanilleen. Hylkääjästä tulee tällöin konna, eikä hylätyksi tulemiselle nähdä löytyvän minkäänlaisia syytä. Katastrofi luonnehtii myös hitaasti kypsyviä eroja, sillä toinen puolisoista on aina ensisijaisesti hylkääjän roolissa. Jätetyn osapuolen näkökulmasta erokriisin alkuvaiheeseen liittyy usein todellisuuden kieltäminen. Tilanne voi tuntua niin pelottavalta ja sie tämättömältä, että todellisuutta ei olla valmiita kohtaamaan. Kun todellisuuteen havahdutaan jonkin ajan kuluttua, nousevat pintaan suru ja raivo. Jos perheessä on tavallista enemmän lapsia, voivat tunteet olla entistä voimakkaampia. Ensisäikähdyksestä selvittyään eroavat vanhemmat ymmärtävän sen tosiasian, että lapsista on huolehdittava, jotta he kärsisivät erosta mahdollisimman vähän. Tuskan tunteista kriisi eteneekin yleensä kohti vapautumista. Erosta toipumisessa ystävien merkitystä pidetään suurena, vaikka myös ammattiauttajiin tukeudutaan usein. Tukiverkosto auttaa ihmistä hyväksymään eron, minkä kautta ihmisen on mahdollista suuntautua kohti tulevaisuut-

ta ja alkaa rakentamaan uutta eron jälkeistä elämää. (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 24–25; Jallinoja 2000, 162–165.)

Erosta toipuminen vie puolisoilta yksilöllisen ajan. Erosta aloitteelliset henkilöt selviävät erosta tyypillisesti nopeammin kuin eron passiiviset osapuolet. (Kiiski 2011, 226.) Tämä johtuu usein puolisoiden eropohdintojen eriaikaisuudesta. Vanhemmat pystyvät vain harvoin puhumaan parisuhteen päättämisestä riittävän varhaisessa vaiheessa toisilleen. Tilanne voi edetä niin, että toinen puolisoista on suunnitellut eroa jo pitkään ja tehnyt samalla oman selustan turvaamiseen liittyviä valmisteluita. Kun erossa aloitteellinen osapuoli kertoo eroaikeista puolisolleen, voi tilanteen vakavuus ja peruuttamattomuus tulla hänelle täytenä yllätyksenä. (Kääriäinen 2008, 36.) Kun tunnemyrsky laantuu, on erokriisin läpikäyminen tärkeää, jotta puolisoista pystyy irtautumaan parisuhteen tasolla ja kääntämään katseen kohti tulevaa. Vanhempien yhteistoiminta lapsen asioissa tulee eron jälkeen luontevaksi vasta silloin, kun parisuhteeseen liittyvät tunteet eivät enää ohjaa entisten puolisoiden kanssakäymistä. (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 26.)

Ero käynnistää yhtäaikaaisesti monia samanaikaisia prosesseja. Tunnemyrskyn keskellä oleva pariskunta joutuu ensiksikin pohtimaan, miten lasten asumis- ja hoitojärjestelyihin, huoltajuuteen ja elatukseen liittyvät kysymykset ratkaistaan. Lisäksi eroavan parin täytyy jakaa kodin tavarat ja muu omaisuus. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 40.) Erolla on merkittävät taloudelliset seuraamukset, sillä ero aiheuttaa erilaisia kerta- luontoisia kustannuksia kuten muuttokustannukset ja uuden kodin perustamisesta aiheutuvat kustannukset, jotka lisäävät taloudellista kuormitusta. Erilleen muuttavat vanhemmat myös menettävät toistensa tulot ja mittakaavaedut, joita kahden aikuisen kotitalouksilla on. Merkille pantavaa on se, että yksinhuoltajat ovat usein nuoria naisia, joiden tulotaso on muutenkin keskimäärin miehiä heikompi. Ero voikin muodostua kaiken lisäksi myös taloudelliseksi kriisiksi. Eron myötä vanhemmat joutuvatkin sopimaan siitä, miten lapsen riittävä elatus turvataan tilanteessa, jossa oma talous on joutunut aikaisempaa tiukemmalle. (Airio 2010, 198; 209–210; ElatusL 5.9.1975/704.)

Ero ei ole vain perheyhteisön sisäinen kriisi, vaan se vaikuttaa perheen sisäisten sosiaalisten suhteiden ohella myös laajemmin perheen läheisten ihmisten piiriin. Eron myötä monien suhteiden hahmottaminen vaikeutuu ja niiden itsestäänselvyys murtuu, kun

tärkeimmät perhesuhteet eivät enää rajoitu ydinperheen sisälle. Vanhemmat alkavat usein eron jälkeen miettiä suhteita entisen puolison sukulaisiin, entisiin perheystäviin ja tuttaviiin uudella tavalla. Eron jälkeen sukulais- tai ystävyysuhteiden ylläpitäminen voi olla vaativaa tai jopa mahdotonta, koska niiden voidaan kokea uhkaavan ensisijassa olevaa sidosta eli vanhemman ja lapsen välistä suhdetta. Sosiaaliset suhteet rakentuvat hyvin vahvasti ydinperhe -instituution varaan, eikä eron jälkeisistä sukulaisuus- ja ystävyysuhteista ole muodostunut vakiintuneita yhteiskunnallisia käytäntöjä. (Castren 2009a, 18 ja 32; Castren 2009b, 57; 92–93; Castren 2008, 233.)

Vaikka eroa on tarkasteltu edellä kriisinä, ei se tarkoita sitä, että ero olisi aina lähtökohtaisesti huono asia. Jouko Kiisken (2011, 228) avioeroa koskevasta empiirisestä tutkimuksesta, joka koskee 800 mannersuomessa asuvaa eronnutta avioparia käy ilmi, että eronneista naisista 77 % ja miehistä 66 % pitivät eroa järkevänä ratkaisuna, koska se on vaikuttanut myönteisesti esimerkiksi heidän elämänlaatuun ja -hallintaan sekä ihmissuhteisiin. Ei siis ole mitenkään itsestään selvää, että äidistä ja isästä sekä lapsista koostuva ydinperhe, on aina hyvä kokoonpano. Erot ovat keskimääräistä yleisempiä uusperheiden kohdalla, mikä kertoo myös kyseiseen perhemuotoon liittyvistä haasteista (Kontula 2013, 30). Kaiken kaikkiaan erotilastot osoittavat, että monet ulkoapäin idylliseltä näyttävät perheet voivat todellisuudessa olla kaikkea muuta. Ero ei olekaan katastrofi esimerkiksi perheissä, joissa esiintyy väkivaltaa tai päihteitä. Päinvastoin ero voi olla tällaisissa tilanteissa jopa helpotus. Niin kutsutuissa tavallisissa eroissa eron voidaan ajatella olevan kriisi etenkin eron alkuvaiheessa, hetkenä, jolloin vanhempi joutuu puolionsa hylkäämäksi tai pohtii tunnemyrskyn keskellä lasten asioiden järjestämiseen sekä taloudelliseen selviämiseen liittyviä kysymyksiä. Ajan kuluessa ihminen sopeutuu hänen elämänsä tapahtuviin muutoksiin. Eron ei enää nähdä olevan kaiken loppu, vaan myös uuden alku ja mahdollisuus entistä paremman vanhemmuuden toteuttamiseen. On hyvä huomata, että ihmisten kyky sopeutua muutoksiin, on voinut vaikuttaa myös Kiisken tutkimuksessa esille tulleeseen korkeaan tyytyväisyyteen erotilanteessa. Sopeutumisen ja asioiden järjestymisen myötä kriisi on osattu jättää taakse osaksi omaa elämänsä historiaa. (Kiiski 2011, 228; Avomaa 2008, 15; Jallinoja 2000, 162; 175.)

Vanhempien ero hämmentää aina lasta. Lapsen suhtautuminen eroon ei riipu siitä, kuinka helpoksi tai vaikeaksi vanhempi eron kokee. Lapsen voi olla vaikea ymmärtää,

mistä erossa on kysymys ja miksi vanhemmat yhtäkkiä tekevät asioista niin vaikeita. Vaikka lapsi on voinut kuulla vanhempiensa riitoja ja aistia, että ilmapiiri on mennyt huonompaa suuntaan, ei lapsi ole välttämättä osannut ennakoida eroa lainkaan. Lapsen mielestä kaikki voi olla hyvin, kunhan arki on ennakoitavaa ja rutiininomaista. (Kääriäinen 2008, 37.) Kaiken kaikkiaan lapset ja vanhemmat käyvät erotilanteessa läpi hyvin samantyyppisiä tunteita kuten pelkoa, surua ja hämmennystä. Lapsen kuten jokaisen vanhemmankin erokokemus on kuitenkin yksilöllinen. Lapsen osalta siihen vaikuttaa esimerkiksi se, miten vanhemmat toteuttavat eronsa käytännössä ja onko perheen elämä ja tunneympäristö ollut ennen eroa lapsen kannalta harmoninen ja kasvua tukeva vai, onko kotona ollut paljon lapsen elämää kuormittavia tekijöitä kuten riitelyä. (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 31.)

3.2 Eron juridiikka

Erolla on lapsiperheen elämään monenlaisia juridisia vaikutuksia. Vanhempien parisuhteen purkamiseen liittyvät menettelyt riippuvat siitä, ovatko vanhemmat eläneet avo- vai avioliitossa. Avioliiton purkaminen tapahtuu ilman viranomaisia vanhempien keskinäisellä sopimuksella. Avioliiton purkamista sen sijaan haetaan kirjallisesti kärjäoikeudelta. Avioeroa voivat hakea molemmat puoliset yhdessä tai toinen yksin. Avioeron hakeminen on kaksivaiheinen prosessi. Ensimmäinen vaihe tarkoittaa erohakemuksen toimittamista ja siitä käynnistyvää puolen vuoden harkinta-aikaa. Toisessa vaiheessa on kyse harkinta-ajan päättymisestä, jonka jälkeen puolisoilla on mahdollisuus jättää lopullinen ero hakematta tai hakea lopullista eroa puolen vuoden kuluessa harkinta-ajan päättymisestä. (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 10–11; AL 25§; 26§.)

Lasten näkökulmasta eron juridiikka koskee lapsen asioiden järjestämiseen liittyviä sopimuksia ja niiden noudattamista. Eron jälkeen vanhemmat joutuvat sopimaan huoltomuodosta sekä siitä, miten lapsi tapaa muualla asuvaa vanhempaa, kumman vanhemman luona lapsi on kirjoilla ja miten lapsesta aiheutuvat kustannukset jaetaan vanhempien kesken. Jos perheessä on useampi lapsi, mietitään lapsen edun mukaiset

ratkaisut kaikkien lasten kohdalla erikseen. Erotilanteessa parisuhteen muodolla ei ole merkitystä vanhemmuuden keskeisimpien oikeusvaikutusten kannalta, vaan lasta koskevien sopimusten tekeminen kuuluu sekä avio- ja avopareille että rekisteröidyssä parisuhteessa eläneille. (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 10–14; Gottberg 2011, 175.)

Lapsen asiat on pyrittävä ensisijaisesti ratkaisemaan perheen sisällä siten, että vanhemmat neuvottelevat keskenään lapsen edun mukaiset ratkaisut huolto-, tapaamis-, asumis- ja elatusasioissa. Jos vanhemmat eivät pysty sopimaan keskenään lapsen asioiden järjestämisestä, voi perheasiainsovittelusta ja lastenvalvojilta saada tukea yhteisen näkemyksen löytämiseen sekä sopimusten syntymiseen (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 14–15; AL 20§.) Myös lapsen omat mielipiteet ja toivomukset on selvitettävä, jos se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista (HTL 8.4.1983/361, 11§). Lastenvalvoja vahvistaa lasta koskevat sopimukset lainvoimaiseksi. Sopimuksen vahvistaminen ei kuitenkaan ole pakollista, mutta vahvistamaton sopimus ei ole juridisesti yhtä pitävä kuin viranomaisen vahvistama sopimus. Jos sopimus ei ole lastenvalvojan vahvistama ja toinen vanhemmista kieltäytyy toimimasta sopimuksen mukaisesti, ei tilanteeseen ole mahdollista saada apua viranomaisilta. Joissakin tapauksissa lasta koskevien asioiden vieminen käräjäoikeuteen voi olla ainoa keino turvata lapsella oikeus vanhempiansa ja riittävään elatukseen. Oikeudenkäynnit kuitenkin tulevat usein kalliiksi ja voivat olla erittäin vahingollisia lapsen kannalta. Oikeudenkäynnin vaihtoehtona onkin tuomioistuinsovittelu, jonka tavoitteena on löytää lapsen edun mukaiset ja molempia osapuolia tyydyttävät ratkaisut käräjätuomarin ja lapsiasioiden asiantuntijan avustuksella. (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 14; 21.)

Lapsella on lain nojalla oikeus hyvään huoltoon riippumatta siitä, elävätkö hänen vanhemmat yhdessä vai erillään (Gottberg 2011, 175). Lapsen hyvän huollon kriteerit on määriteltävä Lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevassa laissa (HTL 8.4.1983/361, 1§). Lain mukaan lapsella on oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin sekä myönteisiin ja läheisiin ihmissuhteisiin erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä hänen kehitystasoaan vastaava huolenpito. Lisäksi lapselle on pyrittävä luomaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä suoda lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Vanhempien tehtävänä on tukea lasta kaikin puolin itsenäiseen ja vastuulliseen aikuisuuteen. Lap-

sen tulee saada osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä, eikä lasta saa alistaa, kurruttaa ruumiillisesti tai kohdella muulla tavoin loukkaavasti.

Lapsen hyvän huollon toteutumisesta ovat vastuussa hänen huoltajat, joita voi olla yksi tai kaksi. Suurin osa vanhemmista päättyy nykyisin eron jälkeen yhteishuoltoon, mikä tarkoittaa sitä, että molemmat vanhemmat ovat edelleen juridisesti lapsen huoltajia siihen sisältyvine velvoitteineen ja oikeuksineen. Yhteishuollon ajatuksena on se, että molemmat vanhemmat vastaavat yhdessä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta, tekevät yhdessä lasta koskevat tärkeät ratkaisut sekä ovat oikeutettuja saamaan lasta koskevia tietoja esimerkiksi päivähoidosta, koulusta ja terveydenhuollosta. Lapsen jokapäiväisestä huollosta ja arkielämän päätöksenteosta vastaa luonnollisesti se vanhempi, jonka luona lapsi kulloinkin oleskelee. Jos vanhempi on yksinhuoltaja, vastaa ja päättää hän lapsen asioista yksin. Yksinhuolto ei rajoita toisen vanhemman tapaamisoikeutta, mutta huollosta erotetulla vanhemmalla ei ole automaattista tiedonsaantioikeutta lapsen asioista. Toiselle vanhemmalle voidaan kuitenkin erillismääräyksin antaa oikeus saada lapsesta tietoja tietyiltä viranomaisilta kuten päivähoidosta, koulutusta tai terveydenhuollosta. Joissakin tapauksissa tuomioistuin voi vahvistaa biologisten vanhempien rinnalle tai sijaan myös muita huoltajia, kuin hänen vanhempansa. Tällaisia henkilöitä voivat olla esimerkiksi isovanhemmat tai muut läheiset henkilöt. (HTL 8.4.1983/361, 1–9§; Lastensuojelun keskusliitto 2011, 15–16; Gottberg 2011, 179; 181.)

Vanhempien tulee pystyä sopimaan siitä kumman luona lapsi on kirjoilla, sillä lapsella voi olla virallisesti vain yksi osoite. Jos vanhemmat asuvat eri kunnissa, asuinpaikan mukaan ratkeaa esimerkiksi lapsen oikeus päivähoitopaikkaan ja muihin kunnallisiin palveluihin sekä se, kummalle vanhemmalle maksetaan lapsilisät ja mahdollinen asumistuki. Se, että lapsi asuu virallisesti toisen vanhemman luona, ei saa estää lasta tapaamasta muualla asuvaa vanhempansa. Lapsella on oikeus pitää yhteyttä erillä asuvaan vanhempaan ja viettää hänen kanssaan aikaa riippumatta siitä, onko tapaava vanhempi juridinen huoltaja vai ei. Vanhempien tuleekin yhdessä varmistaa se, että tapaamisoikeus toteutuu. Yhteydenpidosta huolehtiminen ei ole lapsen asia. Tapaamissopimuksessa määritellään se, miten lapsi käytännössä pitää yhteyttä ja tapaa vanhempaa, jonka luona hän ei asu. Yhteydenpito voi tapahtua säännöllisten tapaamisten lisäksi esimerkiksi puhelimitse ja teksti- tai sähköpostiviestien kautta. Tapaamissopimusta tehtäessä otetaan huomioon muun muassa lapsen ikä, koulurytmi, päivähoito,

harrastukset sekä koulujen loma-ajat, erilaiset juhlapyhät ja läheisten merkkipäivät. Lisäksi tapaamisjärjestelyihin vaikuttavat esimerkiksi vanhempien työajat, asuinpaikkojen välimatkat, tapaamiskulut, vanhempien taloudelliset olosuhteet ja uudet perhesuhteet. Menneinä vuosikymmeninä yleinen tapaamiskäytäntö lapsen ja vanhemman välillä on ollut joka toinen viikonloppu toistuva tapaaminen. Tästä on kuitenkin siirrytty kohti laajempia ja joustavampia luonapito- ja asumisjärjestelyjä. (Gottberg 2011, 179; 182; HTL 8.4.1983/361, 2§; 7§; Lastensuojelun keskusliitto 2011, 17–18.)

Lapsella on oikeus riittävään elatukseen. Elatuksella pyritään turvaamaan lapsen huollon taloudellinen perusta. Elatus käsittää lapsen kehitystason mukaisen aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, lapsen tarvitseman hoidon ja koulutuksen sekä tästä aiheutuvat kustannukset. Elatusvelvollisia ovat lapsen molemmat vanhemmat, jotka vastaavat elatuksesta kykyjensä mukaan. Elatusasiassa lasta edustaa lapsen kanssa asuva huoltaja, jonka on erikseen vaadittava elatusapua lapsen toiselta vanhemmalta. Elatusapua ei makseta automaattisesti, eikä mikään viranomainen voi määrätä sitä virkansa puolesta. Vanhemmat voivat tehdä elatussopimuksen keskenään tai neuvotella sekä vahvistaa elatussopimuksen lastenvalvojan luona. Tyypillisesti elatusapua maksoo kuukausittain lasta tapaava vanhempi lapsen kanssa pääsääntöisesti asuvalle vanhemmalle, jolla on oikeus määrätä elatusavun käytöstä. Lain mukaan elatusavun on oltava kohtuullinen sekä lapsen että maksavan vanhemman näkökulmasta. Jos lapsi viettää runsaasti aikaa molempien vanhempien luona ja vanhemmat ansaitsevat suurin piirtein saman verran, voidaan sopia, että kumpikaan ei maksa elatusapua toiselle. (ElatusL 5.9.1975/704, 1–6§; Gottberg 2011, 207–215.)

Elatussopimuksessa otetaan kantaa siihen, miten elatusvastuu jakautuu vanhempien kesken. Vanhempien elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon vanhempien ikä, työkyky, mahdollisuus osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevat varat ja heidän lakiin perustuva muu elatusvastuu. Koska elatuskyvyssä voi tapahtua muutoksia esimerkiksi vanhemman työttömyydestä tai sairaudesta johtuen, voi elatusavun määrää ja suoritustapaa muuttaa tilapäisesti. Jos lapsi kykenee itse elättämään itseään esimerkiksi ansiotyöllä, vaikuttaa myös se vanhemman elatusvastuun laajuuteen. Elatusvastuu ei jakaannu vanhempien kesken tasan, vaan heidän kykyjensä mukaan. Näin ollen vanhempi, jonka elatuskyky on parempi, on velvollinen panostamaan lapsen elatukseen toista enemmän. Ellei toisella vanhemmalla ole lainkaan elatuskykyä, elatusvastuu jää

kokonaan toisen kannettavaksi. Jos elatusapu jää maksamatta, syntyy välittömästi oikeus elatustukilain mukaiseen Kelan maksamaan elatustukeen. Oikeus elatukseen alkaa syntymästä ja päättyy lapsen täyttäessä 18 vuotta. Vanhemmat vastaavat lapsen koulutuksesta aiheutuvista kustannuksista koulutusavustuksen muodossa myös tämän jälkeen, mikäli se harkitaan kohtuulliseksi. Sopimus koulutusavustuksesta voidaan vahvistaa lastenvalvojan luona yhdessä nuoren kanssa. (ElatusL 5.9.1975/704, 3§; Gottberg 2011, 207–212.)

3.3 Yhteistyövanhemmuuden käsite

Lasta koskevat sopimukset luovat raamit eron jälkeiselle vanhemmuudelle. Sopimukset kuvaavat vanhemmuuden toteutumista pikemminkin teorian kuin käytännön tasolla. Lapsen näkökulmasta on tärkeää, että molemmat vanhemmat ovat eron jälkeen läsnä lapsen elämässä muutenkin kuin paperilla. Anna-Maija Castrenin (2009a, 29–32) mukaan lapselle on erosta huolimatta tarjottava mahdollisimman eheät ja turvallisen perhesuhteet, joissa lapsen merkitykselliset ihmissuhteet eivät vaihdu vanhempien parisuhteiden tahdissa. Lapselle tulee turvata yhteyden säilyminen molempiin vanhempiin eron jälkeen. Vaikka lapsi joutuu luopumaan toisen vanhemman jokapäiväisestä läsnäolosta, ei lapsi saa menettää kokonaan yhteyttä etäämpänä asuvaan vanhempaan. Tutkijoiden keskuudessa yleisesti jaettu ajatus on se, että yhteydenpito etävanhempaan on lapsen hyvinvoinnin kannalta erityisen merkityksellistä. Lapsi ikävöi poismuuttavaa vanhempaa ja hänen kehityksensä voi vaarantua, jos hän ei syystä tai toisesta saa tavata toista vanhempaansa. (Palmunen 2009, 66–67.)

Päätös yhteishuollosta ja molempien vanhempien läsnäolosta lapsen elämässä eron jälkeen, edellyttää vanhempien keskinäistä yhteistyötä. Vanhempien välinen yhteistyö lasta koskevilla asioilla luo mahdollisuuden aidolle eron jälkeiselle kasvatuskumppanuudelle. Kasvatuskumppanuudessa on kyse eron jälkeisestä yhteisen vanhemmuuden toteutumista eli *yhteistyövanhemmuudesta*. Yhteistyövanhemmuuden -käsite pitää sisällään ajatuksen, jonka mukaan eronneet vanhemmat ymmärtävät ja hyväksyvät toisen vanhemman merkityksen ja arvon lapselle. Vanhemmat pyrkivät mahdollisuuk-

siensa mukaan tukemaan ja suojelemaan molempien vanhempien suhdetta lapseen. Yhteistyövanhemmuus rakentuu keskinäisen arvostuksen ja kunnioituksen pohjalle. Vanhemmat eivät salaile toisiltaan lapseen liittyviä asioita tai toimi toistensa selän takana. Päinvastoin he etsivät neuvottelemalla lapsen kannalta parhaat ratkaisut ja myös sitoutuvat niihin. (Lastensuojelun keskusliitto 2011,35.)

Eroa ajatellaan tyypillisesti päättymisen ja loppumisen kautta. Vanhempien eron myötä perhe hajoaa, kun vanhemmat muuttavat erilleen. (Castren 2009a, 18.) Eroavat vanhemmat eivät usein huomaa, että parisuhteen päättyminen ei tarkoita vanhemmuuden päättymistä. Vanhemmuus jatkuu läpi elämän ja tästä syystä vanhempien tulisi löytää käytäntöjä, jotka turvaavat lapsen kasvun ja kehityksen sekä molempien vanhempien läsnäolon lapsen elämässä. Lapsiperheen erossa vanhempien tulisi onnistua päättää keskinäinen parisuhde ja rakentaa samalla toimiva vanhemmuussuhde. Erokriisiin liittyvien tunteiden ei saisi antaa muodostua esteeksi yhteistyövanhemmuudelle. Erokriisin hälvetessä kielteiset tunteet entistä kumppania kohtaan yleensä laantuvat, jolloin aikuiselle tarjoutuu mahdollisuus nähdä entinen puoliso lapselle tärkeänä ja ainutkertaisena vanhempana. (Mykkänen-Hänninen 2009, 12; 14–15.)

Yhteistyövanhemmuuteen kuuluu jatkuvan paineen sietäminen, jonka aiheuttavat eron tuoma henkilökohtainen kriisi ja siihen liittyvä eheytyminen sekä odotus lasten ihmissuhteiden jatkuvuuden turvaamisesta. Castren (2009a, 29–31) kutsuu tätä tilaa ristipaineeksi. Ristipainetilassa aikuinen yrittää toipua psyykkisesti eron aiheuttamista haavoista. Eheytymiseen liittyy usein uusi parisuhde, jossa entinen elämä jätetään taakse ja aloitetaan alusta. Uusi mahdollisuus herättää toivoa ja antaa uskoa elämään. Ristipaine syntyy kuitenkin siitä, että yksilöllisen prosessin rinnalla vaikuttaa paine turvata lapsen ihmissuhteiden jatkuvuus. Alaikäisellä lapsella itsellään on rajalliset mahdollisuudet ylläpitää itsenäisesti suhteita molempiin vanhempiin ja siksi lapsi on hyvin riippuvainen vanhempien ponnisteluista suhteiden säilyttämiseksi. Vanhemmat voivat puolestaan kokea tasapainoilun eri sosiaalisten piirien välillä jokapäiväisessä elämässään niin raskaaksi, että heitä houkuttelee jättää entinen puoliso ja hänen kanssaan yhteiset piirit kokonaan rapautumaan. Yhteistyövanhemmuus ei siten välttämättä ole aina helppoa ja mukavaa, mutta se on lapsen edun mukaista. Vanhemmilla tulisikin olla viitseliäisyyttä rakentaa heidän tilanteeseensa sopiva yhteistyösuhde. Yhteistyövanhemmuus edesauttaa merkittävästi lapsen selviytymistä erotilanteesta. Se, että van-

hemmat jakavat vastuuta ja tekevät yhdessä vanhemmuutta koskevia päätöksiä, vahvistaa lapsen turvallisuuden tunnetta ja estää lojaliteettiristiriitojen syntymistä. (Lastensuojelun keskusliitto 2011,35.)

Vanhemmuuteen ja eroon liittyvien käsitteiden käyttö ei ole tutkimuksessa vakiintunutta. Eron jälkeisestä vanhemmuutta koskevassa kirjallisuudessa puhutaan esimerkiksi lähi- ja etävanhemmista, erillään olevista vanhemmista, jaetusta vanhemmuudesta, erovanhemmuudesta, erovanhemmista, yhteishuoltajavanhemmuudesta (Kääriäinen 2009a, 22–23; Kääriäinen ym. 2009, 12–13; Castren 2009b; Hokkanen 2005.). Yhteistyövanhemmuus -käsitettä on käytetty ainakin Lastensuojelun Keskusliiton Neuvo -projektissa ja siihen liittyneessä Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän kehittämisessä. Tästä syystä yhteistyövanhemmuuden käsite istuu hyvin juuri tähän tutkimukseen. Käsitteen käyttöön ei silti päädytty pelkästään tästä syystä, vaan enemminkin sen kuvaavuuden vuoksi. Yhteistyövanhemmuus -käsitteeseen sisältyvä "yhteistyö" kuvaa sitä, että vanhemmat ovat toistensa kanssa tekemisissä. Käsitteen loppuosa, "vanhemmuus", puolestaan viittaa siihen, että kanssakäyminen liittyy lapsesta huolehtimiseen ja lapsen asioiden hoitamiseen. Vaikka yhteistyövanhemmuus on suoraan kytköksissä Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmään ja sitä kautta tutkimuskohteeseeni, en ota käsitteen sisältöä suoraan annettuna. Tarkastelen yhteistyövanhemmuutta myös kriittisesti, eikä tutkimuksen pohdinta rajoitu vain Neuvo -projektiin liittyvien tutkimusten ja kehittämistoimenpiteiden varaan. Se, että yhteistyövanhemmuuden käsitettä ei käytetä yleisesti tutkimuskirjallisuudessa, ei tarkoita sitä, etteikö käsitteen taustoittamisessa voida hyödyntää muuta eron jälkeistä vanhempien yhteistoimintaa käsittelevää kirjallisuutta.

4 Käsitteet vertaistuki ja vertaistukiryhmä

4.1 Käsitteiden määrittely

Vertaistuella tarkoitetaan kohdattujen vaikeuksien kuten sairastumisten, menetysten ja vaativien elämäntilanteiden keskinäistä jakamista. Vertaistukeen perustuva auttamisen ydin on ihmisten välinen arkinen kanssakäyminen ilman asiakas- tai potilasroolin tuomia identiteettimäärittelyksiä tai muita tittleitä. (Hyväri 2005, 214.) Vertaistuki voi toteutua monessa eri muodossa: kahden henkilön välillä, ryhmissä tai verkostoissa. Kahden henkilön välisissä kohtaamisissa kuten myös erilaisissa verkostoissa vertaistuki toteutuu spontaanisti. Kahden samassa elämäntilanteessa olevan henkilön välinen suhde voi syntyä yllättäen, kun toisilleen ennestään tutut henkilöt ovat vaikkapa jääneet leskeksi, eronneet, tulleet vanhemmiksi tai menettäneet työpaikkansa. Vertaisverkostot puolestaan muodostuvat spontaanisti esimerkiksi internetissä, seminaareissa tai leikkipuistoissa. (Nylund 2005, 203.)

Susanna Hyväri (2005, 215) määrittelee *vertaistukiryhmän* tarkoittavan toisten auttamiseen ja tukemiseen tähtääviä vastavuoroisia suhteita, joissa kriittisiä ja kriisiytyneitä elämäntilanteita käsitellään ryhmässä. Ryhmän voidaan katsoa murtavan jäsenten yksinäisyyttä, yhdenmukaistavan yksilöiden kokemuksia ja kasvattavan tätä kautta jäsenten keskinäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Jäsenet voivat vaihtaa ryhmässä keskenään tietoa, toimia roolimalleina toisilleen ja motivoida toinen toistaan selviytymään. Lisäksi ryhmä antaa mahdollisuuksia oppia sekä testata omia sosiaalisia taitoja. Ryhmän avulla voi myös saada palautetta omasta toiminnasta ja selviytymisyrytyksistä. (Hepworth 2010, 273; Ward 2002, 152.).

Vertaistukiryhmän toiminta eroaa spontaanista vertaistuesta sen organisoidun luonteen vuoksi. Vertaistukiryhmässä pieni määrä (vähintään kolme) ihmisiä kokoontuu säännöllisesti yhteen tietyn rajatun ajanjakson aikana tiettyä tarkoitusta varten. Ryhmän jäsenet ovat toisilleen ennestään tuntemattomia, mutta heitä yhdistää jokin erityinen asia kuten sama sairaus, sama elämän käännekohta tai samansuuntaiset toiveet oman elämäntavan muutoksessa. Paikalla olevat ihmiset osallistuvat heitä varten suunniteltuihin toimintoihin kuten ryhmäkeskusteluihin, parityöskentelyyn tai erilaisiin

kirjallisiin ja suullisiin harjoitteisiin, joiden avulla pyritään saavuttamaan tietyt ennalta asetetut tavoitteet. (Hepworth 2010, 273; Narumo 2010, 9; Jyrkämä 2010, 34; Pestori-us 2006, 142.) Perinteisesti ryhmät ovat kokoontuneet tapaamaan kasvotusten. Tämä on tyypillisin kohtaamismuoto myös tänä päivänä, mutta teknologian edistyminen on johtanut siihen, että ryhmät pystytään kutsumaan koolle myös sähköisesti joko reaaliajassa tai eri aikoihin. Ryhmät voivat keskustella kirjoittaen erilaisilla sähköisillä keskustelufoorumeilla tai järjestää videoneuvotteluyhteyden, missä puhelimet ja tietokoneet saattavat osallistujat puhe- ja näköyhteyteen keskenään. (Hepworth 2010, 275.)

Vertaistukiryhmä voi olla perustettu yksittäisen kansalaisen tai ammattilaisen tai heidän yhteisestä aloitteestaan. Vertaistukiryhmällä on sen toiminnasta vastaava vetäjä, joka huolehtii sekä käytännön järjestelyistä että ryhmän ohjelmasta. (Mykkänen-Hänninen 2009, 23; Nylund 2005, 203.) Vertaistukiryhmä voi olla ammattilaisen, vertaisen tai koulutetun vapaaehtoisen ohjaama (Holm ym. 2010, 7). Tässä tutkimuksessa vertaistukiryhmällä tarkoitetaan sellaista ryhmää, jonka ohjaajana toimivat sosiaalialan ammattilaiset. Tähän lähtökohtaan on vaikuttanut erityisesti se, että tutkimuksen kohteena olevat Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmät ovat ammattilaisvetoisia ryhmiä. Tutkijoiden kesken ei vallitse yksimielisyyttä siitä, voidaanko ammattilaisten ohjaamasta ryhmästä käyttää lainkaan käsitettä vertaistukiryhmä. Esimerkiksi Marianne Nylund (1999, 116–131) käyttää vertaistukiryhmän sijaan käsitettä professionaalinen tukiryhmä puhuessaan ammattilaisten ohjaamista ryhmistä. Nylund ei muutenkaan suosi käsitettä vertaistukiryhmä, vaan puhuu sen sijaan kansalaistaustaisista oma-apuryhmistä. Niissä ryhmän ohjaajana toimii vertainen, jolla on omakohtaista kokemusta ryhmää yhdistävästä asiasta. Oma-apuryhmissä ryhmän omistajuus perustuu henkilökohtaiseen kokemukseen ja kokemuksellisen tiedon jakamiseen vastakohtana professionaalille tukiryhmille, jotka pohjautuvat myös asiantuntijatietoon.

Vertaistukeen liittyvien käsitteiden käyttö on kaiken kaikkiaan sekavaa. Tämän tutkimuksen kannalta on oleellista huomioida, että säännöllisesti kokoontuvasta vertaisuuteen perustuvasta ryhmästä puhuttaessa käytetään paitsi käsitettä vertaistukiryhmä (esim. Narumo 2010; Jyrkämä 2010; Mykkänen-Hänninen 2009; Hyväri 2005) myös käsitettä vertaisryhmä (esim. Wilska-Seemer 2005; Nylund 2005; Nylund 1999; Mikkonen 1996). Tässä tutkimuksessa on päädytty vertaistukiryhmän käsitteeseen Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän nimen mukaisesti. Vertaisryhmän nähdään Hyvärin

(2005, 215) tavoin olevan laajempi käsite, joka voi viitata myös sellaisiin vertaistoiminnan muotoihin, joissa tuki ja auttaminen eivät ole keskiössä. Vertaisryhmän voivat muodostaa esimerkiksi samanikäiset, samaa työtä tekevät tai samanlaisen elämäntavan jakavat henkilöt.

Olen määritellyt tässä kappaleessa vertaistuen ja vertaistukiryhmän käsitteitä sekä vertaisuuteen liittyvän kirjallisuuden että yleisemmin ryhmien parissa tehtävää sosiaalityötä koskevan kirjallisuuden pohjalta. Edellä on tuotu esille, että vertaistukiryhmä - käsitteen sisällöstä ei vallitse yksimielisyyttä, vaan esimerkiksi siitä, puhutaanko vertaistukiryhmästä vai vertaisryhmästä tai kuka voi toimia ryhmän ohjaajana, ollaan erimielisiä. Käsitteelliset ristiriitaisuudet tiedostaen olen pyrkinyt pohtimaan vertaistukiryhmän käsitettä siitä lähtökohdasta, että pohdinta antaisi mahdollisimman hyvät teoreettiset valmiudet ymmärtää vertaistukiryhmän toiminnan lähtökohtia ja suhdetta ammatilliseen toimintaan sekä erityisesti eroauttamiseen. Vertaistukiryhmän toiminnan perusteiden ymmärtäminen auttaa arvioimaan erityisesti vanhemman neuvo - vertaistukiryhmän toiminnan teoreettisia lähtökohtia ja myöhemmässä vaiheessa kokemuksia ryhmästä.

4.2 Vertaistukiryhmän toiminnan lähtökohdat

Vertaistukiryhmän voi ajatella olevan Petri Kinnusen (1999, 102–103) tarkoittamassa mielessä yksi sosiaalisen tuen toteutumisen muoto. Sosiaalinen tuki viittaa toiminnallisiin käytäntöihin, joiden kautta ihminen itse, hänen lähiyhteisönsä, yksityiset tai julkiset toimijat pyrkivät turvaamaan yksilön hyvinvoinnin. Sosiaalisen tuen toteutumisessa on kyse vuorovaikutteisesta tilanteesta, joka tapahtuu ihmisten keskinäisen, lähiyhteisöjen, järjestöjen, kunnallisten, valtiollisten tai markkinaohjautuneiden toteuttajien toiminnassa. Vertaistukiryhmät voivat olla luonteeltaan esimerkiksi hoitavia ryhmiä, kasvuryhmiä tai terapiaryhmiä. Ryhmän toimintakulttuuri riippuu ryhmän luonteesta. Ryhmän toiminta voi olla hyvin vapaamuotoista tai päinvastoin strukturoitua. Ryhmät voivat toimia joko avoimina ryhminä tai suljettuina, jolloin ryhmän käynnistymisen

jälkeen ryhmään ei oteta enää uusia jäseniä. Tyypillisesti ryhmiä luonnehtii ehdoton luottamuksellisuus. Ryhmässä esille tulleiden asioiden pitää myös pysyä ryhmän sisäisinä. (Hepworth 2010, 273–274; Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 34–44.)

Vertaistukiryhmä tarjoaa asiakkaalle turvallisen ympäristön, jossa hän voi lähteä toteuttamaan yksilöllistä muutosta ja suuntautumaan kohti yhteiskuntaa sekä julkisempia areenoita (Pestorius 2006, 142). Ryhmä sinällään tai yhdessä muiden interventioiden kuten perhetyön ja neuvonnan kanssa voi muodostua voimakkaaksi muutosmekanismiksi asiakkaan näkökulmasta (Hepworth 2010, 273). Ryhmät nähdäänkin tyypillisesti välineenä tai keinona. Ryhmään osallistuvat henkilöt työskentelevät yhdessä ja hyödyntävät ryhmän voimavarat saadakseen apua tilanteeseensa. Ajatukseen liittyy läheisesti tasa-arvoisuuden ja demokraattisuuden käsitteet. Tasa-arvoisuus ja demokraattisuus viittaavat siihen, että ryhmässä korostuvat ihmisten tilanteiden ja ongelmien yhteiset piirteet sekä niiden herättämät samankaltaiset tuntemukset. Ryhmässä yksityisistä ongelmista tulee julkisia yhteisesti jaettuja ongelmia. Ryhmän ohjaaja voi tietoisesti nostaa esiin ihmisten tilanteisiin liittyviä samankaltaisia piirteitä. Näin ryhmässä voidaan analysoida yhdessä ongelmien taustoja ja toimia muutoksen saavuttamiseksi. (Kurland & Salmon 2005, 125–127; 152; Ward 2002, 152; Mullender ja Ward 1991, 11–12.)

Ryhmien parissa tehtävää sosiaalityötä luonnehtivat lisäksi itseohjautuvuus ja epäelitistiset vuorovaikutussuhteet. Itseohjautuvuutta ja epäelitistisiä vuorovaikutussuhteita heijastaa se, että ryhmässä tietyt yhteiset tarpeet ja ongelmat jakavat henkilöt työskentelevät yhdessä tavoitellen valtaistumista. Ryhmän jäsenet vaikuttavat itse voimakkaasti ryhmän toiminnan muotoutumiseen sekä ohjelmaan. Jäsenet päättävät, mikä on heille tärkeää riippumatta siitä, mitä sääntöjä tai rajoja ryhmän toiminnalle on etukäteen asetettu. Vertaistukiryhmillä on kuitenkin yleensä ryhmän toiminnasta vastaava ohjaaja, jolla on huomattavasti enemmän valtaa ja tietoa suhteessa ryhmän muihin jäseniin. Jokaisella ryhmän jäsenellä voidaankin katsoa olevan ensisijainen suhde ryhmän johtajaan, joka työskentelee jokaisen yksilön kanssa saadakseen hänet kääntymään ryhmän puoleen. (Ward 2002, 152–154; Mullender ja Ward 1991, 12.)

Käsitteet tasa-arvoisuus, demokraattisuus, itseohjautuvuus ja epäelitistisyys korostavat ryhmän jäsenten yhteisiä kokemuksia ja tarpeita. Näin tehdessään ne nostavat esiin

kokemuksellisen tiedon merkityksen vertaistukiryhmän toiminnassa. Kun yksittäisten ryhmän jäsenten elämää, muistoja ja tunteita käsitellään ryhmässä, syntyy kokemustodellisuutta, joka luo pohjaa yhteisölliselle ja julkiselle merkitysulottuvuudelle. Pelkäänsä kokemusten avoin kertominen ryhmässä ei kuitenkaan takaa kokemusten ja merkitysten yhteistä jakamista, vaan tarvitaan jaettu sosiaalinen tila, missä vastaanottajat ovat kertomuksen aktiivisia osallistujia. (Hyväri 2005, 224–225.)

Siinä missä tasa-arvoisuus, demokraattisuus, itseohjautuvuus ja epäelitistisyys korostavat kokemuksellisuutta, edellä mainittu ryhmän ohjaajan toimintaan liittyvä vallankäyttö puolestaan painottaa asiantuntijuuden merkitystä. Nylund (1999, 128–130) ajattelee, että ammattilaisten ohjaamissa ryhmissä kokemustietoa arvostetaan, mutta asiantuntijatieto hallitsee ryhmien toimintaa. Ammattiauttajien ohjaamat ryhmät eivät ole Nylundin mukaan itsenäisiä eli ne eivät voi päättää itse omasta toiminnastaan kuten siitä, kuka on ryhmän jäsen, kuka vetäjä tai kuinka usein kokoonnutaan. Kokemuksellisuutta ja asiantuntijuutta ei kuitenkaan tarvitse välttämättä nähdä vain keskenään kilpailevina näkökulmina, sillä niiden voidaan ajatella myös täydentävän toisiaan. Kun ryhmän ohjaajan johtamistyyli on demokraattinen, ei ryhmän jäsenten ääni jää asiantuntijuuden varjoon, vaan molemmat näkökulmat pääsevät esiin. Demokraattinen ryhmän ohjaaja rohkaisee ryhmän jäseniä osallistumaan monin eri tavoin ryhmän toimintaan. Demokraattinen ohjaaja voi kysyä ryhmän jäseniltä myös neuvoja ja antaa heidän osallistua ryhmän toimintaa koskevaan päätöksentekoon. (Dominelli 2012, 51.)

Kokemuksellisuus yhdistettynä vuorovaikutukseen tuo esille konstruktivistisen näkökulman merkityksen yhtenä vertaistukiryhmän toiminnan lähtökohtana. Konstruktivistisen näkökulman keskeisyys vertaistukiryhmissä on helppo osoittaa, sillä vertaistukiryhmillä ja konstruktivistisellä teoriolla on sama ydin, vuorovaikutus. Konstruktivistinen näkökulma suuntaa huomion siihen, miten kieli, vuorovaikutus ja puhe vaikuttavat ihmisten käyttäytymiseen ja identiteetin muodostumiseen. Vertaistukiryhmän toiminnan kannalta näkökulma merkitsee sitä, että ryhmän ohjaajat voivat itse hyödyntää samalla tapaa vuorovaikutuksen tuomaa mahdollisuutta. Toisin sanoen ohjaajat voivat kielen, puheen ja vuorovaikutuksen turvin vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen, sosiaalisiin suhteisiin sekä käsitykseen itsestään. (Payne 2005, 162; 165.)

Konstruktivistinen ajattelu puolustaa ammatillisvetoisia vertaistukiryhmiä vertaisten ohjaamien ryhmien sijaan. Kouluttautuneella ammattityöntekijällä on ryhmää ohjatesaan kyky hyödyntää erilaisia vuorovaikutuksen keinoja. Malcolm Paynen (2005, 166–167; 172–175) mukaan konstruktivistinen sosiaalityö (constructive social work) on vertauskuullisessa mielessä rakentavaa sosiaalityötä, sillä se pyrkii löytämään positiivisia ulospääsyjä ongelmallisista tilanteista. Konstruktivistisesti orientoitunut vertaistukiryhmän ohjaaja kuuntelee tarkasti ja on utelias; hän kyselee paljon ja osallistuu tätä kautta ryhmän jäsenten tarinoiden uudelleen muotoiluun. Kysymysten avulla ohjaaja voi pyrkiä johdattamaan keskustelua ratkaisukeskeiseen suuntaan. Ratkaisuun voidaan käytännössä päästä vuorovaikutuksen avulla esimerkiksi etsimällä poikkeavia tilanteita tai avaamalla uusia mahdollisuuksia. Poikkeavia tilanteita etsimällä kiinnitetään huomiota aikaan, jolloin ongelma ei ollut yhtä akuutti. Ratkaisua pyritään rakentamaan aikaisemmin vallinneiden olosuhteiden varaan, jolloin asiat olivat paremmin. Uusien mahdollisuuksien avaaminen tapahtuu niin ikään keskustelun ja kommentoinnin kautta. Ohjaaja voi pyrkiä pitämään monenlaisia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja esillä jäsenen kertoessa mahdottoman tuntuista tilanteesta ja ongelmistaan.

4.3 Vertaistukiryhmien suhde ammatilliseen toimintaan

Vertaistuki vakiintui Suomessa sosiaali- ja terveysalan työmuodoksi 1990-luvun puolivälissä. Erilaisten vertaistukiryhmien lukumäärä on lisääntynyt Suomessa sosiaali- ja terveysalalla etenkin viimeisen kymmenen vuoden kuluessa. Joidenkin tulkintojen mukaan erilaisten vertaistukiryhmien esiinmarssi 1990-luvulla on kytköksissä taloudellisesta lamasta johtuneeseen järjestö- ja kansalaistoiminnan uudelleen aktivoitumiseen. (Hyväri 2005, 214; 216). 1990-luvulla julkinen vastuu kaventui ja oma vastuu lisääntyi lamasta johtuneen säästöpolitiikan seurauksena. Hoiva, toimeentulo, palvelujen rahoitus ja lääkkeiden hankkiminen jäivät tällöin yhä enemmän omalle vastuulle. Julkisen sektorin reformit lisäsivät henkilöstön tulovastuuta ja budjettikurista huolehdittiin kaikilla hierarkian tasoilla. (Julkunen 2001, 261.)

On vaarana, että erilainen ryhmien parissa tehtävä sosiaalityö voimistuu tehokkuutta ja taloudellisuutta etsittäessä. Ryhmät voidaan kokea tehokkaaksi toimintamuodoksi, koska ne keräävät yhteen useita ihmisiä samanaikaisesti. (Ward 2002, 154.) Tänä päivänäkin sosiaalipoliitikot ovat olleet huolissaan vertaistukiryhmien ja keskinäisen tuen hyvinvointipoliittisista seurauksista, sillä heidän kritiikkinsä mukaan vertaisauttamista voidaan käyttää vahvistamaan ylikorostunutta kustannustietoisuutta. Sosiaali- ja terveyspalvelujen budjetteja luotaessa omatoimisuus voidaan tulkita vertaistoiminnan keskeiseksi tekijäksi. Näin kunnissa on helppo perustella ammatillisten palvelujen ja taloudellisten resurssien leikkaamista, jos kansalaisten innostus vertaisauttamiseen kasvaa. Maallikkoauttajia voi siis olla yhä enemmän, mutta ilman tarvittavia julkisia resursseja. (Hyväri 2005, 217.) Heikki Lehtosen (1996, 88) mukaan ilmiössä on kyse moraalitaloudellisesta muutoksesta, jossa vastuuta omasta selviytymisestä siirretään julkiselta sektorilta yksilölle. Mitä yksityisempi vastuu on, sen turvattomampi yksittäinen ihminen on ja sitä enemmän yksilön vastuu omasta elämästä kasvaa.

Toinen tulkinta on se, että 1990-luvun vertaistukiryhmät eivät syntyneet pelkästään laman myötä, vaan niiden nousua siivitti myös ammatillisen ja pitkälle professionalisoiduneiden hyvinvointipalveluiden kylläntymisvaihe. On väitetty, että virallisissa järjestelmissä ei kyetty enää vastaamaan muuttuneisiin tarpeisiin. Palvelujen käyttäjät alkoivat vaatia vapautta valita ja mahdollisuutta määritellä itse, milloin, kenen kanssa ja miten he ongelmiaan käsittelivät. Uudet henkilökohtaisesti koettuun ja elettyyn todellisuuteen perustuneet käytännöt eivät kysyneet ammattinimikettä, vastaanottoaika, esitietolomaketta, diagnoosia tai epikriisiä. (Hyväri 2005, 214, 216–217; Nylund 2000, 34–38.) Vertaistuki voi toteutua osana ihmisten jokapäiväistä elämää vuorovaikutuksessa ystävien ja tuttavien kanssa tai organisoidun vertaistuen kautta. Organisoitu ja tavoitteellinen vertaistuki on käyttökelpoinen mahdollisuus jakaa tunteita ja kokemuksia muiden kanssa pyrittäessä muutokseen tai sopeuduttaessa uuteen elämäntilanteeseen. Ihmisellä on luontainen tarve liittyä muihin, kokea yhteenkuuluvuutta ja luoda sosiaalisia suhteita. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 10–11.)

Vertaistuki erilaisissa muodoissaan on ollut näkyvästi esillä myös lehtien henkilöhaastatteluissa ja televisiossa erilaisissa keskusteluohjelmissä, joissa kansalaiset kertovat heitä kohdanneista kriiseistä, sairauksista tai elämänmuutoksista sekä vertaistukiryhmistä saamastaan tuesta ja ymmärryksestä. (Nylund 2005, 195.) Olipa tulkinta vertais-

tuen nousun taustoista ja syistä mikä tahansa, Kinnusen (1999, 109–110) mukaan keskeinen sosiaalipoliittinen johtopäätös tästä ajasta on se, että kansalaiset tuottavat tarvitsemansa sosiaalisen tuen nykyisellään hyvin monenlaisin kombinaatioin. Kansalaisten hyvinvointi ja sosiaalinen tuki toteutuvat moni-ilmeisinä toimintamuotoina nojaten ammatillisuuteen, vertaisuuteen ja maallikkoapuun. Ammatillinen apu tulee ongelmalliseksi silloin, kun se ei tunnista ihmisen elämäntodellisuutta ja sen mahdollisuuksia. Ammatillisen sosiaalisen tuen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että kehitettäessä erilaisia sosiaalisen tuen kudelmia, welfare mixejä, niiden pitää olla tasa-arvoisia keskenään. Vaikka toimintalogiikat ovat erilaisia, ei minkään niistä pitäisi dominoida toinen toistaan.

Suomessa ja muissa Pohjoismaissa julkinen sektori on keskeisessä asemassa palvelujen hallinnoinnissa ja tuottamisessa. Käytännössä myös vertaistukiryhmät ovat osa muita hyvinvointipalveluita. (Nylund 2000, 76–77.) Voidaan ajatella, että toteutuakseen vertaistukiryhmät tarvitsevat niiden muotoja tuntevia ja niiden kanssa työskenteleviä kokemukselliseen asiantuntemukseen perehtyneitä julkisten palvelujärjestelmän tuottajia. Esimerkiksi lääkärit, sosiaalityöntekijät ja palveluohjaajat ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita vertaistuen muotojen kehittämisessä. Vertaistukiryhmän ohjaaminen edellyttää vankkaa ammattitaitoa. Ryhmän ohjaajan tulee pohtia monia ryhmän toimintaan liittyviä kysymyksiä kuten sitä, mitkä ovat ryhmän tavoitteet, kuka tai ketkä ryhmää ohjaavat, ketä ryhmään valitaan ja millä perustein, kuinka monta jäsentä ryhmään otetaan, missä, milloin ja kuinka pitkään ryhmä kokoontuu, mitkä ovat ryhmän toiminnan normeja ja pääperiaatteita sekä miten jäsenet saadaan sitoutumaan ryhmän toimintaan. Myös ryhmän toiminnan arvioiminen yksilö- ja ryhmätasolla on tärkeää. Käytännönkin kannalta ajateltuna ryhmät voivat toimia todellisuudessa vain harvoin ilman yhteyksiä ammattilaisiin. Ammattilaisten kautta ihmisiä osataan ohjata vertaistukiryhmiin, kun terapeuttinen tuki ei riitä, kun sitä ei ole saatavilla tai kun se on jo tehnyt tehtävänsä. Lisäksi pelkästään tapaamispaikan järjestäminen voi edellyttää yhteistyötä viranomaisten kanssa. (Ragg 2012, 4–5; Hepworth 2010, 275–297; Hyväri 2005, 218–219; Nylund 1999, 129.)

4.4 Vertaistukiryhmät eroauttamisen muotona

Vertaistuki voi auttaa vanhempia jaksamaan erokriisin keskellä. Ero on lapsiperheessä usein elämänvaihe, jossa vanhemmat tarvitsevat erityistä tukea. Tukea voi saada paitsi erilaisilta ammattilaisilta ja viranomaisilta sekä läheisiltä ystäviltä, myös vertaistuesta, jolla on merkittävä rooli erosta selviämisen kannalta. (Kääriäinen 2009b, 254; Virtanen & Isotalus 2009, 225–231.) Vertaistuki voi toteutua erotilanteessa edempänä kuvattuun tapaan spontaanisti ystäväysten kesken, tuttavien tavatessa leikkipuistoissa tai vaikkapa internetin keskustelupalstalla. Organisoidummasta vertaistuesta pääsee osalliseksi osallistumalla eronneille vanhemmille suunnattuun vertaistukiryhmään (jatkossa eroryhmä), jossa voi tavata säännöllisesti muita samassa elämäntilanteessa olevia vanhempia. Eroryhmässä kuulee muiden kokemuksia erosta ja voi löytää tätä kautta uusia näkökulmia omaan tilanteeseen. Ryhmästä saadun tuen ja tiedon avulla voi vaikeankin eron pystyä kääntämään omaa henkistä kasvua ja esimerkiksi eron jälkeistä vanhemmuutta tukevaksi kokemukseksi. (Lastensuojelun keskusliitto 2011,27.) Eroryhmien taustalla vaikuttaa usein sosiaalipedagoginen työote, joka kannustaa ihmisiä osallistumaan, kehittämään itseään sekä ottamaan vastuuta omasta elämästään. (Kääriäinen 2009b, 256; Avomaa 2008, 42.)

Vanhemmille suunnattuja eroryhmiä järjestävät monet eri tahot kuten kuntien perheneuvolat ja perheasiainsovittelukeskukset, seurakunnat, järjestöt, kansalaisopistot ja yksityiset eroryhmäohjaajat ympäri Suomen (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 27). Vaikka eroryhmillä on paljon yhteistä kuten osallistujien erotausta, vanhemmuus, tukeminen ja tiedon jakaminen, on ryhmät perustettu hyvin eri lähtökohdista ja siksi myös niiden tavoitteet poikkeavat toisistaan. Neuvo -projektin aikana kehitetty Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä, jota monet eri kunnat Helsingistä Rovaniemelle järjestävät tänä päivänä, on toimintamalli, jossa painottuu lapsen etu ja lapsen tarpeiden huomioiminen erotilanteessa. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmät on suunnattu niille eronneille vanhemmille, jotka haluavat pohtia vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä kuten lapsen selviämistä ja yhteistyövanhemmuuden toteuttamista yhdessä lapsen toisen vanhemman kanssa. (Mykkänen-Hänninen 2009, 13–16; Vanhempien ja lasten...) Seurakuntien eroryhmät eivät sen sijaan ole tarkoitettu vain vanhemmuuteen

liittyvien kysymysten pohdintaan, vaan niihin voivat osallistua myös parisuhteensa päättäneet eri ikäiset lapsettomat pariskunnat. Seurakuntien eroryhmien tavoitteena on auttaa käymään läpi erokriisin herättämiä tunteita ja tarjota samassa elämäntilanteessa oleville mahdollisuus jakaa kokemuksia toistensa kanssa. (Suomen evankelis-luterilaisen... 2014.) Seurakunnan järjestämän eroryhmän luonne on siis hyvin toisentyypinen kuin vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän, jossa eroon liittyvien tunteiden käsittely on toissijaista vanhemmuuden jatkumisen turvaamisen rinnalla (Mykkänen-Hänninen 2009, 19).

Psykologi Kari Kiianmaa ja parisuhdekouluttaja Marianna Stolbow ovat kehittäneet amerikkalaisen psykologin Bruce Fisherin menetelmän pohjalta suomalaisen version eronneille aikuisille suunnatusta vertaistukiryhmästä. Kiianmaan ja Stolbowin kehittämää toimintamallia kutsutaan uudeksi suomalaiseksi eroseminaariksi, vaikka kyseessä on nimenomaan vertaistukiryhmä. Ryhmää järjestetään tällä hetkellä pääkaupunkiseudulla sekä lisäksi Turussa ja Joensuussa. Uuden suomalaisen eroseminaarin sisällöllinen kattavuus on laaja, sillä siinä yhdistyvät sekä parisuhteen päättymiseen liittyvien tunteiden käsitteleminen ja kohti uudenlaista elämää suuntautuminen että lapsen asemaa ja uusperheproblematiikka koskevien kysymysten tarkasteleminen. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmään verrattuna uuden suomalaisen eroseminaarin toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet ovat laajemmat, mutta niitä yhdistävät ryhmissä käytettävät menetelmät; molemmissa ryhmissä ero -ilmiöön käydään käsiksi keskustelujen, ohjaajien tietoiskujen, pienryhmätyöskentelyn ja toiminnallisten harjoitusten avulla. Seurakuntien eroryhmien sisällöllinen laajuus puolestaan vastaa pääpiirteissään uuden suomalaisen eroseminaarin sisältöä, mutta seurakuntien eroryhmissä menetelmälliseen puoleen ei olla kiinnitetty samalla tapaa huomiota. Kaikille kolmelle eroryhmälle on yhteistä se, että ne ovat ammattilaisten ohjaamia kasvotusten kokoontuvia ryhmiä. (LiberaMente Oy 2014; Suomen evankelis-luterilaisen... 2014; Mykkänen-Hänninen 2009.)

Edellisen ohella on tarjolla esimerkiksi pelkästään miehille, opiskelijoille tai eläkeläisille tarkoitettuja eroryhmiä. Miessakkien Erossa elosta -ryhmät kuten myös eläkeliiton Erosta eheäksi -kurssit ja vertaistukiryhmät ovat kasvotusten kokoontuvia ryhmiä. Nyyti ry:n opiskelijoille suunnatut eroryhmät puolestaan toimivat järjestön internetsivuilla olevan keskustelufoorumien kautta. (Miessakit ry 2014; Nyyti ry 2014; Eläkeliitto 2014). Lisäksi eroperheiden lapsille järjestetään omia ryhmiä, joissa vanhempien eroa

käsitellään lapsen näkökulmasta lapsen ikään ja kehitystasoon sopivalla tavalla. (Niemi 2008, 61–67.)

Eroryhmille on tyypillistä se, että niihin osallistutaan yksin ilman entistä puolisoa ja lasten toista vanhempaa. Ryhmät voivat olla joko ammattilaisten tai vertaisten tai molempien yhdessä ohjaamia ryhmiä. (Mykkänen-Hänninen 2009, 13). Neuvo -projektin puitteissa on tehty eroryhmien kehittämistoiminnan rinnalla tutkimusta vertaisuudesta ja vertaistuesta eroauttamisessa, eron jälkeiseen vanhemmuuteen liittyvistä haasteista ja vanhemmuuden tukemisesta sekä kokemuksista eron jälkeisestä vanhemmuudesta (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009; Kääriäinen 2009a; Kääriäinen ym. 2009). Muutoin tutkimustietoa eroryhmien toiminnasta ja niihin osallistuneiden ihmisten kokemuksista ei oikeastaan ole. Toisaalta koska eroryhmien tavoitteet ovat hyvin erityyppisiä kuten edellä on tuotu esille, ei tätä tutkimusta oikeastaan hyödytäkään muu kuin lähinnä Vanhemman neuvo -ryhmän tyyppistä vanhemmuuteen keskittyvää eroryhmää koskeva tutkimus.

5 CASE Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä

5.1 Ryhmämuotoisten eropalveluiden kehittäminen Rovaniemellä

Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toiminnan käynnistyminen kytkeytyy Rovaniemellä osaksi ryhmämuotoisten eropalveluiden kehittämistä. Ryhmämuotoisten eropalveluiden kehittäminen käynnistyi Rovaniemen perhepalvelukeskuksessa vuonna 2011. Ryhmämuotoiset eropalvelut pitävät sisällään kaksi erilaista toimintamallia; vertaistukiryhmät ja eroneuvoillat. Vertaistukiryhmiä on järjestetty eron kokeneille vanhemmille (*Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä*) ja heidän lapsilleen. Eroperheen lapsille suunnatut vertaistukiryhmät jakaantuvat edelleen *lasten eroryhmään*, joka on suunnattu 8–11 -vuotiaille lapsille ja *nuorten eroryhmään*, joka on tarkoitettu 12–15 -vuotiaille yläkouluikäisille nuorille. Vanhemmille, lapsille ja nuorille suunnatut vertaistukiryhmät ovat ammattilaisten ohjaamia suljettuja ryhmiä, jotka kokoontuvat keskimäärin kahdeksan kertaa. Ryhmissä keskustellaan eron tuomista muutoksista ja tuetaan osallistujia selviytymään eron jälkeisessä tilanteessa. Eroneuvoillassa on kyse ammattilaisten ja koulutettujen vapaaehtoisten yhdessä vetämästä kertaluontoisesta tilaisuudesta. Eroneuvoiltaan voivat osallistua eronneet ja eroa harkitsevat vanhemmat sekä heidän läheiset aikuiset kuten isovanhemmat ja lasten kummit. Tilaisuudessa saa esittää omaa mieltä askarruttavia kysymyksiä ja kuulla, miten eron itse kokeneet vapaaehtoiset ovat siitä selvinneet sekä saaneet lasten asiat järjestymään. (Nurmela 2012, 15–18; Vanhempien ja lasten....)

Ryhmämuotoisten eropalveluiden kehittämisen mahdollisti Rovaniemellä TUKEVA (TUKEA, KEHITYSTÄ, VASTUUTA) 2-hankkeen Rovaseudun pilotti, joka antoi tarvittavat resurssit kehittämistoimintaan. TUKEVA 2 oli KASTE -ohjelmaan kuuluva laaja pohjois-suomalainen hankekokonaisuus, jolla edistettiin lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia. TUKEVA 2 Lapin osahankkeeseen kuului viisi aluepilottia, joista yksi oli Rovaseudun eli Rovaniemen ja Ranuan alueiden pilotti. Rovaseudun pilotin toiminta-aika oli 3.1.2011–31.7.2012 ja sen toiminnasta vastasi kehittäjäsosiaalityöntekijä Marja Leena Nurmela Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksesta. (Nurmela 2012, 3; Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2013.)

Rovaseudun pilotin yhtenä keskeisenä tavoitteena oli lapsiperheiden hyvinvointia vahvistavien vertaistukiryhmien suunnittelu ja toteutus. Vaikka eroperheille on tarjolla tavanomaisia eropalveluja, perheasiainsovittelua, lastenvalvojan palveluja sekä perheyötyötä, katsoivat perheiden parissa työskentelevät henkilöt Rovaniemellä ja Ranualla, että ryhmämuotoisten eropalveluiden kehittämiseksi on tarvetta. Asiakkailta saadun viestin pohjalta palvelut eivät aina kohtaa kriisitilanteessa olevan eroavan vanhemman ja perheen tarpeita. Myös hankkeeseen osallistuneilta koulukuraattoreilta saatiin palautetta, että lasten mieliä vaivaavat monenlaiset vanhempien erosta johtuvat huolet. Lapsi saattaa esimerkiksi ikävöidä erossa asuvaa vanhempaa tai kärsiä vanhempien keskinäisistä ristiriidoista. Lisäksi Rovaseudun pilotin toimintaa suunniteltaessa havahduttiin asiakkuudessa olevien perheiden suureen määrään sekä perhepalvelukeskuksessa että Lapin ensi- ja turvakodissa. Perheiden parissa työskentelevät toimijat tiedostivat yhdessä, että asialle on tehtävä jotakin. Uhkana nähtiin se, että vanhempien erosta johtuva kipu muodostuu lapselle traumaattiseksi kokemukseksi ja vie vanhemmilta voimat huolehtia lapsensa tarpeista. Oli syntynyt tarve kehittää uusia eropalveluita sekä vanhemmille että lapsille. (Nurmela 2012, 6 ja 14.)

Ryhmämuotoisten eropalveluiden kehittäminen lähti Rovaniemellä käytännössä liikkeelle vuoden 2011 keväällä ja syksyllä toteutetuilla lasten eroryhmillä. Keväällä 2012 Rovaniemellä järjestettiin kaksi Vanhemman neuvo -ryhmää sekä nuorten eroryhmä, jonka toisena ohjaajana toimin itse. Vuonna 2011 käynnistyivät myös eroryhmien ohjaamiseen valmiuksia antavat koulutukset. Syksyllä 2011 järjestettiin koulutus lasten ja nuorten ryhmämuotoisesta auttamisesta erotilanteessa. Samoin syksyllä 2011 käynnistyi kevääseen 2012 kestänyt koulutusprosessi, johon osallistuivat Vanhemman neuvo -ryhmien ohjaajat. Eroneuvoiltoja ehdittiin hankkeen toiminta-aikana järjestää Rovaniemellä neljä. Ennen eroneuvoiltoja niiden vetämiseen osallistuneet vapaaehtoiset rekrytoitiin ja haastateltiin ja heille järjestettiin 12,5 tuntia kestänyt koulutus. (mt., 15; 17.) Rovaseudun pilotin päätyttyä ryhmämuotoisia eropalveluita on pyritty juurruttamaan osaksi perustoimintaa. Hankkeen toiminta-ajan päätyttyä on tähän mennessä järjestetty kolme Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmää ja kaksi lasten eroryhmää. Nuorten eroryhmä on ollut tarjolla kaksi kertaa, mutta halukkaita osanottajia ei ole löytynyt. Eroneuvoiltoja on ollut säännöllisesti hankkeen päättymisen jälkeen syyskuusta 2012 lähtien. Eroneuvoiltoja järjestetään kerran kuukaudessa lukuun ottamatta

toukokuusta elokuuhun kestävää kesätaukoa. Ryhmiä ja eroneuvoiltoja markkinoidaan jatkuvasti systemaattisesti. (Nurmela 2013.)

5.2 Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toimintamalli

Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä on ammatillisesti ohjattu suljettu ryhmä eronneille tai eropäätöksen tehneille vanhemmille, jotka haluavat pohtia lapsen tilannetta, omaa vanhemmuuttaan ja yhteisen vanhemmuuden säilymistä erotilanteessa. Ryhmän toiminnan lähtökohtana on lapsen tarpeiden ja lapsen hyvinvoinnin turvaaminen tukemalla yhteistä kasvatuskumppanuutta ja vanhempien välistä yhteistyötä eli yhteistyövanhemmuutta. Vanhemman neuvo on kasvuryhmä, jonka työskentelyssä keskitytään oman ja yhteisen vanhemmuuden jatkumisen turvaamiseen eron jälkeen. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmässä parisuhteen päättymiseen liittyvien tunteiden ja tapahtumien käsittely on toissijaista. Ryhmässä ei myöskään keskitytä sen nimestä huolimatta kasvatuksellisiin kysymyksiin, vaikka näitä aiheita sivutaankin. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toimintamalli on kehitetty Lastensuojelun Keskusliiton Neuvo -projektissa (2005–2009) (Mykkänen-Hänninen 2009, 8; 13; 16; 19.)

Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toiminnan lähtökohtana on ajatus siitä, että eron myötä vanhempien välinen parisuhde muuttuu vanhemmuussuhteeksi ja yhteistyövanhemmuudeksi. Toisin sanoen eron myötä vanhemmat päättävät keskinäisen parisuhteensa, mutta joutuvat rakentamaan toimivan yhteistyövanhemmuuden. Yhteisen vanhemmuuden nähdään jatkuvan läpi koko elämän. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä tarjoaa tukea, jotta erokriisiin kuuluvat tunteet eivät muodostuisi esteeksi vanhemmuussuhteelle. Tavoitteena on se, että erotyöskentelyn edetessä kielteiset tunteet laantuvat ja aikuisella on mahdollisuus nähdä entinen puoliso lapselle tärkeänä ja ainutkertaisena vanhempana. Onnistukseen yhteistyövanhemmuus vaatii luottamusta ja kunnioitusta toisen vanhemmuutta kohtaan. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmässä vanhemmat opettelevat erottamaan paremmin puolisosuhteen tunteet vanhemmuuteen kuuluvista asioista ja tarkastelemaan omia toiminta- ja vuo-

rovaikutustapoja. Keskustelu suunnataan menneestä nykyhetkeen ja tulevaan pyrki- myksenä löytää toimivia ratkaisuja vanhempien hankalaksi kokemiin asioihin ja keski- näisiin ongelmiin. Työskentelyn keskiössä on lapsen tarpeet. Vanhempien välinen toi- miva suhde helpottaa merkittävästi lapsen selviytymistä erotilanteessa, sillä se vahvis- taa esimerkiksi lapsen turvallisuuden tunnetta ja ehkäisee lojaliteettiristiriitojen syn- tymistä. (mt., 13–15.)

Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmää voi ohjata yksin tai yhdessä työparin kanssa. Ryhmien ohjaajille järjestetään ohjaajakoulutus. Lisäksi ohjaajat voivat hyödyntää oh- jaamistyössä Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän ohjaajan käsikirjaa, johon on koottu ryhmän toteuttamiseen liittyviä periaatteita ja jokaisen tapaamiskerran käsikir- joitus aikataulutuksineen. Ryhmään valitaan 6–8 vanhempaa ohjaajan tekemän alku- haastattelun perusteella. Alkuhaastatteluun varataan aikaa enintään tunti ja sen ta- voitteenä on pohtia ryhmän soveltuvuutta asiakkaan tilanteeseen. Ryhmään osallistu- misen kriteerejä ovat se, että vanhempi on tehnyt eropäätöksen, hänellä on alle 18- vuotias lapsi ja että vanhemmalla on halua työskennellä ryhmässä yhteisen vanhem- muuden eteen. Ryhmä pyritään kokoamaan siten, että mukana on äitejä ja isiä. Seka- ryhmässä vältytään toisen sukupuolen mollaamiselta ja edesautetaan lisäämään suku- puolten välistä ymmärrystä. Puolisot tai entiset puolisot eivät voi osallistua samaan ryhmään, mutta he voivat olla mukana eri ryhmässä, jotka toteutetaan samaan aikaan. Ryhmä kokoontuu viikon välein kahdeksan kertaa 2,5–3 tuntia kerrallaan. On tärkeää, että kaikki ryhmäläiset sitoutuvat osallistumaan kaikkiin tapaamisiin. (mt., 13; 17–18; 20.)

Ryhmän työskentely etenee toimintamallin sisältöä ja järjestystä noudattaen. Kokoon- tumiskertojen teemat ovat aikajärjestyksessä seuraavat: *eron tuomat muutokset aikuis- en ja lapsen elämässä (1. kerta), yhteinen vanhemmuus (2. kerta), lapsen tunteet ja tarpeet vanhempien erotessa (3. kerta), vanhemmuus ja lapsen arki (4. kerta), vuoro- vaikutustavat (5. kerta), ongelmista kohti ratkaisuja (6. kerta), sosiaaliset verkostot (7. kerta) ja uudet suhteet sekä vanhemmuus (8. kerta)*. Kaikki tapaamiset sisältävät samat toistuvat elementit; ryhmätapaamiseen virittäytymisen, kotitehtävän purun, ohjaajien alustuksen, pienryhmätehtävät ja niiden purun, kotitehtävän ohjeistuksen sekä lope- tuksen. (mt., 5–6.)

Alkuvirittäytymisen kautta päivän muut kiireet ja askareet jätetään taakse ja ryhmän jäsenet orientoituvat työskentelemään yhdessä. Virittäytymistehtävien avulla ryhmän jäsenet opettelevat tunnistamaan omia tunteitaan ja ohjaajat saavat tietoa jäsenten tuntemuksista sekä työskentelyn etenemisestä. Lisäksi ryhmäläiset tutustuvat toisiinsa paremmin. *Kotitehtävät* orientoivat jäseniä ennakkoon kunkin tapaamiskerran teemaan. Kotitehtävän toisena tarkoituksena on pitää yllä yksilöllistä työskentelyä tapaamiskertojen välillä. Osallistujat saavat itse päättää, mitä haluavat jakaa muiden kanssa kotitehtävien herättämistä ajatuksista. Ohjaajat kuljettavat ryhmäläisten esiin nostamien ajatusten pohjalta keskustelua kohti tapaamiskerran varsinaista teemaa. (mt., 34–36.)

Jokaisella tapaamiskerralla on oma teema ja tavoite. Ohjaajat ottavat esille teemaan liittyviä keskeisiä asioita omissa *alustuksissaan*. Alustukset eivät välttämättä ole erillisiä aloituspuheenvuoroja, vaan ohjaajat voivat tuoda keskeisiä asioita esille myös keskustelun lomassa tai pienryhmätyöskentelyn purkukeskusteluissa. Alustuksia seuraa *pienryhmätyöskentely ja työskentelyn tulosten purku*. Jäsenet jaetaan joka kerta pienempiin ryhmiin työskentelemään ryhmätehtäviä varten. Pienryhmien kokoonpanot vaihtelevat niin, että kaikki työskentelevät kaikkien kanssa. Joissakin tapaamisissa pienryhmät pohtivat samoja kysymyksiä, joissakin tapaamisissa taas työskennellään eri kysymysten parissa. Pienryhmätyöskentelyn päätteeksi molemmat ryhmät kiteyttävät oman keskustelunsa pääpiirteet. Keskustelussa esiin nousseet keskeiset asiat kirjataan fläppitaululle, koska ryhmien välinen keskustelu voi vielä avata uusia näkökulmia asiaan. (mt., 34–36.)

Ennen ryhmän lopettamiseen liittyviä rituaaleja, jaetaan *kotitehtävä*. Kotitehtävät eivät ole läksyjä, jotka arvostellaan. Päinvastoin jokaiselle jäsenelle annetaan vapaus päättää itse taso, jolla työskentelee. Kotitehtävät tarjoavat mahdollisuuden pysähtyä tarkastelemaan omaa elämää ennen eroa ja sen jälkeen. Ne liittyvät yksilön henkilökohtaiseen kasvuprosessiin, mutta ovat myös yksilön panos ryhmäprosessin onnistumiseksi. Kotitehtävän ohjeistuksen jälkeen seuraavat tapaamisen *lopetukseen* liittyvät toimenpiteet. Ensiksi ohjaajat jakavat kaikille lapun, jossa kysytään "Mikä tässä ryhmätapaamisessa oli sinulle merkittävää?". Jäsenet täyttävät laput nimettömänä. Tämän jälkeen ohjaaja vielä lukee valitsemansa lopetustekstin tai runon. Samanlaisena toistuneet lopetusrituaalit sulkevat kunkin tapaamiskerran työskentelyn. Ryhmän viimeisen ko-

koontumiskerran lopetus poikkeaa muista kerroista siten, että ryhmän päätteeksi ohjaajat keräävät asiakaspalautteen ryhmän jäseniltä. Palautteen kerääminen toteutetaan toimintamallia varten kehitetyn palautelomakkeen avulla. (mt., 36; 101.)

5.3 Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toiminta Rovaniemellä

Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmät on toteutettu ja suunniteltu Rovaniemellä kyseisen toimintamallin pohjalta Rovaniemen kaupungin perhepalvelukeskuksen ja Lapin ensi- ja turvakodin yhteistyöllä. Rovaniemellä on toteutettu tähän mennessä viisi Vanhemman neuvo -ryhmää. Kukin ryhmä on kokoontunut kahdeksan kertaa 2,5 tuntia kerrallaan. Kokoontumiset on järjestetty Lapin ensi- ja turvakodissa. Kaksi ensimmäistä ryhmää toteutettiin keväällä 2012 Rovaseudun pilotin toiminta-aikana. Näistä ryhmistä toinen järjestettiin päivällä, toinen illalla. Kolmas ryhmä järjestettiin syksyllä 2012, neljäs ryhmä keväällä 2013 ja viides ryhmä syksyllä 2013, milloin ryhmämuotoisia palveluita vakiinnutettiin osaksi muita eropalveluita. Ryhmillä on ollut Rovaniemellä tähän mennessä seitsemän eri ohjaajaa, joista kuusi on osallistunut Vanhemman neuvo -ohjaajakoulutukseen. Ohjaajien runsas määrä suhteessa järjestettyjen ryhmien määrään johtuu siitä, että kaikkien koulutusprosessissa mukana olleiden henkilöiden edellytettiin osallistuvan heti käytännön ohjaustoimintaan. Muussa tapauksessa koulutuksen suorittaminen ei olisi ollut mahdollista. Jatkossa ryhmillä tulee olemaan kaksi ohjaajaa; toinen lapin ensi- ja turvakodista ja toinen perhesosiaalityöstä tai perheneuvolasta. (Nurmela 2012, 17–18; Nurmela 2013.)

Rovaniemellä ryhmien rekrytoinnissa hyödynnettiin laajasti maksuttomia tiedotuskanavia kuten paikallislehtiä, radiota, kaupungin ja ensi- ja turvakodin internetsivuja sekä sähköpostia. Ryhmien jäsenet valittiin alkuhaastatteluiden pohjalta kiinnittäen huomiota siihen, että he täyttivät osallistujilta vaaditut kriteerit. Viiteen tähän mennessä toteutettuun ryhmään on osallistunut yhteensä 23 vanhempaa. Kaikkiin ryhmiin ei onnistuttu saamaan sekä äitejä että isiä. Keväällä 2012 järjestetyissä ryhmissä oli yhteensä 10 vanhempaa. Päiväryhmässä oli neljä äitiä ja kaksi isää ja iltaryhmässä neljä

äitiä. Syksyn 2012 ryhmään osallistui neljä äitiä, kevään 2013 ryhmään kolme äitiä ja kaksi isää ja syksyn 2013 ryhmään kolme äitiä ja yksi isä. Ryhmät olivat Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toimintamallin suositusta pienempiä. Alkuhaastatteluihin havaittiin, että ryhmään tulemisen kynnyksellä koettiin todella suureksi. Jatkossa onkin tärkeää, että sosiaali- ja terveysalan työntekijän tiedostavat ryhmämuotoisten eropalveluiden olemassaolon ja vaikuttavuuden sekä kertovat ja suosittelevat palveluita asiakkailleen. (Nurmela 2012, 17–18; Nurmela 2013.)

Kaikilta ryhmiltä on kerätty asiakaspalautteet viimeisen kokoontumisen yhteydessä. Palautteen antoi noin 80 % ryhmiin osallistuneesta henkilöstä. Palautteesta kävi ilmi, että suurin syy ryhmään hakeutumiseen oli huoli omista lapsista eron jälkeisessä tilanteessa. Muita painavia syitä ryhmään hakeutumiseen olivat halu kehittää itseä ja halu saada tukea omaan vanhemmuuteen sekä halu puhua omasta erosta ja kuulla muiden vastaavassa tilanteissa olevien ihmisten kokemuksia. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä on koettu todella vaikuttavaksi, sillä kaikki palautteeseen vastanneet olivat sitä mieltä, että ryhmästä oli ollut heille hyötyä. Lähes kaikkien vastanneiden mukaan ryhmästä saatu tuki oli sellaista, mitä he olivat tarvinneet. Kaikki vastanneet olivat myös saaneet ryhmästä konkreettisia neuvoja ja uusia toimintamalleja käyttöönsä. (Sorro 2013.) Se, mitä nuo konkreettiset neuvot ja toimintamallit ovat, ei käynyt ilmi määrämuotoisesta palautelomakkeesta. Palaute ei myöskään kerro mitään siitä, miten ryhmään osallistuminen on heijastunut käytännössä lapsen tilanteeseen ja yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa. Näihin kysymyksiin pyritään antamaan vastaus tässä tutkimuksessa. Ryhmiltä on kerätty kokoontumiskertojen jälkeen myös sanallista palautetta, mutta palaute on ollut hyvin niukkaa. Sanallinen palaute on toiminut tämän tutkimuksen tausta-aineistona ja auttanut erityisesti haastatteluiden suunnittelemisessa.

6 Yhteistyövanhemmuuden ytimessä

6.1 Vuorovaikutus

Yhteistyövanhemmuuteen liittyy oleellisesti se, että vanhemmat pystyvät keskustelemaan keskenään lapsiin liittyvistä asioista (Hokkanen 2005, 54). Puhumattomuus on parisuhteessa ongelmallista, koska se synnyttää ihmisten välille etäisyyden ja saa kumppanissa aikaan tunteen siitä, että toinen on etäännytynyt kauas ulottumattomiin (Jallinoja 2000, 161). Puhumattomuus on usein myös yksi eron taustalla vaikuttavista tekijöistä. Aino Kääriäisen (2009a, 56) eron jälkeistä vanhemmuutta koskevaa tutkimusta varten haastatteleuille henkilöille on yhteistä se, että he ovat puhuneet eri yhteyksissä paljon puhumattomuudesta, joka väistämättä synnyttää epäluottamusta, epäluuloja ja tuskastumista perheen sisällä. Jos puhumattomuus on muodostunut valitsevaksi käytännöksi jo parisuhteen aikana, leimaa se helposti myös eron jälkeistä vanhemmuutta, jossa usein säilyy parisuhteen aikaiset neuvottelutyyli ja -asetelmat. Tämä johtuu siitä, että vanhempien välinen vuorovaikutus muotoutuu hyvin pitkälle opituista tavoista ja toiselle asetetuista odotuksista. Jokaisella ihmissuhteella on menneisyys ja tulevaisuus, jossa menneet kokemukset ja kokemusten odotukset vaikuttavat käyttäytymiseen tässä hetkessä (Hokkanen 2005, 58–59).

Perheen tunneilmapiirillä ja sisäisellä vuorovaikutuksella on suuri merkitys lapsen kasvulle ja hyvinvoinnille (Kääriäinen 2009a, 56). Tämä on lähtökohta, joka on ohjannut myös Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toimintamallin muotoutumista. Toimintamallin viides tapaamiskerta on omistettu vuorovaikutustapojen tarkastelemiselle. Tapaamiskerran tavoitteena on pohtia viestinnän merkitystä vanhemmuuden ja yhteistyövanhemmuuden näkökulmasta sekä tarkastella omia vuorovaikutustapoja. Keskeisiä teemoja ovat kuunteleminen, itseilmaisu ja neuvottelutaidot. Ajatuksena on se, että jokaisella vanhemmalla on mahdollisuus vaikuttaa omiin vuorovaikutustapoihin ja sitä kautta vanhempien keskinäiseen kommunikointiin ja lapsen hyvinvointiin. (Mykkänen-Hänninen 2009, 69–71.)

Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmään osallistuneiden vanhempien haastatteluista kävi selvästi ilmi se, että haastateltavat olivat saaneet ryhmästä välineitä yhteistyövan-

hemmuuteen liittyvään vuorovaikutukseen. Vuorovaikutukseen saadut välineet koskevat lapsen kuullen tapahtuvaa vuorovaikutusta, vanhemman ja lapsen välistä toiseen vanhempaan liittyvää vuorovaikutusta, vanhempien keskinäistä vuorovaikutusta, kun lapsi ei ole kuulemassa ja kuuntelemisen taitoa. Lapsen, yhden tai useamman kanssa tai heidän kuullen tapahtuva keskustelu herätti erityisen paljon mielipiteitä haastattelutilanteissa. Ryhmään osallistumisen kerrottiin vaikuttaneen ensiksikin siihen, mitä nimitystä toisesta vanhemmasta käytetään. "Exän" sijaan alettiin puhua järjestelmällisemmin äidistä tai isästä.

"Se oli tärkeää se, että se on niinkö lapsen isä, ei exä, että se oli mun mielestä paras, että en ollu sillain aikasemmin puhunu vaikka kavereille, että olin joskus puhunu lasten isästä, mutta otin sen sitte systemaattisesti käyttöön lasten kuullen, että exä on omaa parisuhetta, että kyllä se sillä tavalla selkiytti sitä." (N3)

Vanhempien tulisi välttää riitelyä ja toisen vanhemman arvostelua lapsen kuullen. Lapsen ei tarvitse joutua todistaa vanhempien välisiä riitoja tai joutua muuten niiden välikappaleeksi. (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 34.) Eron jälkeen lapset joutuvat usein näkemään ja kuulemaan, kun vanhemmat syyttelevät toisiaan. Houkutus toisen halventamiseen voi olla eroprosessin keskellä niin ylivoimainen, ettei aikuinen kykene hillitsemään itseään lasten läsnä ollessa. Toisinaan vanhempi voi mollata toista vanhempaa suoraan lapsille. Tyypillisemmin on niin, että lapset kuulevat asioita, joita ei ole tarkoitettu heidän korvilleen. Vanhemmat eivät useinkaan huomaa tässä tilanteessa käytöksensä seurauksia; sitä, että lapsi on samaistunut molempiin vanhempiinsa ja, että lapsi kokee vanhempaansa kohdistuvat haukut myös itseään kohtaan suunnattuna loukkauksena. Arvostelemalla entistä puolisoaan, tulee siis samalla arvostelleeksi omaa lastaan ja nakertaneeksi lapsen itsetuntoa. (Warshak 2012, 50–51.)

Haastateltavat olivat saaneet ryhmästä tietoa siitä, millä tavalla ja mitä asioita lasten kuullen on soveliasta puhua. Haastateltavat olivat kuitenkin olleet tietoisia jo ennen ryhmään osallistumista siitä, ettei lapselle tai lapsen kuullen tule puhua kielteisiä asioita lapsen toisesta vanhemmasta. Haastateltavat saivatkin ryhmästä vahvistusta siihen, että olivat toimineet oikein välttäessään toisen vanhemman mollaamista lapsen ollessa paikalla.

"Se vahvistu vaan siinä ryhymässä, että miten kannattaa puhua ja niinpäin pois ja min-kälaisia asioita kannattaa sanoa... Jos tulee jotakin puhetta niin ei mulla ole tarvetta mitään negaatioita puhua. Jos mie ajattelen, että se on narsisti ja hullu niin se on mun ajatus, eikä se ole lapsille tarkotettu. Ne on aikuisten asioita, eikä ne kuulu lapsille."
(M1)

Ryhmästä saadut välineet, jotka helpottavat vanhempien keskinäistä kanssakäymistä silloin, kun lapsi ei ole paikalla, liittyvät kommunikaation sisältöön ja yhteydenpidon tapaan. Erotilanteessa kommunikaation tarve koskee sisällöllisesti sekä lasten elämään ja arkeen liittyviä asioita että parisuhteen päättymistä ja sen syitä. Joillakin vuorovaikutukseen kytkeytyy toiveita välien parantumisesta ystävyys tasolle eron jälkeen. Pet-tymyksen voi aiheuttaa se, että toinen haluaa puhua vain lapseen liittyvistä asioista. (Kääriäinen 2009a, 59.) Haastatteleminen vanhempien keskuudessa vallitsi pääsääntöisesti näkemys, jonka mukaan vuorovaikutus toisen vanhemman kanssa haluttiin pitää lasten asioiden ympärillä. Ryhmä auttoi panemaan parisuhteeseen liittyvät asiat syr-jään ja keskittymään vielä olemassa olevaan yhteyteen eli lapseen.

"... mutta siihen puhumiseen tapaan on kiinnitetty huomiota ja oon yrittäny itekki kiin-nittää, että jossakin vaiheessa sen eropäätöksen jälkeen tein sitte sen päätöksen, että puhun lasten isän kanssa vain lasten asioista, että nämä meidän parisuhteen jutut on nyt siinä mielessä haudattu, että nyt on päädytty tähän eroon ja sillä sipuli, että var-sinkin kun se on sieltä isän puolelta tullu, niin se vuorovaikutus on ollu, että oon yrittä-ny, että se on hyvin pitkälle näistä lasten asioista keskustelemista." (N 5)

Ryhmän myötä eroprosessiin liittyvien tunteiden, surun ja vihan, ei annettu häiritä viestintää lapsen toisen vanhemman kanssa. Haastateltavat olivat omaksuneet ajatus-mallin neutraalista vuorovaikutustavasta. Erityisen hyvänä keinoja neutraaliin viestin-tään koettiin tekstiviesti. Tekstiviesti on suosittu kommunikaatiotapa vanhempien välil-lä erityisesti silloin, kun välit ovat tulehtuneet. Tekstiviesti on huomaavainen yhtey-denpidon keino, sillä sen voi lukea silloin, kun itselle parhaiten sopii. Lisäksi viesti ei mahdollista reaaliaikaista palautetta, jolloin kirjoittaja saa sanottua asiansa rauhassa loppuun asti. (mt., 59.)

"Joo, että ryhmä vaikutti... sitte siihen, että ei laita niitä piruiluviestejä ja näitä, että niillä ei voita mitään, että se tulee samanlaisena pumerangina takasin ... justiin näin, että mahdollisimman lyhyesti ja asiallisesti sitte yrittää itte aina laittaa viestiä, jos on aihetta." (N 4)

Vuorovaikutuksen osalta ryhmästä oli saatu eniten välineitä omaan viestintään. Lisäksi muutama haastateltava korosti kuuntelemisen taitoa. Aktiivinen kuunteleminen luo vuorovaikutustilanteessa toista kunnioittavan ilmapiirin. Kuuntelemiseen yhdistyy myös tarkentavien kysymysten kysyminen. Kysymällä tarkemmin voi välttää väärinkäsitykset ja varmistaa, että on ymmärtänyt kuulemansa oikein. (Mykkänen-Hänninen 2009, 71.)

"No joo. Siihen kommunikaatioon..., että ei oleta, mitä toinen tarkoittaa ja kuuntelee kunnolla ja kyssyy, jos ei tajua. Jos toinen sanoo jotakin, niin ymmärtää sen sitte ihan väärin. Niin ja just se, että pittää sanoa suoraan, mitä tarkoittaa, eikä saa olettaa, että mitä toinen sanoo." (N 1)

Vuorovaikutukseen liittyviä välineitä opittiin toisaalta ryhmän ohjaajina toimineilta ammattilaisilta, toisaalta vertaisilta. Ammattilaisilta opittu tieto pohjautuu asiantuntijuuteen, kun taas kokemustietoa syntyy elettyjä tapahtumia käsittelemällä (Hyväri 2005, 224). Vertaisuuteen perustuva oppiminen ryhmässä edellyttää samanaikaisesti kokemusten jakamista ja dialogia ryhmän jäsenten välillä. Asioita määritellään yhdessä, minkä jälkeen niitä voidaan suhteuttaa omaan elämään. Kokemusten jakaminen on yhtä kuin henkilökohtaisesti koetun luovuttamista toisten käyttöön; kokemusten vastaanottajat eläytyvät toisten tilanteisiin ja tunteisiin kuin ne olisivat tapahtuneet itselle. (mt., 224–225; Narumo 2010, 10.) Seuraava sitaatti on yksi esimerkki siitä, miten haastateltava oppii ensiksi itse omasta kokemuksestaan ja haluaa jakaa sen muiden kanssa dialogissa, jotta muut pystyisivät välttämään samat virheet vastaavassa tilanteessa.

"... se pahin, mitä lapsille tein ennen eroa ja eron jälkeen on se, että mie kävin sitä eroa läpi kavereitten kanssa... ja ne kuuli, kuinka paljon mie haukuin sitä isää. Se on sem-

monen, että jos uuestaan kävis saman, mitä en tekis... Mie olin jo siihen (ryhmään) mennessä tajunnu sitä muutenki, mutta kyllä se tavallaan se ryhmä anto varmuutta niihin omiin, mitä oli jo huomannu, että miten oli toiminu... mie toin sieläki essiin, että oon positiivisesti lapsista puhunu, jos siinä oli joku joka sano, että ei halua lapsia isälle antaa, että mie sanoin, että mie en lapselle sano negatiivista. " (N 3)

Sen, että vanhemmat saivat ryhmästä välineitä vuorovaikutukseen, voi tulkita johtuvan hyvin pitkälle siitä, että vuorovaikutus toisen vanhemman kanssa koettiin erityisen ongelmalliseksi heti eron jälkeen. Tämä on luonnollista eroprosessin alkuvaiheessa, jolloin parisuhteen päättymiseen liittyvät tunteet kuten suru, katkeruus, pettymys ja viha voivat saada elämänhallinnan katoamaan hetkellisesti ja siten vaikeuttaa asioiden asiallista selvittämistä (Kääriäinen 2009a, 42–43). Toisaalta eroprosessiin liittyy vahvasti selviytymisen eetos silloin, kun perheessä on lapsia; lapsista on huolehdittava ja katastrofi on pystyttävä häivyttämään niin, että elämä voi jatkua mahdollisimman normaalina. (Jallinoja 2000, 165.) Myös haastattelemini henkilöiden puheessa näkyi tämäntyyppistä ajattelua.

Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että keskusteleminen toisen vanhemman kanssa heti eron jälkeen oli ollut hankalaa ja epämiellyttävää ja suurimmalle osalle myös mahdotonta. Vain kaksi haastateltavaa oli pystynyt sopimaan kasvotusten tai soittelemaan lasten asioissa toisen vanhemman kanssa heti eron jälkeen. Helpommaksi koettiin kommunikointi tekstiviestien ja sähköpostin välityksellä. Eroon liittyvien tunteiden selkeytyessä, vuorovaikutus helpottui jonkin verran.

"Jos ajatellaan sitä, mikä oli meillä se tausta siinä, niin ei ollu kiva soittaa hänelle. Ei ollu kiva pitää häneen yhteyttä. Itte ois halunnu hänet täysin poistaa mejän elämästä, mutta kun sen tajus, että se ei mejän pojille oo välttämättä se paras ratkasu.." (N 2)

Vaikka Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toimintamallin viides kokoontuminen on pyhitetty pelkästään vanhemmuuteen liittyvän vuorovaikutuksen tukemiselle, on harhaanjohtavaa ajatella, että haastateltavat olisivat ammentaneet välineitä vuorovaikutukseen pelkästään tällä yhdellä tapaamiskerralla. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän voidaan luokitella kuuluvan niin kutsuttuihin hoitaviin ryhmiin, joi-

den tarkoituksena on vastata osallistujien sosiaalisemotionaalisiiin tarpeisiin avoimen vuorovaikutuksen kautta. Hoitavien ryhmien toiminnan kulmakivi on se, että osallistujat ilmaisevat itseään voimakkaasti. Jäseniä rohkaistaan osallistumaan ryhmän toimintaan aktiivisesti ja osallistujat rakentavat omaa rooliaan ryhmässä nimenomaan vuorovaikutuksen kautta. (Hepworth 2010, 273–274.) Myös Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toimintaperiaatteisiin kuuluu jatkuva vuorovaikutuksellinen oppiminen ryhmässä. Ryhmän ohjaajan tehtävä on varmistaa, että kaikki osallistuvat keskusteluharjoitteisiin ja pääsevät ryhmässä tasapuolisesti ääneen siten, että kukaan jäsen ei dominoi vuorovaikutustilanteita. (Mykkänen-Hänninen 2009b, 23–27.) Koska myös haastattelemiä henkilöitä ovat näin olleet aktiivisessa vuorovaikutuksessa muiden ryhmäläisten kanssa kaikilla kahdeksalla kokoontumiskerralla, voidaan ajatella, että ryhmän toiminta kokonaisuudessaan on kehittänyt haastattelemiä henkilöiden vuorovaikutustaitoja. Ryhmäkeskusteluissa on opeteltu sekä itsensä ilmaisemista että toisten kuuntelemista.

6.2 Asenteelliset tekijät

Vuorovaikutuksen ohella Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä oli saanut haastattelemissani henkilöissä aikaan yhteistyövanhemmuutta helpottavia muutoksia asenteellisella tasolla. Tässä tutkimuksessa asenteelliset tekijät on erotettu muista yhteistyövanhemmuutta helpottavista välineistä, vaikka käytännössä esimerkiksi suhtautuminen toiseen vanhempaan määrittää hyvin vahvasti vanhempien välistä vuorovaikutusta ja erilaisia yhteistyövanhemmuuteen liittyviä toimintakäytäntöjä. Tämä tulee ilmi jo edellisen luvun ensimmäisestä sitaatista, jossa haastateltava kertoo puhuvansa lasten kuullen lasten isästä, eikä "exästä", koska "exä" kuuluu hänen omaan parisuhteeseensa. Sitaatti paljastaa, että haastateltava haluaa erottaa ajatuksissaan entisestä puolisostaan kaksi eri roolia; lastensa vanhemman ja entisen puolison roolit. Samalla hän voi eritellä myös näihin eri rooleihin liittyvät tunteet toisistaan.

Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toiminnan lähtökohtana on ajatus siitä, että eron myötä vanhemmat päättävät keskinäisen parisuhteensa ja rakentavat sen tilalle toimivan yhteistyövanhemmuuden, joka jatkuu läpi koko elämän (Mykkänen-Hänninen 2009, 13–15). Haastateltavat olivat sisäistäneet tämän ryhmän toimintaa kokonaisuudessaan ohjanneen ajatuksen yksimielisesti ainakin periaatteen tasolla. Useampi haastateltava muisteli ryhmässä piirrettäneen fläppitaululle kerta toisensa jälkeen kolmiota, jonka muodostavat äiti, isä ja lapsi. Kolmiossa on keskeistä ryhmään osallistuvan henkilön näkökulmasta se, että hän opettelee erottamaan paremmin puolisuhteen tunteet vanhemmuuteen kuuluvista asioista ja tarkastelemaan omia toiminta- ja vuorovaikutustapoja. Pyrkimyksenä on katseen kiinnittäminen nykytilanteeseen ja erityisesti lapsen tarpeisiin sekä sitä kautta mahdollisuuteen nähdä entinen puoliso lapselle tärkeänä ja ainutkertaisena vanhempana. (mt., 13–15.)

"No joo just se, että erotti sen rakkaussuhteen ja vanhemmuussuhteen. Minusta se oli hyvä juttu, että kuitenkin ne on kaks eri asiaa." (N 1)

Useampien haastateltavien puheesta ymmärsi suoraan tai pystyi vähintäänkin rivien välistä lukemaan, että suhtautuminen toiseen vanhempaan oli ainakin jossakin määrin kielteistä. Kielteiset ajatukset liittyivät paitsi toisen vanhemman vanhemmuuteen myös parisuhteen päättymistä koskeviin asioihin ja toisen vanhemman hankalaksi koettuihin ominaisuuksiin sekä ongelmiin. Se, että haastateltavat oppivat ryhmässä erottamaan parisuhteen ja vanhemmuussuhteen toisistaan, mahdollisti lapsen toisen vanhemman näkeminen positiivisemmassa valossa. Suurin osa haastateltavista toki ymmärsi toisen vanhemman merkityksen lapselle jo ennen ryhmään osallistumista, mutta ryhmä antoi valmiuksia hyväksyä toisen vanhemman läsnä olo lapsen elämässä nimenomaan vanhemman roolissa.

"Joo silleen niinkö, että pysty vielä paremmin erottamaan sen siitä parisuhteesta... Mullahan oli jo ennen ryhmää se ajatus, että mie halusin ehottomasti ne tapaamiset, että ... aattelin niinkö vaan, että se on lapsen isä ja yritin vielä aktiivisemmin unohtaa kaikki, mitä on ollu... Yritin vaan olla tässä hetkessä, ... vaikka kuinka hankala on, niin lasten asiat pitää hoitaa... kyllä mua vieläki stresaa nuo elatusmaksut, kun se on jät-

täny ne elokuusta asti maksamatta..., kun se ryyppää rahansa, että on siinä edelleenki, että mie pijätän itteni niinkö..." (N 3)

Kykyä erottaa pari- ja vanhemmuussuhde toisistaan sekä siitä seurannutta lapsen toisen vanhemman roolin tärkeyden ymmärtämistä entistä kirkkaammin, voi pitää tärkeimpänä asenteellisen tason muutoksena, välineenä, jonka haastateltavat saivat ryhmästä. Tutkijoiden keskuudessa yleisesti vallitseva käsitys on se, että erotilanteessa yksi keskeisimmistä lapsen hyvinvointia selittävistä tekijöistä on lapsen yhteyden säilyminen molempiin vanhempiin. Kyseessä on lapsen juridinen oikeus, ei vanhempien tarpeesta lähtevä halu tavata lasta tai jakaa lapsi tasa-arvoisesti vanhempien kesken. Kansallinen lainsäädäntö ja YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus vahvistavat molemmat osaltaan lapsen yhteyden säilyttämistä molempiin vanhempiin. (Broberg & Hakovirta 2009, 125.) Myös haastateltavat korostivat lapsen ja toisen vanhemman suhteen säilymisen merkitystä nimenomaan lapsen näkökulmasta. Lasten oli koettu kaipaavan toista vanhempaa ja osa lapsista oli jopa oirehtinut, jos tapaamiskertojen välit syystä tai toisesta olivat venyneet totuttua pidemmiksi. Lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta etävanhemman, tyypillisesti isän, sitoutuminen vaatii erityisesti sosiaalista sitoutumista, minkä keskeinen indikaattori on säännölliset tapaamiset ja yhteydenpito eli isän osallisuus lapsen arjessa. (mt., 125.)

"... kun näki, miten sillä pojalla mennee, että mitä se sille tekkee ja huomaa nytkin, kun poika on 5, että kun kaks viikkoa mennee niin se muuttuu itkusammaksi ja se niinkö stressaantuu helposti, että lapsesta näkee, kun sille tulee se ikävä, niin se vaikuttaa ihan kaikkeen. Niin hän on paljjo rauhallisempi, kun näkkee isäänsä, että se on niinkö lapsen edun mukaista." (N 3)

Vaikka toisen vanhemman haluttiin säilyvän lapsen elämässä lapsen edun nimissä, näkivät haastateltavat toisen vanhemman läsnä olon helpottavan myös omaa elämää ja arkea. Toisen vanhemman ja lapsen tapaamisten koettiin antavan itselle omaa aikaa, jota osa haastateltavista oli kaivannut jo pitkään. Vapaa-ajalla pystyi vaikkapa harrastamaan ja tekemään rauhassa kotitöitä. Erotilanteessa käsite oma aika liittyy usein lapsista päävastuussa olevan vanhemman puheeseen. Omassa ajassa on parasta valin-

nan vapauden mahdollisuus; se, mitä tehdä tai jättää tekemättä. Lähivanhemmat ko-
kevat lasten muutaman päivän poissaolon optimaaliseksi. Tuolloin on aikaa levätä ja
tehdä erilaisia asioita itsenäisesti, mutta erillään olo lapsista ei tunnu vielä liian pitkältä
ajalta. (Hokkanen 2005, 134–136.)

*"No kyllä mieki jossain vaiheessa isälle sanoin, että tiijäkkö, että kyllä sunki pittää olla
näitten lasten kans ..., että mie oon niinkö yksinhuoltaja, mutta asutaan samassa ta-
lossa, että toisaalta mieki oon nyt saanu semmosen niinku aikaa tehä rauhassa kotitöi-
tä ja aikaa omilla harrastuksille, mikä mulla on monta vuotta ollu silleen, että ei oo
tullu käytyä edes liikkumassa missään tai ei ole niinkö päässyt parisuhteen sisällä luon-
tevasti sopuun niinkö siitä, että näin, että nyt vaikka nämä ja nämä illat on mulle ja oo
sie sillon lasten kans ja tuossa on vaikka yhteinen ilta." (N 5)*

Toisen vanhemman roolin lasten elämässä ajateltiin olevan tärkeä paitsi lasten ja
omalta kannalta myös entisen puolison näkökulmasta. Haastatteluista nousi esiin aja-
tus siitä, että toisen vanhemman läsnä olo ja osallisuus lapsen elämässä vahvistavat
tämän itsetuntoa. Tämäntyyppinen toisen vanhemman mukaan vetäminen tuo hänelle
mielihyvää ja onnistumisen kokemuksia vanhemmuudesta. Parisuhteen päättyminen
antaakin uuden mahdollisuuden vanhemmuuden jakamiseen. Kun toimimatonta pa-
risuhdetta ei tarvitse enää huomioida, vapautuu energiaa oman ja toisen vanhemmuu-
den huomioimiselle. Vaikka vanhemmuuden vastuunjaossa ei tapahdu eron jälkeen
välttämättä isoja muutoksia, voi vanhemmuuden jakaminen ja toisen vanhemman mu-
kaan ottaminen joissakin tilanteissa, tuntua hyvältä molemmista osapuolista. (Kääriäi-
nen 2009a, 86–87.)

*"... välillä oli sitte semmonen tunne, että ei, emmie halua olla sen kans missään tekemi-
sissä, niin sen ryhmän avulla sitte ymmärsi, että se on kuitenkin tosi tärkeä juttu ja sen
takia sitä on niinkö pyrkiny entistä enemmän tekemään sillä lailla, että hänet vetää
mukaan esimerkiksi päättämisiin, vaikka hän ei halua päättää. Vaatii häneltä vastauk-
sia, vaatii häneltä vastuun ottamista..., että se kuuluu hänen isyyteensä,... vaikei hän
haluaiska... kun hän ottaa sen vastuun, hän pystyy paremmin kunnioittamaan it-
teensä... kun lääkäri kysyy häneltä, mitä mieltä sinä olet, niin hän on hirveen tyytyväi-
nen, että häneltä kysytään ja hän saa kertoa, mitä mieltä hän on. Niin sitte loppujen
lopuksi ne on kauheen semmosia hyviä asioita. " (N 2)*

Sen lisäksi, että Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän ohjaajana toimineet ammattilaiset auttoivat hahmottamaan toisen vanhemman merkitystä lapsen elämässä pari- ja vanhemmuussuhde -jaottelullaan, myös vertaiset antoivat välineitä asenteellisten muutosten tekemiseksi. Vertaisten kertomien kokemusten myötä entisen puolison käyttäytymistä pystyttiin ymmärtämään paremmin, sillä vertaiset avasivat omilla näkemyksillään tilanteita sekä jätetyn että jättäjän näkökulmista. Onnistuessaan vertaistuki antaakin peilauspintaa ja uutta ymmärrystä omaan tilanteeseen. Vertaisten kohtaaminen normalisoi oman eron herättämiä tunteita ja hankalaksi koettuja asioita. Lisäksi se avaa muistoja jo takanapäin oleviin vaiheisiin vahvistaen selviytymisen tunnetta ja elämän eteenpäin menemistä. (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 54; 64.)

"Se oli sillä lailla hauska, että kun ... me kerrottiin, miten se parisuhte on menny ja mie kerroin tullee jätetyksi, niin se toinen sanoi, että hän kyllä ymmärtää, miltä siitä toisesta tuntuu, että hän ajattelee ihan samalla lailla sitä omaa miestä kohtaan, että hän haluais siitä eroon, että me oltiin siinä vähän, että aijaa. Että toisaalta vaikka siinä ei sen oman puolison kanssa saanut keskustella siitä erosta, siinä oli se toinen, joka antoi jollakin lailla sitä näkökulmaa, että hei ehkä sillä on voinut sillä mun ex-puolisolla olla tuommoisia ajatuksia minua kohtaan, mutta se ei oo vaan saanu sanottua, että jotenki sekin toi semmosta ymmärrystä sitä toista puolta kohtaan." (N 5)

Edellä kuvatut asenteellisen tason muutokset ovat antaneet välineitä suhtautua toiseen vanhempaan eron jälkeen. Ne ovat helpottaneet näkemään toisen vanhemman lapselle tärkeänä ja auttaneet ymmärtämään toisen vanhemman toimintaa erotilanteessa. Lisäksi ryhmästä saatiin vahvistusta itselle.

"Minussa vain varmistu se, että oon tehny kaikki oikein. Ja sitte se, että mie päätin, että kaikki se paska, mitä sain niskaan kevään aikana, niin mie päätin, etten tee vittuilaksenikaan sitä takasin. ..Enkä niinkö tahallaankaan tee... ja se toi sen hedelmän, että esimerkiksi poika huomasi, mitä äiti tekee ja mitä isä ei tee ja poika päätti muuttaa isän luo, koska täällä on paremmat olosuhteet olla. Ei oo painostavaa tunnelmaa, eikä semmosta." (M 1)

Edellinen sitaatti osoittaa, että ryhmä antoi itsevarmuutta ja uskoa siihen, että on toiminut vanhempana oikein eron jälkeen. Vertaistuen keskeiset tehtävät ryhmässä ovatkin paitsi pyrkimys henkilökohtaiseen kasvuun ja muutokseen myös sopeutuminen ja tuen saaminen elämän muutosvaiheessa (mt., 11). Itsevarmuuden lisääntymisessä ja myöhemmin käsiteltävässä vertaistuksessa (6.4) on kyse nimenomaan tuen saamisesta muilta ryhmäläisiltä.

6.3 Toimintakäytännöt

Kaikki haastattelemani henkilöt ovat lähivanhempia yhdelle tai useammalle lapselle. Vain yksi haastateltavista on lisäksi etävanhempi kahdelle lapselle. Näin ollen he ovat kokonaisuudessaan hyvin paljon tekemisissä lastensa kanssa. Tämä heijastui siihen, että haastattelemillani vanhemmilla ei ollut huolta siitä, etteivätkö he tapaisi lapsiaan riittävän usein tai etteivätkö he saisi tietoa tai olisi päättämässä lapsiaan koskevista asioista. Päinvastoin haastattelemani henkilöt kantoivat huolta siitä, että etävanhempi ei ole läsnä lapsen elämässä. Edellä kuvattu asenteellisen tason muutos, joka korostaa toisen vanhemman tärkeyttä lapsen elämässä, heijastui siis näin ryhmästä omaksuttuihin erilaisiin toimintakäytäntöihin. Toimintakäytäntöjen osalta haastateltavat saivat ryhmästä tiedollisia ja henkisesti tukea pitää huolta lapsen ja toisen vanhemman välisestä tapaamisista ja toisen vanhemman osallisuudesta lapsen arjessa sekä toimia joustavasti toisen vanhemman kanssa lasta koskevissa asioissa. Nämä toimintakäytännöt ovat suoraan sidoksissa asenteellisen tason muutokseen ja vuorovaikutukseen, joka ylipäätään mahdollistaa tapaamisista sopimisen ja lasta koskevan yhteisen päätöksenteon.

Osa haastateltavista kertoi, että heidän lapset tapaavat toista vanhempaa säännöllisesti. Osan kohdalla lasten ja etävanhemman välisiä tapaamisia puolestaan oli harvoin. Tämä on yleinen ilmiö yhteishuoltajavanhempien keskuudessa, vaikka yhteishuoltajuuden valintaa on voitu perustella aikanaan nimenomaan sillä, että lapsella on myös jatkossa molemmat vanhemmat (Hokkanen 2005, 61). Haastateltavat kokivat, etteivät

he millään muotoa olleet pyrkineet estämään tapaamisia, vaan toisella vanhemmalla ei syystä tai toisesta ollut halukkuutta säännölliseen yhteydenpitoon lapsen kanssa yhteishuoltajuudesta huolimatta. Jossakin tapauksessa oli myös niin päin, ettei lapsi halunnut lähteä etävanhemman luo. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä auttoi tukemaan toisen vanhemman ja lapsen tapaamisia myös lapsen vastustelusta huolimatta. Tämän taustalla vaikutti ryhmästä saatu tieto molempien vanhempien merkityksestä lapselle.

"Tää on ollu mulla aikasemmin, mutta se tuli sielä vielä niinkö paremmin. Ihan lasten äiti oli se minkälainen tahansa niin se on kumminki niitten äiti... Ja niinkö pojalle mie oon sanonu, että mie velevotan, että sie pijät yhteyttä... Vaikka et haluais, niin käyt ainaki kerran kuussa sielä... Noin kerran kuukaussa se käy, mutta ei se yötä oo sielä... Äiti ei tiiä, että mää sitä käsken... Minä kulujetan poikaa tapaamaan ja haen tapaa-masta äitiään." (M 1)

Arkielämässä yhteishuoltajuuden merkitys voi jäädä joiden vanhempien kohdalla vähäiseksi ja näkymättömäksi. Tällaisissa tilanteissa lähivanhemmat tuntevat itsensä usein käytännössä yksinhuoltajiksi, milloin yhteishuoltajuus ei juuri eroa yksinhuoltajuudesta. Yhteishuoltajuus tuo kyllä sinänsä molemmille vanhemmille päätösvaltaa lasten asioissa, mutta se ei kerro mitään siitä, mitä tosiasiallinen yhteishuoltajuus on. (mt., 62.) Ryhmästä haastateltavat saivat vahvistusta yhteishuoltajuuden käytännön toteutukseen. Ryhmä tuki haastateltavien näkemystä molempien vanhempien läsnä olosta ja käytettävyydestä lapsen arjessa sekä osallistumisen merkityksestä lasta koskevaan arkiseen päätöksentekoon.

"Jos tulee jotain ongelmia, pitää päättää jostakin asioista, niin totta kai me tehdään niitä asioita yhesä. Nyt on esimerkiksi ollu lääkekokeilu, jossa mää esimerkiksi kysyin mieheltä, ... miten sä koit... Samalla lailla puhutaan sitte, että kun poika menee tänään harrastukseen, niin isä vie ja äiti hakee... ja jos tulee jotaki muutoksia, niistä keskustellaan... Joo kyllähän se vahvistu siellä (ryhmästä) ... Totta kai mulle ois ollu helpoin tilanne se, että hän ois keränny kimpunsa ja kampsunsa ja palannu sinne, mistä hän lähti, omien sukulaistensa luo ja mää oisin saanu päättää poikien asiat rauhassa ihan yksikseen. Mun ei ois tarvinnu ottaa häntä millään tavalla huomioon, mutta... pojille se ei ois ollu loppujen lopuksi paras. (N 2)

Lisäksi ryhmästä saatiin uskoa siihen, että joustava toimintatapa toisen vanhemman kanssa on hyödyllisin sekä lasten että itsensä kannalta. Joustava toimintatapa oli mahdollista ainoastaan niiden vanhempien kohdalla, joilla jo ennestään oli yhteistyökykyä hoitaa lasten asioita yhdessä. Lapselle on tärkeää, että vanhemmat pystyvät etsimään neuvottelemalla lapsen kannalta parhaat ratkaisut. Jos vanhemmat suhtautuvat toistensa ajatuksiin myönteisesti ja tekevät yhteistyötä lapsen arkisissa asioissa, auttaa se lasta ylläpitämään suhdetta molempiin vanhempiin. Arjen tavalliset rutiinit ja vanhempien niitä kohtaan osoittama kiinnostus tukevat lasta erotilanteessa. (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 34–35.)

"Jos... jollakin on synttärit niin lapset mennee sitte käymään sielä synttäreillä... että meillä on niinkö nämä päähommat, mutta sitte jos tullee jonaki toisena päivänä jotaki nii sitte voijaan sopia... Kyllä se oli varmaan ihan joustavaa alusta asti, mutta kyllä sielä ryhmässäki sitte huomaa sen, että periaatteessa, kun joustaa niin ittekki pääsee helpommalla ja saa sitte ittellekki enemmän sitä vappaa-aikaa." (N 1)

Toimintakäytäntöihin liittyen ryhmästä saatiin ymmärrystä paitsi vanhempien välisiin toimintakäytäntöihin myös laajemmin sukulaisia koskeviin käytäntöihin. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä auttoi haastateltavia näkemään sukulaiset, erityisesti lapsen toisen vanhemmat sukulaiset, uudessa myönteisessä valossa. Ryhmässä korostettiin sukulaisuhteiden säilymisen merkitystä lapsen näkökulmasta ja kannustettiin yhteydenpitoon lapsen toisen vanhemman sukulaisten kanssa, mikä usein heikentyy eron myötä.

"Kyllähän mä sieltä sain, että just sekin, että pitäis olla yhteyesä näihin sukulaisiin, kun ne mummi ja pappaki katkas välit, että ne ei ollu näihin lapsenlapsiikaan yhteyesä... sitte alako tulla vaan niitä synttärikirjekuoria, että vähän rahaa ja kortti sitte siinä... Nehän sano sielä ryhmässäkin, että se on häpeän tunne isovanhemmillakin ja kun ne huomaa, että tämä on niinkö suhde... että sielä vastapuolella saattaa olla se häpeä, että he ei niinkö uskalla lähestyä, että... että olla niinkö ite yhteysä." (N 4)

Erotilanteessa on usein uhkana se, että lapsen yhteydenpito lapsen etävanhemman sukulaisiin heikkenee. Yhteisen perhe-elämän aikaiset läheiset ja vastavuoroiset suh-

teet eivät aina riitä takaamaan suhteiden jatkuvuutta, vaan sukulaisuusasetelmissa ja niiden muutoksista johtuvat jännitteet voivat saada entisten parisuhteen aikaisten sukulaisuussuhteiden ylläpitämisen tuntumaan mahdottomalta. Toisaalta voi olla myös niin, että käsitys entisen puolison sukulaisista on myönteinen, mutta suhteiden ylläpitämiseen ei nähdä olevan enää tarvetta tai aikaa esimerkiksi uuden kumppanin mukaan tuomasta verkostosta johtuen. Lapsen näkökulmasta vanhempien tulisi hoitaa ero niin, että siitä aiheutuu mahdollisimman vähän haittaa lapselle ja että hänen merkitykselliset ihmissuhteet voivat säilyä. (Castren 2009b, 92; 95; 100.) Vanhemmat voivat omilla ponnisteluillaan vaikuttaa lasta ympäröiviin sosiaalisiin suhteisiin. Lapsen ei tarvitse menettää vanhempiensa erossa yhteyttä hänelle tärkeisiin ihmisiin kuten iso- vanhempiin, kummeihin, setiin ja tätiin. Vanhempien tulisi löytää suhteiden säilyttämiseksi eron jälkeen sellaisia kanssakäymisen tapoja, jotka ovat luontevia ja joihin kaikki osapuolet pystyvät sitoutumaan. (Castren, 2009a, 32–33.)

6.4 Vertaistuki

Vertaistukiryhmään osallistuneita henkilöitä yhdistää jokin erityinen asia kuten eron tyyppinen elämässä kohdattu hankaluus. Vertaistukiryhmässä kriisiytyneitä tilanteita käsitellään ja analysoidaan yhdessä. Ryhmien toiminnassa korostuu ihmisten ongelmien yhteiset piirteet, mikä synnyttää yhteisöllisyyden kokemuksia ja yhteenkuuluvuuden tunnetta ryhmän jäsenten välille. Yhteisöllisyys ja yhteenkuuluvuus puolestaan luovat toivoa, rohkaiset ja antavat voimaa. (Hepworth 2010, 273; Hyväri 2005, 215; Ward 2002, 152.) Parhaimmillaan vertaistukiryhmät toimivat sosiaalisen tuen muotona, jossa korostuu niiden nimensä mukaisesti jäsenten keskinäinen tuki, joka voi olla aineellista, tiedollista, taidollista, henkistä tai emotionaalista. Sosiaalinen tuki liittyy ihmisten elämäntilanteiden muutosmahdollisuuteen ja ihmisten kykyyn tehdä itseään ja kanssaihmiä koskevia ratkaisuja. Sosiaalisen tuen kautta luodaan edellytyksiä elämänhallinnan autonomisuudelle. (Kinnunen 1999, 102–103.)

Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmään osallistuneita henkilöitä yhdisti vanhemmuus ja ero, avio- tai avoero. Haastattelemani vanhemmat ajattelivat vertaisten merkityksen olleen Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmässä todella tärkeä. Usein vertaistukiryhmän jäseniä helpottaa tieto siitä, etteivät he ole yksin vaikeassa tilanteessa. (Nylund 1999, 126.) Etenkin eronneiden vanhempien keskuudessa samanlaisten tilanteiden ja tunteiden yhtäläisyys on tärkeää (Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 50). Myös haastateltavat kokivat pelkästään muiden samassa tilanteessa olevien eronneiden vanhempien kohtaamisen ja läsnä olon ryhmässä olleen omaa elämää tukeva elementti. Haastateltavista oli helpottavaa nähdä, että myös muut ihmiset ovat joutuneet kokemaan vastaavanlaisia hankaluuksia yksityiselämässään.

" Oli se sillä lailla, että näki, että muutki on joutunu käymään sen samalla lailla, ko ite, että se oli sillä tavalla lohuttavaa, että näki konkreettisesti sen, ettei siinä mielessä ole tavallaan yksin joutunu käymään läpi sitä." (N 3)

Kokemuksen omaaminen nähdään vertaistukiryhmissä tyypillisesti taitavuudeksi ja kyvykkyydeksi (Hyväri 2005, 224). Ryhmän jäsenet olettavat, että samassa elämäntilanteessa olevat ihmiset ymmärtävät heitä parhaiten. Ryhmissä puhutaan usein vaikeista asioista ja niitä on myös lupa surra ilman, että kuulijat ahdistuvat siitä. (Nylund 1999, 126.) Tämäntyyppinen oletus siitä, että toiset eronneet vanhemmat ymmärtävät omia kokemuksia muita paremmin, nousi esille haastatteluissa. Entisen puolison mustamaalaamista ryhmässä muiden kuulleen pidettiin erotilanteessa luonnollisena ja asiankuuluvana. Sen katsottiin olevan sekä hyväksyttävää että ymmärrettävää eronneiden keskuudessa.

"Joo oli (yhteenkuuluvuutta) ja nehän ymmärsi helpommin..., kun ne oli siinä samassa tilanteessa... jotenki ne vaan ymmärsi paremmin ja helpommin... ja sittenkö nekin oli eronneita, niin sai niinkö rauhassa haukkua sitä pahaa puolta, että ei haitannu, vaikka siinä tuli pari pahhaaki sanna. Aina se vaan käänty siihen se juttelu." (N 1)

Vaikka vertaistukiryhmille on ominaista ihmisten tilanteiden yhteisten piirteiden korostumisesta seuraava keskinäinen yhteenkuuluvuus ja yhteisesti jaettujen ongelmien

taustojen sekä ratkaisujen pohtiminen yhdessä (Ward 2002, 152; Mullender ja Ward 1991, 11–12), tuli haastatteluissa esiin myös päinvastainen ilmiö. Haastattelemani vanhemmat kertoivat kokeneensa yhteenkuuluvuuden tunnetta muiden ryhmäläisten kanssa ja saaneensa lohdutusta muiden samassa tilanteessa olevien vanhempien tapaamisesta, mutta omia erotilanteeseen liittyviä ongelmia ei nähty pelkästään yhteneväisinä toisten tilanteiden kanssa. Useampi haastateltava oli peilannut omaan eron jälkeiseen vanhemmuuteen liittyviä haasteita muiden ryhmäläisten tilanteeseen ryhmän aikana ja tullut siihen tulokseen, että oma tilanne voisi olla huonompikin. Tämä havainto antoi emotionaalista tukea. Lisäksi helpotusta omaan tilanteeseen toi se, että ryhmässä tapasi henkilöitä, jotka olivat omassa eroprosessissa itseä pidemmällä. Tämä valoi uskoa siihen, että asiat järjestyvät myös omalla kohdalla ja että lasten asioista pystytään huolehtimaan yhdessä.

"... sitte sen, että huomaa, ettei meidän tilanne ookkaa niin paha, mitä kuvitteli, että kuulosti, että siellä on pahempaakin. Niin kamalalta, kun se kuulostaakin, niin se lohdutti sitte. No joo, ne kokemukset oli just tärkeitä, että näki, että muillaki mennee huonosti. Just se, että kaikki muutkin miettii niitä samoja asioita tai ne samat asiat ei onnistu, mut se ykshän oli jo vuoden ollu erossa, että se ... oli tavallaan selvinny siitä." (N 1)

Vertaistoiminnan kasvun arvioidaan kertovan siitä, että ihmisillä on tarve jakaa kokemuksiaan ja saada tietoa samankaltaisessa elämäntilanteessa olevilta. Ryhmät nähdään yhtenä uutena auttamismenetelmänä ja samalla helposti ammatillisen työn kilpailijana, jopa uhkana. Vertaistukiryhmissä asetetaan muodollisen tilalle epämuodollinen, tieteellisyyden sijalle kokemustieto ja hierarkkisen asiakassuhteen tilalle tasarvoisen ihmissuhde. (Hyväri 2005, 214, 216–217; Nylund 2000, 34–38.) Myös haastateltavat arvostivat ryhmästä saadun vertaistuen korkealle. Välineenä vertaistuki jakaantui emotionaaliseen tukeen sekä tiedolliseen ja taidolliseen tukeen. Emotionaalinen tuki konkretisoitui edellä esitettyyn tapaan ryhmässä tapahtuvana samassa tilanteessa olevien vertaisten kohtaamisena sekä siitä aiheutuvana yhteisöllisyyden kokemuksena tai toisaalta havaintona oman tilanteen paremmuudesta verrattuna muihin. Tiedollinen ja taidollinen tuki puolestaan ilmeni haastateltavien puheessa vertaisilta saadun kokemustiedon, vinkkien ja neuvojen arvostamisena.

"Vertaistuki mun mielestä tommosessa on tärkeämpää kun se asiantuntijuus. Näissä asioissa... saa tukea siihen oman asiantuntijuuden kehittymiseen muilta, semmosilta joilla on paljon kokemuksia. ... Asiantuntijoilta sai sitä faktaa ja sitä kokemuseräistä, että miten on niinkö hoitanu asiat, sai siitä porukasta. Sitte kun on eriaikasesti eronneita siinä niin sekin on niinkö hyvä." (M 1)

Haastateltavat saivat apua muiden kokemuksista, mutta toisaalta he kokivat tarvetta jakaa omia kokemuksiaan muille ryhmäläisille. Vertaistuessa apu onkin vastavuoroista ja tasavertaista. Ryhmään osallistuvilla jäsenillä on toisaalta mahdollisuus tulla autetuiksi, mutta toisaalta auttaa muita. Ryhmässä toipuminen tapahtuu siten epäitsekyyden ja yhtenäisyyden kautta. (Hepworth 2010, 273; Mykkänen-Hänninen & Kääriäinen 2009, 13; Ward 2002, 152.).

" Pystyin sillain just kertomaan, mitä virheitä olin tehny ite. Vähä yritin puhua just silleen, et se on kuitenkin tärkeätä ne lasten tapaamiset, että se on tärkeää lapsille. Pittää vaan ite jaksaa." (N 3)

Haastateltavat kertoivat vaihtaneensa yhteistietoja muiden ryhmän jäsenten kanssa ryhmän toiminnan aikana. Lisäksi osa haastateltavista oli ottanut ryhmän päättymisen jälkeen yhteyttä muihin jäseniin facebookin kautta. Yhteystietojen vaihtaminen oli poikinut tapaamisia vertaisten kanssa ryhmän päättymisen jälkeen. Tapaamiset ovat olleet sekä kahden henkilön välisiä että kolmen tai neljän henkilön kokoontumisia. Jokaisen haastateltavan ryhmästä löytyi kuitenkin vähintään yksi henkilö, joka jättäytyi yhteisistä tapaamisista pois ryhmän päättymisen jälkeen. Yksi syy tähän oli tunne siitä, ettei itsellä ole muiden ryhmäläisten kanssa muuta yhteistä, kun eron jälkeinen vanhemmuus, josta johtuen innokkuutta muiden tapaamiseen ei enää löytynyt. Muita syitä olivat ajan puute sekä saamattomuus ottaa yhteyttä muihin.

"Oli yhteenkuuluvuutta, mutta jotenki se tuntu, että se oli se aika ja sitte se loppu, että en tiiä, oisko sitä tarvinnukkaan, että oisko se sitte ollu sitä, että niitä murheita vaan märsätään, että kääntyykö se sitte siihen vai oisko sitä, että meillä on muuttunu näin

tämä asia. Vois se olla ihan hyväki tavata, mutta jotenki vaan tuntu, ettei aika riittänyt sille. Se on vähä sille semmonen, että jos ei muuten tunneta ja näin, että jaksaa sitäkään sille jauhaa ja mäyhää... meilläki oli niin hyvä se ryhymä, mutta siinä ois vaan jonku pitäny olla se lenkki, joka ois ja ois katottu sitä yhteistä aikaa. " (N 4)

Toisten kohdalla ryhmän kautta saatu vertaistuki laajeni ryhmän ulkopuolella toteutuneeksi spontaaniksi vertaistueksi. Spontaani vertaistuki eroaa vertaistukiryhmän toiminnasta siinä, että se toteutuu joustavasti riippuen omasta kiinnostuksesta ja aikataulusta. Spontaania vertaistukea voi esiintyä kahden henkilön välisissä kohtaamisissa kuten myös kolmen tai useamman henkilön muodostamissa erikokoisissa verkostoissa. (Nylund 2005, 203.) Keskinäistä tukea ja vastavuoroista apua esiintyy ihmisten välisissä suhteissa erityisesti perheen- ja suvunjäsenten kesken. Aina ihmiset eivät kuitenkaan koe saavansa tarpeellista tukea ja apua ystäviltä, sukulaisilta tai ammattiauttajilta, koska heiltä voi puuttua omakohtainen kokemus. (Nylund 1999, 116.) Tämä luo tarpeen vertaistuelle. Haastattelemieni henkilöiden kohdalla Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä tarjosi vahvan perustan, jolle myöhempi keskinäinen tuki voitiin lähteä rakentamaan. Ryhmässä koettu eron jälkeisestä vanhemmuudesta aiheutunut voimakas yhteisöllisyys aiheutti sen, että yhteiset tapaamiset ovat toimineet ikään kuin ryhmän jälkeisenä omana erofoorumina. Kyseessä on yhteisesti jaettuna tila ja paikka, jossa eroon liittyviä asioita voi edelleen käydä läpi sellaisten ihmisten seurassa, jotka niitä parhaiten ymmärtävät.

"... kyllä me niinkö hitsauduttiin aika hyvin yhteen ... Meistä yksi ei halunnu enää sen jälkeen tavata meitä muita, että me ollaan kolmestaan sille tavattu... säännöllisen epäsäännöllisesti. Se vaan yhtäkkiä tulee jollaki semmonen olo, että tavataanko ja sille me tavataan... se on niin jännä, että sille ku me ollaan yhdessä, niin se teema pysyy hirveen paljo tässä erojutussa, näitten lasten asemassa ja siinä, miten se tilanne on edenny... Se on vähä semmonen ongelma, että jos näistä asioista puhuu semmoselle, joka on onnellisessa parisuhteessa tai joka ei oo koskaan ollu naimisissa tai jolla ei oo lapsia, niin ei hän välttämättä ymmärrä ja sieltä saattaa tulla neuvoja kaiken näkösiä." (N 2)

Koska ryhmätoiminta ei rajoitu pelkästään kriisien käsittelyyn, voidaan ryhmissä luoda samalla aitoja ystävyysuhteita (Hyväri 2005, 215). Näin kävi myös osalle haastattelemistani henkilöistä, jotka ovat tavanneet muita ryhmään osallistuneita vertaisia muu-

tenkin kuin vain eroon liittyvien asioiden käsittelyn merkeissä. Vaikka Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän tapaamiskertojen ohjelma on hyvin strukturoitu, on ryhmän jäsenillä ollut tapaamisten aikana mahdollisuus tutustua toisiinsa muidenkin ulottuuksien kuin vain eron jälkeisen vanhemmuuden osalta. Tutustumista on voinut tapahtua esimerkiksi keskusteluharjoitusten aikana tai ennen ja jälkeen tapaamiskerran virallista osuutta. Tämän tyyppinen muu tutustuminen, joka ei koske erokriisiä, on luonut vankempaa pohjaa ystävyydelle, kun minkä jaetut kokemukset yksistään tuovat.

"... saatto olla, että joskus ryhmän jälkeen keskusteltiin kahesta tai facebookissa ja nyt sitte ollaan tavattu ryhmän päättymisen jälkeenkin ihan sillä tavalla, että ei oo taittu ihan kaikki kaikkienensa tavata, mutta oon käyttäny tätä toista äitiä, jolla ei oo omaa autoa, niin lasten kans joku kerta vaikka kirpputorilla tai on kuljettu... No hänelläki on nyt uus miesystävä ja on auto käytössä, että mua ei enää tarvita siihen, mutta nyt on sitte käyty viettämässä iltaa ja parilla olusella, että on ollu semmonen yhteys." (N 5)

Siitä huolimatta, että vertaisilta saatua kokemustietoa pidettiin tärkeänä, nähtiin myös ohjaajien rooli välttämättömänä ryhmän toiminnan kannalta. Ammattilaisten tarvetta perusteltiin ensiksikin sillä, että heidän arvioitiin pitäneen huolen siitä, että kaikki saivat ilmaista itseään ryhmässä tasapuolisesti. Lisäksi ohjaajien katsottiin pystyneen ohjailemaan keskustelua niin, että se pysyi niiden asioiden ympärillä, jota varten ryhmä oli alunperin perustettu. Myös ohjaajien asiantuntemusta ja heiltä saatuja neuvoja arvostettiin.

"Kai se siinä mielessä oli erilaista se asiantuntijoitien apua, että heillähän niinkö oli näkemys siitä, että miten siinä tilanteessa kannattais toimia. Me taas oltiin yritetty niinkö vaistonvaraisesti toimia oikein tietämättä, mikä oikestaan oli oikein ja kysymyksiä ja epävarmuutta oli hirveen paljon ja se oli hirveen hyvä, et ne oli siellä ja nosta semmosia teemoja pintaan ja meidän juteltavaksi, mitä me ei edes oltu välttämättä itte tajuttu. Se selkeytti meidän ajatusmaailmaa hirveästi." (N 2)

Ammattilaisten vetämissä ryhmissä asiantuntijatiieto voidaan nähdä joskus kokemuksellisen tiedon kilpailijana. Uhkana on se, että ammattilaisvetoisissa ryhmissä vertaistuen keskeinen elementti, kokemuksellisuus, voi jäädä varjoon (Nylund 1999,

128–130.) Kun ryhmän ohjaajan johtamistyyli on demokraattinen, pääsevät molemmat näkökulmat esiin ryhmässä tasapuolisesti. Demokraattinen ryhmän ohjaaja rohkaisee ryhmän jäseniä osallistumaan monin eri tavoin ryhmän toimintaan. Demokraattinen ohjaaja voi kysyä ryhmän jäseniltä myös neuvoja ja antaa heidän osallistua ryhmän toimintaa koskevaan päätöksentekoon. (Dominelli 2012, 51.) Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän kohdalla molemmat tiedonlajit tulivat esiin sopivassa suhteessa. Ammattilaisilla ja vertaisilla nähtiin kuitenkin olleen omat roolit ja tehtävät.

"Kyllä minusta ... he ottivat sitte meidät, ei ihan vertaisiksi, mutta semmonen läheinen suhde siinä tuntui, että tuli." (N 5)

Ammattilaisten voi katsoa omalla toiminnallaan luoneen edellytykset vertaistuen syntymiselle Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmässä. Ryhmän ohjaajat järjestivät konkreettisen kohtaamispaikan ja -ajan sekä ohjasivat asiantuntemuksellaan keskustelun pysymään yhteistyövanhemmuuden ympärillä. Lisäksi ohjaajat ottivat oman demokraattisen ohjaustyyliinsä turvin ryhmäläiset avuksi luomaan ryhmän toimintaa.

7 Yhteistyövanhemmuutta rakentamassa

7.1 Yhteistyövanhemmuus piilossa

Kaikki haastateltavat saivat Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmästä välineitä yhteistyövanhemmuuden toteuttamiseksi. Kaikkia haastateltavia yhteisesti koskettava muutos oli asenteellinen: vertaistukiryhmästä etenkin ohjaajien toimesta saatu ymmärrys pari- ja vanhemmuussuhteen välisestä erosta sai haastateltavat ajattelemaan aikaisempaa myönteisemmin lastensa toisesta vanhemmasta ja näkemään toisen vanhemman lapselle erityisen tärkeänä henkilönä. Haastateltavat toki pitivät lapsen toista vanhempaa lapselle tärkeänä henkilönä jo ennen ryhmään osallistumista, mutta ryhmä sai haastateltavat hyväksymään paremmin toisen vanhemman läsnä olon lapsen elämässä vanhemmuus- ja puolisoroolien erottamisen kautta.

Vaikka ryhmästä saatiin välineitä asenteellisen muutoksen toteuttamiseksi, ei se heijastunut kaikkien haastateltavien kohdalla konkreettisesti yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa. Vähiten yhteistyötä toisen vanhemman kanssa oli ryhmän päättymisen jälkeen niillä kahdella haastateltavalla, joiden yhteistyö oli ollut hyvin hankalaa jo ennen ryhmän käynnistymistä. He eivät olleet käyttäneet ryhmästä saamiaan välineitä lainkaan yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa tai niiden käyttö oli hyvin vähäistä. Tämä johtui yksinkertaisesti siitä, etteivät nämä kaksi haastateltavaa olleet käytännössä juuri missään tekemisissä toisen vanhemman kanssa ennen ryhmää tai sen jälkeen. Mieshaastateltava kertoi, ettei hän ei soittale tai lähetä lainkaan viestejä lasten äidille. Naishaastateltavakaan ei soittale ja myös viestien lähetys lasten isälle on jäänyt viime aikoina pois.

"En mie oikeastaan (ole yhteydessä), että lasten isähän ei vastannu tekstiviesteihin, mutta kyllä se (ryhmä) niinkö patisti mua aina yrittään, vaikka olinhan mää aikasemminki yrittäny, ko oli nää pojan tapaamiset ja ne niinkö sillon alusa toimi, 2012 saakka ja tiesi elämää suunnitella, että ne kohtalaisen hyvin onnistu... Sitä tavallaan tiesi sen ja yritti, että ne välit ei katkea, enkä mie koskaan aatellu, että ne katkeais, että koska lasten isä sano, että poika on tärkeä..." (N 4)

Kaikki kuusi haastateltavaa ovat yhteishuoltajia. Huollon lisäksi he ovat tehneet toisen vanhemman kanssa elatus- ja tapaamissopimukset. Vanhempien välisen vuorovaikutuksen toimivuus on tyypillisesti yhteydessä parisuhteen päättyessä tehtyihin sopimuksiin. Osa vanhemmista pystyy tekemään erotilanteessa nopeasti toimivia lasta koskevia sopimuksia entisen puolisonsa kanssa, kun taas osalla sopimusten tekeminen kestää pitkään epäluottamuksen ja epäluulon vuoksi, eivätkä he saa välttämättä tehtyä lainkaan sellaisia sopimuksia, jotka toimisivat arjessa. Tehtyjen sopimusten noudattamatta jättäminen onkin yksi yleinen sopimisen muoto. (Kääriäinen 2009a, 66–67.) Kirjalliset sopimukset kertovat siis vain paperilla sen, miten lapsen asiat on järjestetty eron jälkeisessä tilanteessa; mikä on huoltomuoto, kenen luona lapsi on kirjoilla, miten lapsi tapaa etävanhempaa ja miten lapsen elatus on järjestetty. Sopimukset eivät kuitenkaan takaa sitä, että vanhemmat noudattavat niitä ja ovat todellisuudessa läsnä lapsen arjessa.

Näin on tilanne erityisesti naishaastateltavan kohdalla, sillä lapset eivät tapaa etäällä, mutta samassa kaupungissa asuvaa isäänsä juuri lainkaan. Tapaamisten ohelle kitkaa ovat aiheuttaneet elatusmaksut, joita lasten isä on jättänyt maksamatta ja joista on riideltä käreillä asti. Naishaastateltava tuli jätetyksi hyvin yllättäen, kun lasten isä ilmoitti yhtäkkiä muuttavansa asumaan naapurissa asuvan koko perheen tunteman naisen luokse. Edellinen sitaatti paljastaa, että haastateltavalta on löytynyt tapahtuneesta huolimatta halua yhteistyövanhemmuuteen, mihin lasten isä ei ole reagoinut. Naishaastateltava on pystynyt jatkamaan omaa elämäänsä ja hänen voi katsoa päässeen tunteiden tasolla erokriisin yli. Hän ei antanut omien jätetyksi tulemiseen liittyvien surun ja vihan tunteiden muodostua omalta osaltaan esteeksi yhteistyövanhemmuudelle (vrt. Jallinoja 2000, 162–165; Mykkänen-Hänninen 2009, 12; 14–15), vaan hyvin pian eron jälkeen hän yritti huolehtia lasten ja isän tapaamisista. Isän passiivisuus on kuitenkin saanut haastateltavan luopumaan myöhemmin yhteydenpidosta.

Kokemukset eron jälkeisestä vanhemmuudesta riippuvat siitä, kuinka kauan erosta on kulunut aikaa, millä tavoin ero on tapahtunut ja minkälainen tilanne on kokonaisuudessaan ollut perheessä ennen eroa. (Kääriäinen 2009a, 83.) Erosta toipuminen vie puolisoilta yksilöllisen ajan. Vaikka erossa aloitteelliset henkilöt selviävät erosta tyypillisesti nopeammin kuin eron passiiviset osapuolet (Kiiski 2011, 226), voi tilanne olla

myös niin päin, että lasten asioissa yhteistyökykyä löytyy enemmän jätetyltä osapuolelta kuten edellisen naishaastateltavan tilanne osoitti. Koska erolla merkittävät taloudelliset seuraamukset (esim. Airio 2010, 198; 209–210), aiheuttaa myös raha usein ristiriitoja eronneiden vanhempien välille. Elatusmaksuihin liittyvä maksuhaluttomuus on hyvin yleistä eron jälkeisessä tilanteessa. Käytännössä vanhemmat usein näyttävät ajattelevan, että he voivat vaihtaa lapsia rahaan tai rahaa lapsiin, jolloin lapsista tulee pahimmillaan kauppatavaraa, jota myydään ja ostetaan (Hokkanen 2005, 86–87.) Tämä on myös vastoin lakia, sillä huollolla ei ole suoraa laillista yhteyttä elatukseen, vaan elatusvastuun jakautuminen vanhempien kesken riippuu vanhempien elatuskyvystä (ElatusL 5.9.1975/704, 2§). Mieshaastateltava toi esiin vuosikausia kestäneen riittelyn lasten äidin kanssa, minkä seurauksena hän jätti entisen puolisonsa. Riitely lasten äidin kanssa on varjostanut haastateltavan elämää hyvin vahvasti myös eron jälkeen, eikä hän halua olla minkäänlaisessa yhteydessä lasten äidin kanssa. Mieshaastateltava on uusissa naimisissa ja on tunteiden tasolla päässyt erokriisin yli, mutta elatusmaksut ovat aiheuttaneet ilmiriidat hänen ja hänen entisen puolison välille, mistä johtuen he eivät ole puheväleissä lainkaan. Haastateltavan puheesta myös kuultaa läpi edellä mainittu vanhempien välinen kaupankäynti lapsista. Haastateltavan mukaan tosin äiti on se, jolle rahaa ratkaisee.

"En soita. En halua pahottaa päivääni... eli isä on olemassa raha-avun takia... Oisko se ollu helemi vai maaliskuu kun tehtiin elatussopimus ... Huhtikuun alusta hän sitte järjesti itteelleen ylikalliin vuokra-asunnon ja sitä sammaa rattaa jatkaa vielä tänä päivänäkin, että asutaan luksuksesa... aikasemmin hän perusteli kallista asuntoa sillä, että kaveripiiri ei muutu, mutta nyt ei kaveripiirillä ollu vaikutusta, kun löyty luksuskämppeä tuolta... Lapsissa näkyy selekeästi se, että ne haluaa olla yhä enemmän minun luona, koska kaverit on siellä ja mie oon sanonu, että saa tulla aina, koska haluaa... kun poika tuli mun luokse niin äitille ois käyny, että poika tullee mun luokse, kunhan mää vaan maksan täydet elatusmaksut... niin hälle ei ois käyny se, että poika asuu mun luona ja pienemmät elatustuet hänelle. No poika muutti sitte kokonaan minun luokse ja elatus-tuki loppui. Vanhin poika kyllä ymmärsi miksi, mutta kai se on sitte tärkeää, kun toimeentulo on, mitä on..." (M 1)

Kun vanhemmat eivät ole yhteydessä keskenään, voivat lapset joutua ottamaan vastuun tapaamisten käytännön toimivuudesta. Tällöin sopimuksilla on merkitystä, mutta ne eivät ole enää aikuisten välisiä, vaan ne muodostuvat lasten kanssa toimimisen ja

yhteydenpidon ylläpitämisen välineiksi. (Kääriäinen 2009a, 70.) Mieshaasteltava kertoi, että hän nimenomaan sopii tapaamisista suoraan äidin luona asuvien kouluikäisten lasten kanssa. Samalla tapaa isän luona asuva poika on itse yhteydessä äitiin. Tapaamiset lasten kanssa järjestyvät tällä tavoin, mutta vanhempien välisen kommunikaation puute on aiheuttanut sen, että tieto lasten asioista ei kulje vanhempien välillä lainkaan. Lapset toimivat ikään kuin viestinviejinä vanhempien välillä.

Yhteishuoltajuus on siinä, että lapsi kysyy, voiko tulla ja lapsi kysyy sen jälkeksi äitiltä, voiko hän mennä. Ja poika soittaa äitilleen, voiko hän tulla tai voinko mie käyä hake-massa... meillä lukee sopimuksissa, että lapset tulee halutessaan. Siellä kyllä lukee se-kin, että vanhemmat sopii tekstiviestitse, mutta emmie lähetä mitään viestejä, eikä hänkään lähetä... mää oon sanonukki, että meillä on näennäinen yhteishuoltajuus. Sieltä ei tuu mitään tietoa lasten lääkäriasioista tai muista... yhteistyötä vois olla, mut-ta puuttuu se yhteys, missä vois käyttää niitä elementtejä." (M 1)

Mieshaastateltava totesi yhteishuoltajuuden olevan heidän tilanteessaan näennäistä vanhempien ja lasten säännöllisistä tapaamisista huolimatta. Näennäiseksi voi luonnehtia myös naishaastateltavan ja hänen lastensa isän välistä suhdetta haastateltavan joistakin aikaisemmista lähestymisyryksistä riippumatta. Lasta koskevista virallisista sopimuksista huolimatta haastateltavilla ei heidän kertomansa mukaan ole minkäänlaista yhteyttä toiseen vanhempaan, eikä siten myöskään yhteistyövanhemmuutta. Toisaalta yksityiskohtaisetkaan sopimukset eivät toimi käytännössä, ellei vanhemmilla löydy joustavuutta ja aitoa halua sitoutua yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 18). Mieshaastateltavan sitaatit paljastavat, että hän oli hyvin jyrkkä suhtautumisessaan puhuessaan mahdollisesta yhteistyöstä lasten äidin kanssa. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän jälkeenkään hän ei halunnut ottaa suoraan yhteyttä lasten äitiin, koska äitikään ei ollut osoittanut yhteistyöhalukkuutta.

"Mää en taas lähe siihen, että mää vaan lähtisin tekemään näin, vaan jos toisella ei oo minkäänlaista halua tai ymmärrystä niihin asioihin niin se on parempi ettei oo missään tekemisissä. Itelle helepompi ja on varmasti sille toisellekki helepompi... Sehän siinä juuri on että kun toinen tietää omasta mielestään kaiken valamiiksi elikkä jos siellä ei oo sitä neutraalisuutta että pystyy olemaan nollalinijalla niin se on hankalaa." (M 1)

Haastateltavan mainitseman näennäisen vanhemmuuden voi ajatella vastaavan tutkimuskirjallisuudessa esiintyvien erillään olevan ja rinnakkaisen vanhemmuuden käsitteitä, joilla kuvataan usein eron jälkeistä vanhemmuutta. Erillään olevassa ja rinnakkaisessa vanhemmuudessa on kyse siitä, että molemmat vanhemmat toimivat tahoillaan vanhempina, mutta vanhempien välinen yhteistyö puuttuu. Äidit ja isät ylläpitävät tällöin erillisiä ja eristettyjä suhteita lapsiin. Lisäksi he kommunikoivat mahdollisimman vähän keskenään ja heidän välillään vallitsee sanaton sopimus toistensa elämään puutumattomuudesta. (Hokkanen 2005, 87–89; Kääriäinen 2009a, 88.) Erillään oleva ja rinnakkainen vanhemmuus luonnehtii tässä luvussa kuvaamani nais- ja mieshaastateltavan vanhemmuutta. Heidän kohdallaan yhteistyövanhemmuutta, jonka voi nähdä erillään olevan ja rinnakkaisen vanhemmuuden vastakohtana, ei ole johtuen sekä heistä itsestään, että lasten toisesta vanhemmasta. Yhteistyövanhemmuus on piilossa, eikä haastateltavilla ole edes keskusteluyhteyttä toiseen vanhempaan, mikä on yhteistyövanhemmuuden toteuttamisen lähtökohta. Naishaastateltavan kohdalla vanhemmuutta leimaa lisäksi yksinhuoltoon verrattavissa oleva vastuu lapsista, sillä lasten isän vanhemmuus toteutuu käytännön tasolla hyvin heikosti.

Eron jälkeen vanhemmat voivat huomata, etteivät he voi enää millään tavalla vaikuttaa entisen puolison vanhemmuuteen. Jokainen voi elää vain omaa vanhemmuuttaan ja vastaavasti toisen on vastattava omasta vanhemmuudestaan. (Kääriäinen 2009a, 91.) Yhteistyövanhemmuus onkin mahdotonta, jos vanhempi jää yksipuolisesti odottamaan lapsen toisen vanhemman muuttamista. Jokainen voi tehdä vain oman osansa. Kääriäisen (mt., 86–88) mukaan osalla vanhemmista vastuunotto itsenäisenä vanhempana voi lisääntyä eron jälkeen. Osalla taas vanhemmuudessa ei tapahdu isoja muutoksia eron jälkeen ja vanhempien vastuunjaot säilyvät niin kuin ennenkin. Parisuhteen aikaisten vanhemmuuteen liittyvien toimintatapojen muuttaminen vaatii aitoa halua ja kiinnostusta lasten elämästä sekä vanhempana olemisesta.

Vaikka haastateltavien ryhmään osallistuminen ei heijastunut yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa, ei se tarkoita sitä, etteikö ryhmään osallistumisella ole ollut heille mitään merkitystä. Päinvastoin myös nämä kaksi haastateltavaa kokivat ryhmän hyödylliseksi oman vanhemmuuden kannalta ja he saivat ryhmästä tukea oman vanhemmuutensa toteuttamiseksi. Merkityksellistä haastateltavien näkökulmasta oli se, että

he ovat pystyneet soveltamaan ryhmästä saatuja välineitä toimiessaan omien lastensa kanssa tai heidän kuullen ja nähden.

"... ei esim puhuta puhelimesta lasten kuullen ja haukuta, että se heijastuu sitte lapsiin, että he ei tiiä, pittääkö sitte asettua jommallekummalle puolelle. Tavallaan hoitaa sitte ne asiat niin, että ne lapset ei kuule... Se tavallaan vaan vahvistu se, ettei saa arvostella niin kovasti isää tai äitiä, kumminpäin sitte onkaan se tilanne, että pitää yrittää olla mahdollisimman neutraali ja tukeva ja määristä vaikka sitte, ko ne on ulukona leikkimässä tai näin, että ei niinkö puolustella asioita, mutta ei sillain, että lapselle tulis kauheen ristiriitanen ajatus, että voinko mie lähteäkkään, jos se isä teki silloin tällä lailla ja tuolla lailla." (N 4)

Naishaastateltavan kohdalla ryhmään osallistuminen näkyi konkreettisesti vuorovaikutukseen liittyvien välineiden käyttämisenä ja erityisesti siinä, miten hän puhui ryhmän jälkeen lasten isästä lasten kuullen ja heidän kanssaan. Mieshaastateltava puolestaan sai ryhmästä vahvistusta siihen, että on tärkeää huolehtia lapsen säännöllisistä tapaamisista äidin ja tämän sukulaisten kanssa ja hän myös toimi näin käytännössä.

7.2 Yhteistyövanhemmuuden juurilla

Neljän muun naishaastateltavan kohdalla yhteistyötä toisen vanhemman kanssa on edes jossakin määrin. He ovat yhteistyössä toisen vanhemman kanssa nimenomaan lapseen liittyvissä asioissa ja pystyvät sopimaan niistä keskenään. Haastateltavat ovat näin voineet ja myös halunneet soveltaa ryhmästä saamiaan välineitä yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa. Haastateltavilla on ollut yhteistyötä lastensa toisen vanhemman, näissä tapauksissa isän kanssa, jo ennen ryhmän alkamista, mutta ryhmään osallistuminen on vahvistanut haastateltavan henkilön puolelta yhteistyökykyä entisestään. Heidän kohdalla yhteishuolto ei siten ole näennäistä, vaan huoltomuoto näkyy muuallakin kuin paperilla sopimuksen muodossa.

"Kyllä niitä varmaan on pystynyt ihan sen takia, että kun tajus siellä ryhmässä jonku jutun, niin se oma ajatustapa automaattisesti muuttu ja se rupeas toimimaan erillä lailla, kun aikasemmin. Sieltähän se tulee se meän tapa toimia, että ensiksi ajattelee, sitte toimii, että kyllä se ihan varmasti niinkö vaikutti... Mehän käytiin siinä eroryhmässä aina teemoja ja se oli mulle aina semmonen helpottava ja itsevarmuutta antava tilanne, kun käytiin joku teema läpi ja sitten niinku, kun meille oli siitä puhuttu, niin sitte me päästiin juttelemaan siitä ja jos oli jotaki kysyttävää, sieltä tuli niinku vastauksia ja sitä tajus, että mää oon tehny oikein, että mulla ei oo ollu mitään kirjaa tai mitään, mutta silti mää oon tehny ihan oikein, että jes niin siitä tuli niinkö semmonen olo, että sitä niinkö uskalsi jatkaa sitä toimintaa." (N 2)

Sopimusten eläminen todeksi arjessa on joka tapauksessa haasteellista. Ne vanhemmat, jotka ymmärtävät sopimusten auttavan toimimaan järkevästi lapsen asioissa, pystyvät todennäköisemmin myös noudattamaan sopimuksia. Sopimusten noudattaminen edellyttää molemmilta vanhemmilta ymmärrystä lapsen oikeudesta molempiin vanhempiinsa. (Kääriäinen 2009a, 71.) Kaikki neljä naishaastateltavaa pystyivät omalta osaltaan huolehtimaan sopimusten noudattamisesta tulehtuneista suhteista ja eroon liittyvistä ristiriidoista huolimatta jo ennen ryhmään osallistumista. Koska haastateltavat ovat lähivanhempia, on sopimusten noudattaminen konkretisoitunut heidän osaltaan hyvin pitkälle lasten ja isän välisistä tapaamisista huolehtimiseen. Kun myös toinen vanhempi on ollut sitoutunut lasten tapaamisiin, toteutuivat tapaamiset jo ennen ryhmän alkua säännöllisesti. Virallisten tapaamissopimusten on nähty tuovan turvaa ja systemaattisuutta lasten arkeen. Rutiineista tulee usein erotilanteessa entistä tärkeämpiä sekä lapsille että aikuisille. Rutiinit helpottavat koko perheen elämää uuden tilanteen edessä. (Hokkanen 2005, 137–139.)

"Kyllä ne sopimukset sitte tuo vähä sitä turvaa... ei niistä tulis mitään ja sitte toisaalta on se, että kun tietää, että ne on, niin voi sitte ottaa yhteyttä jonnekki, jos tulee jotaki." (N 1)

Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmään osallistumisten tuki haastateltavien juridista vanhempuutta antaen haastateltaville varmuutta siitä, että he ovat toimineet oikein pitäessään huolta lasten ja isän välisistä tapaamisista sekä isän osallisuudesta muutoinkin lapsen arjessa. Ryhmästä saatu asenteellisen tason muutos eli entisen puolison näkeminen lapsen isän roolissa kulminoitui jaksamisena ja kyvykkyytenä pitää edelleen

yllä yhteyttä lapsen isään ja pitää hänet mukana lasten arjessa. Toisin sanoen haastateltavat sovelsivat ryhmästä saatua toimintakäytäntöihin liittyvää ymmärrystä lapsen ja toisen vanhemman tapaamisten merkityksestä. Yhteydenpito toiseen vanhempaan oli enemmän juuri lähivanhempina toimivien haastateltavien kontolla, eikä toinen vanhempi ollut yhtä hanakka pitämään yhteyttä. Tästä huolimatta haastateltavilta löytyi yhteistyöhalukkuutta lapsen edun nimissä ja ryhmä vahvisti tätä lapsen edun näkemisen merkitystä osaltaan. (ks. luku 6.3.)

"Kyllä sillä semmonen psyykkinen vaikutus oli..., että menneet on menneitä ja keskityt nyt vaan lapsiin... Niin sain itelleni niinkö paremman olon, että mie toimin sillä lailla eteenpäinkin, mutta aattelin niinkö vaan, että se on lapsen isä ja yritin vielä aktiivisemmin unohtaa kaikki, mitä on ollu... Yritin vaan olla tässä hetkessä, että se on lasten isä, vaikka kuinka hankala on, niin lasten asiat pittää hoitaa ja että minun vastuulla on ne tapaamiset, kun hän ei niitä hoija." (N 3)

Lapsen parhaan pohtiminen ja toteuttaminen estävät vanhempia vaatimasta sopimusten kirjaimellista noudattamista (Kääriäinen 2009a, 71). Tämän tyyppinen ajattelu tuli esiin myös haastateltavien puheessa. Vanhemmat olivat sopineet tapaamisista pääpiirteissään sopimuksissa, mutta niistä oltiin valmiita myös poikkeamaan esimerkiksi sen vuoksi, että lapset pääsevät toisen vanhemman lähellä asuvien lasten kavereiden syntymäpäiville. (6.3). Lisäksi yhden haastateltavan poika tapasi isäänsä lähes päivittäin koulun jälkeen. Haastateltavista löytyikin joustavuutta, joka tarkoitti myös sopimusta laajempia tapaamisia. Toisen haastateltavan lapset olivat noudattaneet vuoroasumisen periaatetta sen jälkeen, kun vanhemmat muuttivat erilleen. Vuoroasumisella tarkoitetaan sitä, että lapsi asuu vuorotellen suurin piirtein yhtä paljon kummankin vanhemman luona. Toimiva vuoroasuminen edellyttää, että vanhemmat kuuntelevat lapsensa tarpeita, tekevät yhteistyötä lasta koskevissa asioissa ja ettei vanhempien välillä ole suuria keskinäisiä ristiriitoja. (Linnavuori 2009, 145–148.) Pelkästään vuoroasumisjärjestelystä sopiminen vaatii vanhempien välistä vuorovaikutusta ja yhtämielisyyden lasten asumisratkaisusta. Haastateltavalta, jonka lapset ovat vuoroasumisjärjestelyssä, löytyikin erityisen paljon yhteistyökykyä ja -halukkuutta.

Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä heijastui siis käytännön yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa tapaamisten järjestämisen halukkuutena ja omana joustavana asenteena tapaamisista sovittaessa sekä vaatimuksena toisen vanhemman läsnä olosta lapsen arjessa. Lisäksi haastateltavat hyödynsivät ryhmästä saamiaan vuorovaikutusta koskevia välineitä yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa. Jo edempänä (6.1) on todettu, että vanhempien keskinäistä vuorovaikutusta koskevat välineet tarkoittavat kykyä pitää vuorovaikutuksen sisältö lapsen asioissa, kykyä käyttää neutraalia kieltä ja hyödyntää tekstiviestiä yhteydenpidon välineenä sekä kuunnella toista vanhempaa.

"Siinä on ehkä eniten sillä lailla, että mää oon yrittäny keskittyä keskustelemaan vaihtotilanteissa rauhallisesti lasten asioista ja tiedottamaan rauhallisesti lasten asioista... että lähinnä varmaan se informaatio..." (N 5)

Eron jälkeisen vanhemmuuden hoitaminen yhdessä edellyttää keskusteluyhteyttä toiseen vanhempaan. Yhteydenpito voi tuntua eron tunnekuohujen keskellä hankalalta, vaikka yhteistoiminnan välttämättömyyden pystyisikin perustelemaan itselleen. Yhteisen vanhemmuuden opetteleminen vaatii luovimista (Kääriäinen 2009a, 94), mikä tuli esiin myös haastatteluissa. Luoviminen on haastateltavien puheessa esimerkiksi sitä, ettei vaikeista asioista haluttu puhua toisen vanhemman kanssa lainkaan lasten kuullen tai, että asioista sovittiin sähköpostitse tai tekstiviesteillä. Vaikka ryhmästä saatiin välineitä vuorovaikutukseen, koettiin vuorovaikutus toisen vanhemman kanssa edelleen haastavaksi.

"Lasten kuullen puhutaan normaalista ja jos tietää, että on vaikeita asioita, että menee hermot, niin emmie alata niistä edes lasten kuullen puhumaan. Tosi paljon sieltä ryhmästä sai vahvistusta ja niinkö varmuutta omaan toimintaan.... ja kyllä se varmasti vaikutti siihen, että pysty hoitamaan niitä asioita paljjo järkevämmin, että ei alakanu niinkö höpöttään siinä turhista ja sitte tajus senkin, että ei sitä issää voi niinkö jättää kaikesta poiskaan, että pakkohan se on niinkö olla siinä lasten elämässä... sähköpostia laitetaan työaikana ja sitte soitellaan, että ei me lasten kuullen puhuta lasten asioista, että miten nyt millonki." (N 1)

Edellinen sitaatti sisältää haastateltavan oivalluksen siitä, että lasten isä tulee olemaan läsnä lasten elämässä erosta huolimatta. Vanhemmuuden jatkumisen oivaltaminen on eron jälkeen tärkeä havainto vanhemmille itselleen. Vanhemman ja lapsen välinen suhde kestää läpi elämän ja vanhemmat ovat läsnä lastensa elämässä myös silloin, kun he ovat aikuisia. Eronneet vanhemmat toivovat toisiaan, että eron myötä entisestä puolisoista pääsisi kokonaan eroon. Ne vanhemmat, jotka pystyvät hyväksymään toisen vanhemman roolin tärkeyden lapsen elämässä, pystyvät suhtautumaan toiseen vanhempaan ja yhteiseen vanhemmuuteen asiallisesti. Vanhemmuuden vääjäämättömyys, se, ettei lapsen toisesta vanhemmasta pääse lopullisesti eroon, on asia, joka tulee hyväksyä. Yhteisen vanhemmuuden toteuttaminen eron jälkeen edellyttää tietoista pohdintaa ja tilan sekä mahdollisuuksien antamista toiselle vanhemmalla. (mt., 93–95.)

Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmällä on siis ollut merkitystä haastateltavien vanhemmuuden kannalta ja neljän haastateltavan kohdalla ryhmään osallistuminen on heijastunut yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa. Voidaan todeta, että nämä neljä haastateltavaa ovat omalta osalta edistäneet yhteistyövanhemmuuden toteutumista. Koska jokainen vanhempi voi vastata vain omasta vanhemmuudestaan (mt., 91), ollaan vielä yhteistyövanhemmuuden juurilla. Aito yhteistyövanhemmuus edellyttää sitä, että molemmilta vanhemmilta löytyy yhteistyökykyä lapsen asioiden hoitamiseksi (Lastensuojelun keskusliitto 2011, 35).

7.3 Yhteistyövanhemmuus toiveissa

Ero sysää koko perheen muutostilaan. Arkiset käytännöt muuttuvan eron myötä konkreettisesti, kun esimerkiksi lasten kuljetukset päiväkotiin, kouluun tai harrastuksiin on mietittävä uudella tavalla. Samoin suhteet sukulaisiin ja ystäviin joutuvat käymistilaan. Lisäksi muutoksia tapahtuu tunnetasolla, kun lapset työstävät kaipaustaan poissaolevasta vanhemmasta ja aikuiset käyvät läpi parisuhteen päättymiseen liittyviä tunteita. Myös vanhemmuus muotoutuu uudelleen kaikkien muiden muutosten keskellä. Vanhemmuus tulee eron jälkeen erityisellä tavalla tiedostetuksi ja näkyviin. Vanhemmat

joutuvat ottamaan kantaa ja tekemään selväksi, mikä on heidän oma roolinsa lapsen vastuussa olevana kasvattajana. Omasta vanhemmuudesta tietoiseksi tuleminen ei riipu siitä, kuinka läheinen suhde vanhemmalla on lapseen, vaan vanhemmuuden näkyväksi tuleminen pakottaa kaikki vanhemmat muodostamaan siihen suhteen. (Kääriäinen 2009a, 82.)

Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä on auttanut haastateltavia työstämään muutoinkin eron myötä kirkastuvaa vanhemmuutta. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmässä on pohdittu vanhemmuutta erityisesti vanhempien keskinäisen yhteistyön, yhteistyövanhemmuuden, näkökulmasta. Haastatteluista kävi ilmi, että kaksi kuudesta haastateltavasta ei ole ollut ryhmän päättymisenkään jälkeen minkäänlaisessa tekemisissä lastensa toisen vanhemman kanssa. Loput neljä haastateltavaa ovat olleet yhteistyössä toisen vanhemman kanssa jo ennen ryhmään osallistumista, mutta ryhmä on vahvistanut yhteistyön toteutumista entisestään haastateltavien puolelta. Silti aitoon yhteistyövanhemmuuteen oli vielä matkaa myös heidän kohdallaan. Riippumatta siitä, oliko haastateltavalla ollut yhteistyötä lapsen toisen vanhemman kanssa vai ei, olivat haastateltavien toiveet yhteistyövanhemmuuden toteutumisesta hyvin samansuuntaisia; he toivoivat, että lasten asioista pystyttäisiin huolehtimaan ja sopimaan yhdessä toisen vanhemman kanssa. Tämä kertoo siitä, että ryhmä on vahvistanut haastateltavien tietoisuutta sekä omasta, että toisen vanhemmuudesta. Oma rooli vanhempana nähtiin aktiivisena, vastuullisena ja yhteistyökykyisenä ja samaa toivottiin myös toiselta vanhemmalta.

"Mie yritin esittää sitä että tehtäis sovusa asiat, eikä tarttis lapsia sotkia siihen millään lailla, mutta ei se käyny hänelle. Ja kun hän ei oo käyny ryhmässä niin hän ei oo saanu niitä työkaluja, mutta yksin niitä ei voi käyttää... pitäis saaha se toinen sinne (ryhmään)." (M 1)

Vaikka eroaminen voi olla yllättävää ja se herättää usein katkeruutta, pettymystä ja pahan olon tunteita, vanhemmat toivovat, että yhteistä vanhemmuutta pystyttäisiin jatkamaan eron jälkeen. Eron jälkeistä arkea eletessä vanhemmat miettivätkin, kuinka paljon he keskustelevat asioista keskenään ja, mitkä asiat he voivat päättää itsenäisesti. (mt., 95.) Erityisesti ne haastateltavat, joiden yhteistyövanhemmuus jo orasti,

olivat halukkaita syventämään yhteistyötä yhteistyövanhemmuuden suuntaan. Lasten asioista haluttiin keskustella rauhassa toisen vanhemman kanssa. Se, että toinen osapuoli ei vastannut yhteistyökutsuun, koettiin loukkaavana.

"No sen hän on sanonu viime kevväänä, kun melekein vuosi sitte keskusteltiin, kun mää sanoin, että voitaisko istahtaa alas ja puhua näistä lasten asioista, kun lapset ovat lomareissussa ja mun niinkö lähtökohta, en sanonu sitä ääneen, oli se, että ois katottu näitä lasten liikkumisia ja ehkä tulevan syksyn juttuja, niin sieltä tuli hyvin jyrkkä se, että minulla ei ole mitään ongelmaa, että sinä olet lasteni äiti käytännössä loppuelämäni, muttatta näitä vanhoja asioita en halua kaivella... hän on kokenu hyvin painostavaksi tämän minun keskusteluhaluuden..." (N 5)

Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä on yksi mahdollisuus kehittää erovanhemmuuteen kuuluvia yhteistyötaitoja. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toiminta-ajatuksen kuuluu kuitenkin se, että puoliset tai entiset puoliset eivät voi osallistua samaan ryhmään. Hyviä kokemuksia on saatu siitä, että molemmat vanhemmat osallistuvat ryhmään eri ajankohtina. (Mykkänen-Hänninen 2009, 13.) Myös useampi haastateltava uskoi, että Vanhemman neuvo -ryhmään osallistuminen olisi hyväksi lasten toiselle vanhemmalle ja sitä kautta keskinäiselle yhteistyölle. Haastateltavat ajattelivat, että ryhmän käytyään myös toinen vanhempi pystyisi olemaan yhteiskykyisempi ja toimimaan epäitsekämmmin.

"Toisaalta ois ollu hyvä, että se isäkin ois käyny tämän niinkö eri kerralla tämän saman. Se ois ollu ihan fiksu. Sekin ois ehkä ymmärtäny enempi... En tiiä, oisko osallistunu, jos puhuis ja en tiiä, onko käyny missään juttelemassa... Sen puolesta ei, mutta sittekö itte sai sieltä tosi hyviä vinkkejä, miten hoitaa näitä, mutta että se, että jos toinenki ois käyny niin se tajuais kattoo sitä omaa käyttäytymistä, kun meillä on kuitenkin nyt ollu vähä se, että se on tehny päätöksen ja kaikki, mitä se sanoo, niin pittää tehdä, mutta ei millään pahalla. Ehkä seki ois sitte vähä osannu ajatella toisten kantaa, jos ois käyny tämän." (N 1)

Kaiken kaikkiaan haastateltavat olivat itse hyvin yhteistyöhaluisia suhteessa lastensa toiseen vanhempaan. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmästä onkin saatu välineitä

nimenomaan oman vanhemmuuden ja yhteistyökyyvyn vahvistamiseksi. Toisen vanhemman osalta yhteistyövanhemmuus voi olla vain toiveissa.

"Just tää, että kun sen täytyy tulla sieltä omasta ittestä, että haluaako käsitellä näitä asioita, että se on hyvä, että edes toinen tulee. Tietenki se ois hyvä juttu, että molemmat sen kävis jossain vaiheessa, koska se kuitenkin niinkö kasvattaa ihmistä ihmisenä, vanhempana hyvin palijo." (N 2)

Yhteistyötoiveista huolimatta haastateltavat tiedostivat, että yhteistyöhalukkuuden ja halun pohtia vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä syvällisemmin, täytyy lähteä ihmisestä itsestään. Keinot vaikuttaa toisen vanhemmuuteen ovat hyvin rajalliset ja jokainen pystyy vastaamaan itse vain omasta vanhemmuudestaan (Kääriäinen 2009a, 91).

8 Pohdinta

Tämä pro gradu -tutkielma antoi minulle tilaisuuden kuulla kokemuksia eron jälkeisestä vanhemmuudesta - aihepiiristä, joka minua on kiinnostanut ensimmäisestä työssäoppimisjaksosta lähtien, jolloin toimin itse ohjaajana vanhempiensa eron kokeneille nuorille suunnatussa vertaistukiryhmässä. Nuorten eroryhmää ohjattaessa vakuutuin siitä, että myös eron jälkeinen vanhemmuus vaatii vahvistamista. Tätä varten on Rovaniemen kaupungissa kehitetty perinteisten eropalveluiden rinnalle ryhmämuotoisia eropalveluita, joihin myös eronneille vanhemmille suunnattu Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä kuuluu. Olen antanut tässä tutkimuksessa äänen kuudelle eronneelle Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmään osallistuneelle vanhemmalle. Heitä haastatellaan olen päässyt tutkimaan sitä, mitä apua he ovat saaneet ryhmästä yhteistyön vahvistamiseksi toisen vanhemman kanssa. Lisäksi olen selvittänyt sitä, miten he ovat konkreettisesti soveltaneet ryhmässä oppimiaan asioita yhteistyöhön lapsen toisen vanhemman kanssa.

Ero on ollut merkittävä kriisi haastattelemini henkilöiden elämässä. Ero on kuormittanut heitä tunnetasolla, mutta myös taloudellisesti. Lisäksi ero on laittanut sosiaaliset suhteet käymistilaan. Eron jälkeen suhteet ja suhtautuminen toiseen vanhempaan ja hänen sukulaisiinsa ovat muuttuneet. Haastateltavien kohdalla erolla on ollut erityisen suuri merkitys oman vanhemmuuden näkökulmasta. Eron myötä on jouduttu luopumaan vanhemmuudesta, jonka pelisäännöistä oli voitu aikaisemmin neuvotella toisen vanhemman kanssa saman katon alla. Haastateltavat ovat kokeneet eron jälkeiseen vanhemmuuteen liittyvät haasteet niin suurina, että he ovat hakeneet ulkopuolista apua tilanteeseen. Ensimmäinen virallinen askel avun hakemisessa oli lasta koskevien sopimusten laatiminen viranomaisen luona. Haastateltavat kykenivät erokriisin keskellä järjestämään lasten asiat toisen vanhemman kanssa ainakin juridisella tasolla sopimalla virallisesti lasten asumisesta, huollosta ja elatuksesta.

Haastateltavien kohdalla juridinen yhteishuoltajuus ja lasta koskevat viralliset sopimukset eivät taanneet sujuvaa yhteistyötä toisen vanhemman kanssa eron jälkeen. Juridisen vanhemmuuden merkityksettömyys ja yhteistyön puute sekä ristiriidat toisen vanhemman kanssa saivatkin haastateltavat kaipaamaan toisenlaista vertaisuuteen

pohjautuvaa psykososiaalista tukea vanhemmuutensa vahvistamiseksi. Vertaisuuteen pohjautuvaa tukea he saivat osallistumalla Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmään, jonka tähtää vanhempien yhteistyön, yhteistyövanhemmuuden vahvistamiseen. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmässä on vertaistukiryhmille ominaiseen tapaan kyse suljetusta säännöllisesti kokoontuvasta ryhmästä, jossa yhteisen elämäntilanteen eli lapsiperheen eron kokeneet haastateltavat osallistuvat heitä varten etukäteen suunniteltuihin toimenpiteisiin ja harjoitteisiin, joiden tavoitteena oli pohtia omaa ja yhteistä vanhemmuutta erityisesti lapsen tarpeiden huomioimisen näkökulmasta. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä on ammattilaisvetoinen ryhmä, jossa yhdistyvät sekä kokemuksellinen että professionaalinen tieto.

Vertaistukiryhmässä koetaan yhteenkuuluvuutta ja opitaan yhdessä. Vertaistukiryhmän jäsenet jakavat omia kokemuksiaan muiden käyttöön ja toisaalta oivaltavat toisten kokemusten kautta uusia asioita omasta tilanteestaan. Ryhmissä työskennellään yhdessä ja pyritään kehittämään itseä ja omia toimintatapoja. Haastateltavat arvostivat professionaalista tietoa ja pitivät viranomaisten läsnäoloa ryhmässä välttämättömänä ryhmän käytännön toimivuuden kannalta. Ohjaajina toimivat asiantuntijat mahdollistivat omalla demokraattisella johtamistyyllillään sen, että kokemuksille jäi riittävä tila ryhmässä ja että oppiminen kietoutui yhtä lailla molempien elementtien, asiantuntijuuden ja kokemuksellisuuden varaan.

Ryhmässä tapahtuneesta oppimisesta on osoituksena se, että ryhmä on ensiksikin saanut haasteltavissa aikaan asenteellisen tason muutoksen, jonka seurauksena toinen vanhempi on pystytty eron jälkeen näkemään vanhemman roolissa entisen puolison roolin sijaan. Tähän liittyvä ymmärrys parisuhteen päättymisestä ja vanhemmuuden jatkumisesta elinikäisenä on auttanut haastateltavia ymmärtämään toisen vanhemman merkityksen lapsen elämässä. Ryhmästä saadut asenteellisen tason välineet koskivat paitsi suhtautumista lapsen toiseen vanhempaan, myös suhtautumista omaan vanhemmuuteen. Ryhmän koettiin antaneen itsevarmuutta ja vahvistaneen uskoa omaan vanhemmuuteen sekä omiin toimintatapoihin.

Lisäksi haastateltavat ovat saaneet ryhmästä välineitä vuorovaikutukseen. Vuorovaikutuksen osalta ryhmästä oli saatu eniten välineitä omaan viestintään eli siihen, mitä ja miten puhua sekä olla yhteydessä toiseen vanhempaan. Konkreettisia vinkkejä vuoro-

vaikutukseen olivat toisesta vanhemmasta puhuminen isänä tai äitinä exän sijaan ja nollatoleranssi pahan puhumisessa toisesta vanhemmasta lapsen kuullen sekä vuorovaikutuksen sisällöllinen pitäminen lapsen asioissa, neutraali kielenkäyttö ja tekstiviestin hyödyntäminen yhteydenpitovälineenä. Lisäksi muutama haastateltava korosti kuuntelemisen taidon oppimista ja sitä, ettei oleteta tietävänsä etukäteen kaikkea, mitä lasten toiselle vanhemmalla on sanottavana. Asenteellisen tason muutosten ja vuorovaikutukseen liittyvien välineiden ohella ryhmästä opittiin yhteistyövanhemmuutta edistäviä toimintakäytäntöjä sekä saatiin vertaistukea muilta samassa tilanteessa olevilta vanhemmilta. Toimintakäytäntöihin liittyvissä välineissä on kyse ymmärryksestä pitää huolta lapsen ja toisen vanhemman välisistä tapaamisista sekä suhtautua niihin joustavasti sekä halusta mahdollistaa toisen vanhemman ja hänen sukulaistensa tiivis läsnä olo lapsen arjessa. Vertaistuki välineenä toteutui sekä ryhmän toiminnan aikana että sen jälkeen, kun jotkut haastateltavat jatkoivat kokoontumisia omaehtoisesti.

Se, miten ryhmästä saatuja välineitä on hyödynnetty käytännössä, on kuitenkin kokonaan toinen kysymys. Tutkimus osoitti, että heikoiten ryhmästä saatuja välineitä pystyivät hyödyntämään ne haastateltavat, joiden yhteistyö toisen vanhemman kanssa kaipasi kaikista kipeimmin kohennusta. He eivät pystyneet hyödyntämään ryhmästä saamiaan välineitä juuri lainkaan yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa, koska yhteistyötä ei ollut ennen ryhmää, eikä myöskään sen jälkeen. Heidän kohdallaan yhteistyövanhemmuus oli piilossa yhteistyösuhteen puuttuessa. Parhaiten ryhmästä saatuja välineitä pystyivät hyödyntämään haastateltavat, jotka olivat jo ennen ryhmää olleet edes jonkinlaisessa yhteistyössä toisen vanhemman kanssa. Heidän kohdallaan ryhmään osallistuminen vahvisti haasteltavan henkilön puolelta yhteistyökykyä entisestään. Kaikille haastateltaville oli yhteistä se, että he toivoivat tiiviimpää yhteistyötä toisen vanhemman kanssa. Tämä kertoo siitä, että yhteistyövanhemmuus oli vasta alkutekijöissä niidenkin vanhempien osalta, joilla oli yhteistyötä toisen vanhemman kanssa. Yhteistyövanhemmuus oli kaikkien haastateltavien toiveissa.

Ryhmästä siis saatiin välineitä yhteistyövanhemmuuden edistämiseksi, mutta se ei välttämättä heijastunut konkreettisesti yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa. Tieto siitä, että parhaiten ryhmästä saamiaan välineitä pystyivät hyödyntämään ne haastateltavat, joilla oli yhteistyötä jo ennen ryhmän alkamista, herättää pohtimaan, olisiko tuo yhteistyö syventynyt heidän kohdallaan myös ilman ryhmää ajan kuluessa ja ero-

kriisin jäädessä osaksi molempien vanhempien elämänhistoriaa. Se, etteivät ne vanhemmat, jotka tarvitsivat kipeimmin apua yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa, saaneet sitä ryhmästä, herättää huolta. Samalla tulee räikeästi esille se, ettei ryhmään osallistuminen takaa yhteistyövanhemmuutta tai ylipäättänsä minkäänlaista yhteistyötä vanhempien välille, elleivät molemmat vanhemmat siihen sitoudu. Haastattelemani henkilöt olivat ainakin omasta mielestään niitä, jotka jo ennen ryhmään osallistumista olivat vanhemmuudessaan huomattavasti toista osapuolta aktiivisempia ja yhteistyökykyisempiä. Tämä saa miettimään, hakeutuvatko ryhmään sellaiset henkilöt, jolla on jo ennestään kohtuullisen hyvät vuorovaikutus- ja neuvottelutaidot. Jäävätkö ne, jotka todella tarvitsisivat apua vanhemmuutta koskevien yhteistyökykyjensä vahvistamiseksi, ryhmien ulkopuolelle?

Riippumatta siitä, miten haastateltava on voinut soveltaa ryhmästä saamiaan välineitä yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa, on ryhmä ollut haastateltavan näkökulmasta vähintäänkin hänen omaa vanhemmuutta tukeva tekijä. Ryhmään osallistuminen on tuonut itsevarmuutta omaan vanhemmuuteen ja heijastunut tätä kautta omiin lapsiin. Haastateltavien osallistuminen ryhmään ja heidän siitä saamansa tuki sekä välineet oman vanhemmuuden vahvistamiseksi kertovat siitä, että Vanhemman neuvo - vertaistukiryhmälle on tarvetta osana muita eropalveluita ja ammatillista toimintaa. Haastateltavat ovat saaneet vertaisuuteen pohjautuvasta ryhmästä sellaista tukea, jota pelkästään ammatillisuuteen nojaava virallinen järjestelmä ei ole pystynyt heille tarjoamaan. Ryhmä on ollut haastateltaville merkittävä sosiaalisen tuen toteutumisen muoto; yksi areena ja tukimuoto, jota he ovat hyödyntäneet perinteisten eropalveluiden ja ystäviltään saadun tuen rinnalla haastavassa elämäntilanteessa. Ryhmä on ollut interventio ja toiminut muutosmekanismina omaa vanhemmuutta kehitettäessä. Perinteisiin eropalveluihin ja ystäviltä saatuun tukeen nähden ryhmässä on ollut erityisen merkittävää samassa tilanteessa olevien vertaisten kohtaaminen. Ryhmässä on saanut apua muilta eronneilta vanhemmilta ja on voinut myös itse auttaa muita. Vertaistuki on ollut joidenkin kohdalla niin merkittävää, että se on jatkunut spontaanina yhteydenpitona ryhmän jälkeen.

Haastattelut saivat minut vakuuttuneeksi siitä, että vertaistukiryhmän tarjoaminen uutena palvelumuotona eronneille vanhemmille on onnistunut ratkaisu. Erotilanteessa kaivataan tukea ja keskustelukumppaneita. Tämän osoittivat myös haastattelut. Yllä-

tyin siitä, kuinka helppoa haastateltavien rekrytoiminen oli. Vain yksi haastateltava kieltäytyi haastattelukutsusta. Paitsi että haastateltavat olivat innokkaita osallistumaan haastatteluun, he olivat myös hyvin puheliaita vaikean aiheen ympärillä ja halukkaita kertomaan omasta erostaan. Haastattelutilanne on ollut haastateltavien näkökulmasta ryhmän ohella yksi areena lisää puhua luottamuksellisesti omasta tilanteestaan ja kokemuksistaan vieraille ihmiselle.

Tutkimuksen lopuksi on hyvä palata tutkimuksen alkuun ja muistuttaa siitä, mitä toteisin jo alussa; tutkimuksessa kuullut kuuden vanhemman kokemukset eivät kuvaa aukottomasti Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän toimintaa, vaan ne ovat nimenomaan haastattelemini henkilöiden ajatuksia ryhmästä ja omasta vanhemmuudestaan. Niitä yleistämättä uskallan kuitenkin todeta, että tämä tutkimus on aineiston pienuudesta huolimatta merkityksellinen suhteutettuna vanhemmuuden tutkimuksen kenttään ja sen sisällä tehtyyn eron jälkeistä vanhemmuutta sekä erityisesti vertaistuen merkitystä koskevaan tutkimukseen. Aihepiiriä on tutkittu hyvin vähän ja lähinnä yhden projektin puitteissa. Tämä tutkimus osaltaan vahvistaa Neuvo -projektissa kehitetyn ja tutkitun tuotteen, Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän olemassa olon merkitystä osana ammatillista toimintaa, mutta toisaalta herättää kysymyksiä ryhmään osallistuvien henkilöiden taustasta ja ryhmän merkityksestä sen tavoitteisiin nähden. Joidenkin kohdalla vertaistukiryhmä on vahvistanut käytännössä yhteistyövanhemmuutta. Toisten kohdalla ryhmän merkitys on ulottunut vain omaan vanhemmuuteen ja ryhmän merkitys on ollut pikemminkin terapeutin kuin käytännöllinen. Jatkossa on hyödyllistä tutkia sitä, miten ne eronneet vanhemmat, joista molemmat ovat osallistuneet ryhmään, ovat kokeneet ryhmän merkityksen yhteistyövanhemmuuden käytännön toteutuksen näkökulmasta. Jos havaitaan, että molempien vanhempien ryhmään osallistuminen on edesauttanut merkittävästi yhteistyövanhemmuuden toteutumista, kyseenalaistuu ryhmän toiminnan mielekkyys sen tavoitteisiin nähden vain toisen vanhemman osallistuessa ryhmään.

Tämä tutkimus on osoittanut, että Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä on ollut haastateltavien kohdalla onnistunut palvelu keskusteluareenana ja sosiaalisen tuen toteutumisen muotona. Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmä ei ole kuitenkaan täyttänyt kaikkien kohdalla tavoitetta yhteistyövanhemmuuden edistämisestä. Viesti, jonka haluaisin välittää tämän tutkimuksen pohjalta Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän

ohjaajille ja toteuttajaorganisaatioiden eli Rovaniemen kaupungin perhesosiaalityön yksikön ja perheneuvolan sekä Lapin ensi- ja turvakodin työntekijöille on se, että kokemukset ryhmästä olivat kaiken kaikkiaan todella myönteisiä. Haastateltavat ovat saaneet ryhmästä keskusteluapua ja vertaistukea sekä välineitä yhteistyövanhemmuuden edistämiseen, mutta ryhmällä ei ole ollut kovin suurta käytännön merkitystä vanhempien yhteistyön kannalta, mikä on ryhmän tavoite. Kuten aikaisemmin on todettu, jokainen voi vastata vain omasta vanhemmuudestaan ja näin ollen myös sen kehittämisestä. Vanhemmuuteen tai ryhmään ei voi pakottaa, mutta tämä ei estä ryhmän parissa työskenteleviä työntekijöitä tarjoamasta ryhmää erityisesti sellaisille vanhemmille, joilla yhteistyövanhemmuus ei ole toiveissa tai se on piilossa. Valittaessa ryhmään henkilöitä, on hyvä kiinnittää huomiota siihen, minkälaiset kyvyt omaavia vanhempia ryhmään osallistuu. Suotavaa on, että molemmat vanhemmat osallistuvat ryhmään eri ajankohtina. Ryhmän toiminnan juurtumisen eteen on syytä panostaa edelleen. Ryhmästä tiedottamista tulee lisätä ja systematisoida sekä asiakkaita rohkaisemaan osallistumaan ryhmään. Kun molemmat vanhemmat saavat välineitä yhteistyövanhemmuuden edistämiseen ja sitoutuvat yhteistyöhön lapsen asioissa, voidaan yhteistyövanhemmuuden juurilta edetä kohti aitoa yhteistyövanhemmuutta.

LIITE 1. Haastattelurunko

1 Taustatiedot

Erilleen muuttamisen ajankohta?

Alaikäisten lasten lukumäärä?

Lähi-/etävanhempi?

Huoltomuoto?

Huollon/tapaamisten käytännön toteutus?

2 Eron jälkeinen vanhemmuus ennen ryhmään osallistumista

Miten kuvailisit omaa eron jälkeistä vanhemmuutta ennen ryhmään osallistumista?

Miten yhteistyö lapsen asioissa sujui toisen vanhemman kanssa ennen ryhmään osallistumista?

Millaiset asiat ovat vaikeuttaneet yhteistyötä toisen vanhemman kanssa ennen ryhmään osallistumista?

3 Ryhmän anti ja merkitys yhteistyövanhemmuuden toteuttamisen kannalta

Minkälaista apua sait ryhmästä yhteistyön vahvistamiseksi/rakentamiseksi toisen vanhemman kanssa? (esim. vuorovaikutus, suhtautuminen toiseen vanhempaan)

Kokemukset vertaistuesta ja asiantuntijuudesta ryhmässä?

Miten ryhmään osallistuminen näkyi konkreettisesti yhteistyössä toisen vanhemman kanssa?

Oletko soveltanut ryhmästä oppimiasi asioita yhteistyöhön toisen vanhemman kanssa?
Miten?

LIITE 2. Tiedot haastateltavista.

Sukupuoli	Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmään osallistuminen	Alaikäisten lasten lukumäärä	Huoltomuoto	Lasten asuminen
Mies	2013	3	Yhteishuolto	Lähivanhempi /etävanhempi
Nainen	2013	2	Yhteishuolto	Lähivanhempi
Nainen	2013	2	Yhteishuolto	Lähivanhempi
Nainen	2012	2	Yhteishuolto	Lähivanhempi
Nainen	2012	2	Yhteishuolto	Lähivanhempi
Nainen	2012	3	Yhteishuolto	Lähivanhempi

Lähteet

- Airio, Ilpo 2010: Avioero suomalaiseen tapaan. Lähivanhemman ja lasten taloudellinen selviäminen avioerosta. Teoksessa Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.): Perhepiirissä. Kelan tutkimusosasto, Helsinki, 196–214.
- AL 13.6.1929/234. Avioliittolaki.
- Avomaa, Pentti 2008: Eroajan ABC. Pentti Avomaa ja Minerva Kustannus Oy, Helsinki/Jyväskylä.
- Broberg, Mari & Hakovirta, Mia: Isät ja lasten hyvinvointi eron jälkeen. Teoksessa Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.): Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto/Neuvo -projekti, Helsinki, 123–144.
- Castren, Anna-Maija 2009a: Mitä erosta seuraa? Eron vaikutus perheen sosiaalisiin suhteisiin. Teoksessa Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.): Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto/Neuvo -projekti, Helsinki, 18–35.
- Castren, Anna-Maija 2009b: Onko perhettä eron jälkeen. Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Gaudeamus, Helsinki.
- Castren, Anna-Maija 2008: Päätyykö sukulaisuus? Verkostonäkökulma perhe- ja sukulaisuussuhteisiin eron jälkeen. Teoksessa Sevon, Eija & Silen, Marianne (toim.): Perhesuhteet puntarissa. Gaudeamus, Helsinki, 233–256.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto 2007: Tutkijan arkipäivän etiikka. Vastapaino, Tampere.
- Dominelli, Lena 2012: Group Work: A Critical Addition to the Social Work Repertoire. Teoksessa Glisson, Charles A, Dulmus, Catherine N. & Sowers, Karen M. (toim.): Social Work Practice with Groups, Communities, and Organizations: Evidence-Based Assessments and Interventions. John Wiley & Sons, New Jersey, 41–56.
- ElatusL 5.9.1975/704. Laki lapsen elatuksesta.
- Eläkeliitto 2014. Eläkeliiton internetsivusto.
<http://www.elakeliitto.fi/toiminta/sosiaalinen+palvelutoiminta/erosta+eheaksi/>
 Viitattu 3.1.2014.
- Ensi- ja turvakotien liitto 2014.
<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/neuvokeskus2/koulutukset/neuvokeskuksen-kehittamistyo/>
 Viitattu 3.1.2014.
- Eskola, Jari 2007: 6–8? (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.): Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki, 32–46.

- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010: Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Meidän valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus, Jyväskylä, 26–44.
- Eskola, Jari & Juha Suoranta (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.
- Gottberg, Eva 2011: Perhesuhteet ja lainsäädäntö. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Yksityisoikeuden sarja A:129. Turun yliopisto. Painosala ma Oy, Turku.
- Hallitusohjelma 2011: Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. Valtioneuvoston kanslia 22.6.2011.
<http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf> Viitattu 2.1.2014.
- Hepworth, Dean H. 2010: Forming and Assessing Social Work Groups. Teoksessa Hepworth, Dean H., Rooney, Ronald H., Dewberry Rooney Glenda, Strom-Gottfried, Kimberly & Larsen, JoAnn: Direct Social Work Practice. Theory and Skills. Brooks/Cole, USA.
- HeTil 22.4.1999/523. Henkilötietolaki.
- Hirsjärvi, Sirkka (1997): Aineiston hankinta, analyysi ja johtopäätökset. Teoksessa Hirsjärvi, Sirkka, Pirkko Remes & Paula Sajavaara: Tutki ja kirjoita. TammerPaino Oy, Tampere, 176–222.
- Hokkanen, Tiina 2005: Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Holm, Jaana, Huuskonen, Päivi, Jyrkämä, Oili, Karnell, Sonja, Laimio, Anne, Lehtinen, Ilona, Myllymaa, Tapio & Vahtivaara, Julia-Maarie 2010: Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö ASPA.
http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf
Viitattu 22.1.2014.
- HTL 8.4.1983/361. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.
- Hyväri, Susanna 2005: Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.): Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino, Tampere, 214–235.
- Jallinoja, Riitta 2000: Perheen aika. Otava, Helsinki.
- Julkunen, Raija 2001: Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Vastapaino, Tampere.
- Jyrkämä, Oili 2010: Vertaistukiryhmä käyntiin! Teoksessa Holm, Jaana, Huuskonen, Päivi, Jyrkämä, Oili, Karnell, Sonja, Laimio, Anne, Lehtinen, Ilona, Myllymaa, Tapio & Vahtivaara, Julia-Maarie: Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusää-

tiö ASPA. http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf
Viitattu 22.1.2014.

- Kiiski, Jouko 2011: Suomalainen avioero 2000-luvun alussa. Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään? Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 15, Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.
- Kinnunen, Petri 1999: Sosiaalinen tuki ja kolmas sektori. Teoksessa Hokkanen, Liisa, Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Martti (toim.): Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 102–114.
- Koiso-Kanttila, Heikki 2009a: Neuvo -projektin viisi kehittämisen vuotta. Teoksessa Koiso-Kanttila, Heikki, Hietanen, Päivi, Lahtiharju, Virpi, Mykkänen-Hänninen, Riitta, Koskela, Riikka, Kokko, Ilona, Frisk, Salla, Kääriäinen, Aino & Anttila, Markus: Erossa Neuvon keksii. Neuvo -projekti tukemassa eronneita vanhempia vuosina 2005–2009. Lastensuojelun keskusliitto, Neuvo -projekti, Helsinki, 19–46.
- Koiso-Kanttila, Heikki 2009b: Esipuhe. Teoksessa Mykkänen-Hänninen, Riitta & Kääriäinen, Aino: Vertaisuus ja vertaistuki eroauttamisessa. Lastensuojelun keskusliitto, Neuvo -projekti, Helsinki, 3.
- Koiso-Kanttila, Heikki, Hietanen, Päivi, Lahtiharju, Virpi, Mykkänen-Hänninen, Riitta, Koskela, Riikka, Kokko, Ilona, Frisk, Salla, Kääriäinen, Aino & Anttila, Markus 2009: Erossa Neuvon keksii. Neuvo -projekti tukemassa eronneita vanhempia vuosina 2005–2009. Lastensuojelun keskusliitto, Neuvo -projekti, Helsinki.
- Kontula, Osmo 2013: Perhebarometri 2013. Yhdessä vai erikseen? Tutkimus suomalaisten parisuhteiden vahvuuksista, ristiriidoista ja eron syistä. Katsauksia E 47/2013. Väestöliitto ry, Helsinki.
- Kurland, Roselle & Salmon, Robert 2005: Group Work vs. Casework in a Group: Principles and Implications for Teaching and Practice.
http://www.olc.edu/local_links/socialwork/OnlineLibrary/Kurland%20&%20Salmon,%202005-1991,%20Groupwork%20vs.%20casework%20in%20groups.pdf
Viitattu 1.12.2012.
- Kuula, Arja 2011: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino, Tampere.
- Kääriäinen, Aino 2009a: Ero haastaa vanhemmuuden. Lastensuojelun keskusliitto, Neuvo -projekti, Helsinki.
- Kääriäinen, Aino 2009b: Vertaistukijana erossa - dialogisen kohtaamisen mahdollisuudet. Teoksessa Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.): Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto, Neuvo -projekti, 254–282.
- Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo 2009: Ero, vanhemmuus eron jälkeen ja eroauttaminen tutkimuskohteina. Teoksessa Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.): Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto, Neuvo -projekti, Helsinki, 11–16.

- Kääriäinen, Aino 2008: Lasten auttaminen vanhempien erotessa. Teoksessa Niemelä, Sirkku & Kääriäinen, Aino: Millan isä ja äiti eroavat - miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry, 36–49.
- Lastensuojelun keskusliitto 2014.
<http://www.lskl.fi/kehittaa/neuvokeskus-projekti> Viitattu 3.1.2014.
- Lastensuojelun keskusliitto 2011: Vanhemman opas. Tietoa ja tukea lapsiperheen eroon. Lastensuojelun keskusliitto, Neuvo -projekti, Helsinki.
- Lehtonen, Heikki 1996: Sosiaalipolitiikka moraalitaloutena. Gaudeamus, Tampere.
- LiberaMente Oy 2014. <http://liberamente.fi/palvelut/eroryhmat> Viitattu 25.1.2014
- Linnavuori, Hannariikka 2009: Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Teoksessa Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.): Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto/Neuvo -projekti, Helsinki, 145–171.
- Miessakit ry 2014.
http://www.miessakit.fi/fi/toimintamuodot/erosta_ellosa/eroryhmat
 Viitattu 25.1.2014
- Mäkinen, Olli 2006: Tutkimusetiikan ABC. Tammi, Helsinki.
- Mikkonen, Irja 1996: Sairastuneiden vertaisryhmät ja terveydenhuollon ammattilaiset. Teoksessa Matthies, Aila-Leena, Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne (toim.): Välittävät verkostot. Vastapaino, Tampere, 217–225.
- Mullender, Audrey & Ward, Dave 1991: Self-Directed Groupwork. Users Take Action for Empowerment. Groupwork Series. Whiting & Birch, London.
- Mykkänen-Hänninen, Riitta 2009: Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän ohjaajan käsikirja. Lastensuojelun keskusliitto/Neuvo -projekti, Helsinki.
- Mykkänen-Hänninen, Riitta & Kääriäinen, Aino 2009: Vertaisuus ja vertaistuki eroauttamisessa. Lastensuojelun keskusliitto/Neuvo -projekti, Helsinki.
- Narumo, Reija 2010: Ammatillisesti ohjatut vertaistukiryhmät kriisistä selviytymisen tukena. Teoksessa Narumo, Reija, Mäenpää, Elina, Lehtonen, Elisa, Moilasheimo, Tapio, Terävä, Mika, Djupsund, Camilla & Jalava, Janne: Kyllä me yhdessä selvitään. Voimauttavaa vertaistukea kriisitilanteessa. Suomen mielenterveysseura, varhaiskuntoutus, 7–13.
http://www.mielenterveysseura.fi/files/655/Kylla_me_yhdessa_selvitaan.pdf
 Viitattu 2.1.2014.
- Niemelä, Sirkku 2008: Taikurikin saa voimansa yleisöltään - lapsen auttaminen vanhempien erossa. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry, Helsinki, 60–67.
- Nurmela, Marja Leena 2013: sähköpostiviesti 7.11.2013, 4.11.2013, 29.10.2013 ja 26.10.2013.
- Nurmela, Marja Leena 2012: 3.1.2011–31.7.2012 Perhekeskeistä ja ryhmämuotoista tukea kouluikäisille. Loppuraportti. TUKEVA 2, Lappi/Rovaseudun pilotti.

- Nylund, Marianne 2005: Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.): Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino, Tampere, 195–213.
- Nylund, Marianne 2000: Varieties of Mutual Support and Voluntary Action. A Study of Finish Self-Help Groups and Volunteers. The Finnish Federation for Social Welfare and Health.
- Nylund, Marianne 1999: Oma-apuryhmät välittäjinä arjessa. Teoksessa Hokkanen, Liisa, Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Martti (toim.): Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 116–134.
- Nyyti ry 2014. Nyyti ry:n internetsivusto.
<https://www.nyyti.fi/nettiryhmat/e8381872/alue:238/ketju:845/kirjoitus:10324/#id-10324> Viitattu 25.1.2014.
- Palmunen, Anne 2009: Asiantuntijoiden käsitykset yksivanhempaisuudesta. Teoksessa Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.): Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto, Neuvo -projekti, Helsinki, 61–78.
- Payne, Malcolm 2005: Social Psychology and Social Construction. Teoksessa Payne, Malcolm: Modern Social Work Theory. Palgrave, Macmillan, 161–180.
- Pestorius, Margaret 2006: What Makes Group Work? A Reflective Review in a Range of Contexts. Australian Social Work 59 (2), 141–156.
- Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2013. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen internetsivusto. <http://www.sosiaalikallega.fi/hankeet/tukeva> Viitattu 31.10.2013.
- Ragg, Mark D. 2012: Assessment of Groups. Teoksessa Glisson, Charles A., Dulmus, Catherine N., & Sowers, Karen M. (toim.): Social Work Practice with Groups, Communities, and Organizations: Evidence-Based Assessments and Interventions. John Wiley & Sons, New Jersey, 1–40.
- Seppänen, Anne 2012: Ero lapsiperheessä -koulutus Rovaniemellä. Diaesitys. 15.2.2012.
- SHL 17.9.1982/710. Sosiaalihuoltolaki.
- Sorro, Anna 2013: Vanhemman neuvo -vertaistukiryhmän palautteen yhteenvedo. Syksy 2012-kevät 2013.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2014. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon internetsivusto.
<http://evl.fi/EVLfi.nsf/0/E9D4A6045980A350C22574800044C7DC?OpenDocument&lang=FI> Viitattu 21.1.2014.
- TekOikL 8.7.1961/404. Tekijänoikeuslaki.

Tilastokeskus 2012: Siviilisäädyn muutokset 2012.

https://www.stat.fi/til/ssaaty/2012/ssaaty_2012_2013-04-19_fi.pdf

Viitattu 30.12.2013.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002: Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Tutkimuseettinen neuvottelukunta, Helsinki.

Vanhempien ja lasten ryhmämuotoiset eropalvelut Rovaniemellä. ESITE.

Ward, Dave 2002: Groupwork. Teoksessa Adams, Robert, Dominelli, Lena ja Payne, Malcolm (toim.): Social Work, Themes, Issues and Critical Debates. Palgrave, Macmillan, 149–158.

Warshak, Richard A. 2012: Eromyrkky. Kuinka suojella lasta avioerotilanteessa. Gummerus Kustannus.

Wilska-Seemer, Kati 2005: Voimaantumisen vammaisten naisten vertaisryhmissä. Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.): Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino, Tampere, 255–273.

Virtanen, Ira A. & Isotalus, Pekka 2009: Miesten tukea antava viestintä eroavalle ystävälle. Teoksessa Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.): Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto, Neuvo -projekti, Helsinki, 224–253.